

GİRİŞ

Dünyada 1960'lı yılların sonlarına doğru varlığını hissettirmeye başlayan 'faizsiz bankacılık' atıl fonların değerlendirilmesi ve kalkınma üzerindeki etkileri ile dikkat çekerek pek çok ülkede hızla faaliyet alanı bulmuştur. Katılım Bankaları Türkiye'de ise 1980'li yılların başlarında gündeme gelmiş olup yaklaşık 25 yıllık bir geçmişe sahiptir. Dünya'da *'faizsiz bankacılık'* adı altında yaygınlaşan Katılım Bankaları, daha çok Körfez bölgesinde Müslüman nüfusun yaşadığı yerlerde önemli miktarlarda tasarrufların birikmesi ve bu tasarrufların değerlendirilmesi ihtiyacından ortaya çıkmıştır. Türkiye'de yakın tarihe kadar '*Özel Finans Kurumu*' olarak adlandırılan söz konusu kuruluşlar 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda yapılan değişiklikle 2006 yılı başından itibaren '*Katılım Bankası*' olarak adlandırılmaya başlanmıştır.

Öncülüğünü İslam Kalkınma Bankası'nın yaptığı *'faizsiz bankacılık'* girişimi neticesinde ortaklıklar ve müstakil müesseseler olarak kurulan Katılım Bankaları'nı bugün dünyanın pek çok ülkesinde görebilmekteyiz. Bu tür kuruluşlar, Müslüman toplumların ya da Müslüman azınlıkların yaşadığı ülkelerde yaygın bir şekilde yer almaktadır. Ülkemizde ise 1983 yılında çıkan bir kararname ile resmi faaliyetlerine başlayan Özel Finans Kurumları(ÖFK) yeni adıyla Katılım Bankaları, bu dönemde dünyadaki gelişmelerden bağımsız kalmayan ve hızla dünya ekonomisi ile entegre olmaya başlayan Türkiye'nin bir ihtiyacı olarak hizmet vermeye başlamışlardır.

Finans ve bankacılık sistemi ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda ülkemizde atıl durumda, üretime aktarılamayan yüksek miktarlarda fon bulunduğu saptanmış ve bu fonların ülke ekonomisine kazandırılmamasının temel gerekçelerinden biri olarak da fon sahiplerinin faize dayalı araçlardan uzak durmak istemesi vurgulanmıştır. Ülkemiz ekonomisinin dışa bağımlılığı ve borç stoku dikkate alındığında, atıl fonlardan yararlanabilme olanağı daha da önem arz ederek ulusal sınırlarımız içerisinde bulunan faize duyarlı kesim yanında, faize duyarlı uluslararası fonlardan da yararlanabilmek için faizsiz esaslara dayalı finansal araçlar önem kazanmıştır. Katılım Bankaları, faizsiz finansal enstrümanlar ile bu boşluğu doldurarak atıl kalmış fonların finans ve bankacılık sistemine dahil edilmesinde

kendine özgü yöntemleri ile özellikle reel sektörü destekleyici, kayıt dışı ekonomiyi önleyici, istihdam ve rekabeti artırıcı rol üstlenmektedirler.

1983 yılında Bakanlar Kurulu tarafından yayınlanan Kanun Hükmünde Kararname ile faaliyet izinleri sağlanan Katılım Bankaları, geride bıraktıkları süreç içerisinde topladıkları fonların büyük çoğunluğunu ülke ekonomisine geri kazandırarak kalkınmaya ve reel sektörün gelişimine katkı sağlamışlardır. 1983'ten günümüze ülke ekonomimiz çeşitli kalkınma hamleleri ve ciddi krizlerin bulunduğu önemli ekonomik hadiseler yaşamıştır. Katılım Bankaları bu süreçlerde hem kalkınmaya katkıları hem de kriz dönemlerinde sektör içerisindeki konumları itibarıyla dikkat çekmiştir. Ancak sağladıkları tüm katkı ve konumlarına rağmen Katılım Bankaları'nın ekonomi içerisindeki payı halen az sayılabilecek oran ve tutarlarla ifade edilebilmektedir.

Bahsi geçen süreçte Katılım Bankaları'nın Türkiye'de 'başlangıç' evresinden 'gelişme' evresine geçtiği söylenebilir. Özellikle kavram kargaşası, hukuki altyapıdaki eksiklikler, rekabet koşullarındaki eşitsizlikler gibi çeşitli sorunların geride bırakıldığı ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile hukuki açıdan ciddi merhale kat edildiği düşünülürse Katılım Bankaları'nın gelişmelerini sürdürmeleri beklenmektedir. Başlangıç aşaması diyebileceğimiz dönemle birlikte sıkıntıların geride bırakıldığı bir ortamda Katılım Bankacılığı sektörünün ülkemiz ekonomisinin büyüklüğü göz önünde bulundurulduğunda ve dünyadaki emsalleri ile karşılaştırıldığında henüz öngörülen noktalara ulaşamadığı göz ardı edilemeyecek bir gerçektir. Ancak yukarıda bahsettiğimiz gelişmelerle imkânlarının genişletildiği varsayılırsa büyümeye devam etmeleri beklenmektedir. Bu çerçevede bugün dünya ekonomisinde ve ülkemizde ciddi bir fon toplama ve fon kullandırma kaynağı olarak piyasalardaki etkilerini hızla arttırmakta olan faizsiz bankaların uzantısı olarak halen Türkiye'de Albaraka Türk, Bank Asya, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans Katılım Bankaları hizmet vermektedir.

Çalışma konumuzun başlığını oluşturan yukarıda bahsi geçen 'Katılım Bankacılığı'; piyasalarda hızla söz sahibi olmaya başlayan, önceleri belli kesimlere hitap eden, sınırlı ürün yelpazesine sahip durumda iken şu an ürün çeşitliliğini artırarak toplumun her kesimine hitap eden geniş bir alana sahiptir.

Çalışmamızın birinci bölümünde, Katılım Bankacılığı kavramı üzerinde durulmaktadır. Katılım Bankacılığı'nın doğuşu, dünyadaki ve Türkiye'deki tarihsel gelişimi ve ortaya çıkış nedenleri hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde, Katılım Bankaları'nın hukuki yapıları ele alınmaktadır. Hukuki yapıları incelenirken Türkiye'deki hukuki geçmişleri 3 döneme ayrılarak birinci dönemde 1983-1999 arası ikinci dönemde 1999-2005 arası (4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun Getirdikleri), üçüncü dönemde 2005 sonrası hukuksal yapı (5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun Getirdikleri) anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde, Türkiye'deki Katılım Bankacılığı ve uygulamalarına, uygulamada kullanılan enstrümanlara, fon toplama ve kullandırma faaliyetlerine, sistemi faizli bankacılıktan farklı kılan yönlerine ve işlevlerine değinilmiştir. Ayrıca bu bölümde Katılım Bankaları'nın fon yönetimi mantığı da izah edilmeye çalışılacaktır.

Dördüncü bölümde, Türkiye'de faaliyet gösteren Katılım Bankaları hakkında bilgi verilmiş, söz konusu bankaların son 20 yılda ortaya koyduğu finansal gelişimi ve mevcut pazar payı rakamlarla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yine aynı bölümde Katılım Bankaları'nın Türkiye ekonomisine katkıları incelenmiştir.

Beşinci bölümde, Katılım Bankaları'nın müşteri özelliklerini tespit etmeye yönelik bir anket uygulanmış, frekans dağılımı ve varyans analizi metotları kullanılarak elde edilen sonuçlar yorumlanmıştır.

Çalışmamız sonuç bölümü ile neticelenmektedir.

1. BÖLÜM: KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI, DOĞUŞU ve TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI (Participation Banking)

Katılım Bankaları'nın geçmişi '*Faizsiz Bankacılık*' ve '*İslâm Bankacılığı*' adı altında, Dünya'da 1960'lı yıllara kadar uzanırken Türkiye'de 1980'li yılların başlarında gündeme gelerek yakın tarihe kadar '*Özel Finans Kurumu*' olarak adlandırılmıştır. '*Özel Finans Kurumları*' 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda yapılan değişiklikle 2006 yılı başından itibaren '*Katılım Bankaları*' (*participation banks*) ismini almıştır.

Katılım Bankaları, kâr ve zarara katılma esasına göre çalışan kuruluşlar olarak İslam dininin faizi kesin olarak yasaklaması prensibinden hareketle hem ekonomik hem de sosyal bir işlevi yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Ancak klasik (faizli) bankacılık sistemine göre ortaya koydukları çalışma prensiplerinden kaynaklanan farklılıkları, tanımlanma açısından çeşitli sıkıntılar doğurmaktadır. Söz konusu kuruluşlar için dünyada İslâmi temellere dayalı olmaları sebebiyle '*İslâm Bankacılığı*' (Islamic Banking), faizsiz olmalarından hareketle '*faizsiz bankacılık*' (*Interest-Free Banking*) kavramları yaygın olarak kullanılmaktadır. Ülkemizde ise 15.12.1983 tarihinde Bakanlar Kurulu'nca kabul edilen Kanun Hükmünde Kararname (KHK)'de belirtildiği üzere kâr ve zarara katılma esasına göre çalışan bu bankacılık türü ilk defa '*özel finans kurumu*' kavramı ile Türk Finans sisteminde yer almıştır.

Özellikle yurtdışı işlemlerinde ve piyasalarda '*özel finans kurumu*' (Special Finance House) ifadesinin açıklanması ihtiyacının doğurduğu sorunlar ve muhatapların karşılarında bir '*banka*' olup olmadığı yönündeki kuşkularının giderilmesi amacıyla faizsiz prensipler dahilindeki kâr-zarara katılımı temsilen '*katılım*', içinde buldukları sektörü ve faaliyet alanlarını temsil etmesi amacıyla '*banka*' ibareleri kullanılarak 5411 sayılı bankacılık kanuna göre '*katılım bankası*' şeklinde ifade edilmeye başlanmışlardır.

Klasik (faizli) bankalarla arasındaki farkı belirtmeye çalıştığı ‘Katılım’ sözcüğü ile yapılan bankacılık türünün kâr ve zarara katılma esasına dayalı olduğu ve ‘banka’ sözcüğü ile de ulusal ve uluslar arası finans çevrelerinde yaşanan kimlik ve kavram sorununu çözümlenmeye yönelik yeni bir adlandırmanın yapıldığı dikkat çekmektedir.

Katılım Bankacılığı kavramını tanımlamaya çalışırken genel kabul görmüş faizsiz bankacılık ve İslam bankacılığı kavramlarını öncelikli olarak ifade etmekte fayda vardır. Buna göre; İslâm dininin ortaya koyduğu prensipler çerçevesinde; paraya değer biriktirme aracı olarak değil, mübadele aracı ve değer ölçüsü olarak bakan bir görüş hâkimdir. Bu bağlamda faiz olgusu yerine kâr-zarar ortaklığı prensibine dayalı şekilde ticaret ve üretim alanına yönelik yöntemlerle kâr elde etmeye çalışan, ekonomik kalkınmayı sosyal kalkınma ile paralel tutan banka işletmeciliği Faizsiz Bankacılık veya İslami Bankacılık olarak tanımlanabilir.

Ülkemizdeki mevzuatta yer alan adıyla Katılım Bankaları; mali sektörde faaliyet gösteren, reel ekonomiyi finanse eden ve bankacılık hizmetleri sunan kuruluşlardır. Katılım Bankaları, tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları, faizsiz bankacılık prensipleri dahilinde ticaret, üretim ve sanayide değerlendirerek, oluşan kâr veya zararı tasarruf sahipleriyle paylaşırlar. YTL, USD ve EURO para birimleri ile değişik vade gruplarında katılım hesaplarında toplanan mevduatlar; üretim desteği, finansal kiralama (leasing), konut kredisi, taşıt kredisi, kurumsal finansman, kâr-zarar ortaklığı vb. yöntemler ile değerlendirilirler. Bireysel tüketicilerin, üreticilerin, tacir ve sanayicilerin ihtiyaç duyduğu menkul, gayrimenkul, hammadde, makine ve her türlü teçhizatının temini, bahsi geçen yöntemler aracılığıyla yapılabilmektedir.

Ayrıca Katılım Bankaları son dönem modern bankacılık anlayışı ve gelişen ekonomik şartlar sayesinde geniş müşteri portföyüne ve ihtiyaç duyulabilecek çeşitli ürünleri (kredi kartı, POS, kurum tahsilatları vs.) ile her türlü bankacılık hizmetini ‘faizsiz bankacılık’ prensipleri dahilinde kalmak suretiyle sunmaya çalışmaktadırlar.

1.2. KATILIM BANKACILIĞININ ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ

Pek çok iktisadi ve sosyal kurum toplum ihtiyaçlarının zorlaması ve yönlendirmesi sonucu ortaya çıkar. İktisadi ve sosyal bir kurum olan Katılım Bankacılığı (Faizsiz/İslâmi bankacılık) müessesesinin doğmasına etki eden faktörlerin başında da toplum ihtiyaçları gelmektedir. İslâmi kesimin dinen yasak olmasından dolayı faiz olgusuna ve faizle işlem yapan kuruluşlara yaklaşımı İslâmi bankacılığın doğuşuna zemin hazırlamıştır. Ülkemizde de “Katılım Bankaları” kâr ve zarar ortaklığı esasına göre çalışan kurumlar olarak söz konusu arayış ve boşluğun doldurulmasını sağlayan kuruluşlardır. Özellikle dini sebeplerden dolayı faize karşı duyarlı olan tasarruf sahiplerinin kaynaklarının atıl kalması hem tasarruf sahiplerini hem politik iradeyi hem de ekonomik aktörleri harekete geçirmiştir. Atıl kaldığı düşünülen bu kaynakların sisteme kazandırılması ihtiyacı ve kaygısı aşağıda detaylarını açıklamaya çalışacağımız dini, ekonomik, sosyal ve politik sebepler neticesinde Katılım Bankacılığının ortaya çıkış nedenlerini oluşturmaktadır.

1.2.1. Dini Nedenler

Katılım Bankacılığı'nı (Faizsiz/İslâmi bankacılığı) doğuran temel dini neden, faizin İslam dinine göre yasaklanmış olmasıdır. Bundan dolayı dini nedenler, başlığı altında dine göre faiz kavramı detaylı olarak açıklanacaktır.

1.2.1.1. Kutsal Kitaplarda Faiz

İlahi kaynaklı bütün dinler incelendiğinde görülecektir ki; faiz hep yasaklanmıştır. Müslümanlar ticari ve ekonomik faaliyetlerinde faizden uzak durmaya çalışarak faizle çalışan bankalara ilgisiz kalmışlardır. İslâmiyete göre faizin haram olduğu gerçeği ekonomide bankacılık sistemine dahil olmayan atıl tasarruflar oluşturmuştur. Hem sosyal yaşantının düzenlenmesi hem de ekonomik verimliliğin sağlanması için atıl kalan fonların sermaye oluşumuna ve ekonomik sisteme dahil edilmesi için dini hükümlere uygun, faizin yasak olduğu gerçeğine dayalı finansal kurumlar oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu arayışın bir sonucu olarak Katılım Bankaları (Faizsiz Bankalar/İslami Bankalar) ortaya çıkmıştır.

1.2.1.1.1. Tivratta Faiz

Tıpkı İslam dini gibi Yahudilik de faizi yasaklamıştır. Örneğin; İsrail kavmine indirilen Tevrat'ın 22. Babında şöyle denilmiştir: “Eğer kavmine, yanında bulunan bir fakire ödünç para verirsen, ona karşı faizci olma” 23. babında da “kardeşine faizle ödünç verme; ne gümüşü, ne yiyeceği ne de faizle verilen başka bir şeyi” denilmektedir.¹

Yukarıdaki ayetlere istinaden Yahudiler kendi aralarında faizi yasaklamışlardır. Fakat kendilerinden olmayan yabancılarla para işlerinde, alış-verişlerinde faiz uygulanabilineceğine hükmetmişlerdir.

1.2.1.1.2. İncil'de Faiz

Lukas İncili'nin 6.'ncı kısmında “...hiçbir şey beklemeden ödünç verin” buyrulurken faizsiz krediler teşvik edilmekte faizli krediler ise yasaklanmaktadır. Hristiyanlığın ilk devirlerinden, kiliselerin Roma'nın Papalık Kilisesinden ayrılmasına ve reform hareketine kadar faiz yasağı devam etmiştir. Bütün kiliseler faiz yasağında birleşmişlerdir. 1777'de, Paris Parlamentosu kutsal yasalarca menedilen her türlü faizi yasaklamıştır.²

1.2.1.1.3. Kur'an-ı Kerim'de ve Hadislerde Faiz

İslâmiyet'te ise faiz çok kesin bir dille yasaklanmıştır. Kur'an-ı Kerim'de Ayet-i Kerime'lerde, hadislerde yasaklanma gerekçeleriyle birlikte faizin haram olduğu Müslümanlara çok defa aktarılmıştır. Ayet-i Kerime'lerde, anapara üzerinde meydana gelebilecek her artış değil, özel bir artış olan faiz yasaklanmıştır.³ Ticaret ile elde edilecek anapara artışına karşı çıkılmayarak, ticarete teşvik edici olunmuştur.

İslamiyet'ten önce Arabistan'da katlı ve katsız faizcilik yapıyor, böylece fakir giderek daha fakirleşirken, zenginler servetlerine servet katıyorlardı. Çoğu yoksul olan kişilerin tüketim ihtiyacı için ödünç aldıkları paralara ödedikleri faizler ise, borçlarını zamanında ödeyemedikleri için durmadan katlanır, faiz anaparayı

¹ Ahmet EN-NECCAR, “İslam Ülkelerinde İktisadi ve İctimai Kalkınma Stratejisi Olarak Bankalar”, Çev: Hayreddin KARAMAN, İstanbul 1976, s. 89-90

² Fernard BRAUDEL, “Batı kapitalizmi İslam Medeniyetine Neler Borçlu”, İktisat ve İş Dünyası”, Temmuz-Ağustos 1992, s. 56

³ MEVDUDİ, “Faiz”, Bir Yayıncılık, İstanbul, 1985, s. 104

geçer sonunda borçlu her şeyinden olurdu. İslamiyet, önce katlı faizi, sonra azı ve çoğuyla her çeşit faizi haram kılmış, faizli tüm muameleleri yasaklamıştır. ⁴

Çünkü faiz, hem ekonominin normal akışına ve piyasanın ekonomik kurallar içerisindeki tabii oluşumuna zarar vermekte, hem de insanlar arasında bulunması gereken dayanışma, yardımlaşma ve kardeşlik duygusu ile sosyal adalet anlayışına aykırı düşmektedir.⁵

Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde 'faiz' kelimesi yerine 'riba' kelimesi geçmektedir. Riba'nın sözlük anlamı artma ve çoğalmadır. Terim olarak borçtan elde edilen gelir veya bu geliri elde etmek için yapılan işlem anlamına gelir.

Faizin kesin şekilde yasaklandığı ifadeler Kur'an-ı Kerim'in dört ayetinde geçmektedir. Bunlar Rum, Nisa, Al-i İmran ve Bakara sureleridir. Ayetler şu şekildedir:

“İnsanların malları içinde artsın diye verdiğiniz herhangi bir faiz, Allah katında artmaz. Fakat Allah'ın rızasını dileyerek verdiğiniz herhangi bir sadaka böyle değildir. İşte onlar, sevaplarını kat kat alanlardır.”⁶

"Yahudilerin haksızlıklarından, çoklarını Allah yolundan menetmelerinden, yasak edilmişken faiz almaları ve insanların mallarını haksızlıkla yemelerinden ötürü, kendilerine helal kılınan temiz şeyleri onlara haram kıldık. Onlardan inkar edenlere, elem verici azab hazırladık."⁷

"Ey inananlar! Kat kat arttırılmış olarak faizi yemeyin. Allah'tan korkun ki, kurtuluşa eresiniz."⁸

"Faiz yiyenler mahşerde ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu onların 'zaten alış-veriş de faiz gibidir' demelerindedir. Oysa Allah, alış-verişi helal, faizi haram kıldı. Kime Rabb'inden bir öğüt gelir de faizcilikten geri

⁴ Ahmet AKCAN, **Özel Finans Kurumlarının Türk Finans Sektöründeki Konumu ve Geleceği**, Doktora Tezi, Malatya, 1997, s.27

⁵ İsmail ÖZSOY, **“Türkiye’de Özel Finans Kurumları ve İslam Bankacılığı”**, İstanbul 1987, Timaş Yayınları, s. 5 (Takdim, Hayrettin KARAMAN)

⁶ KUR’AN-I KERİM, **Rum Suresi**, 39. Ayet

⁷ KUR’AN-I KERİM, **Nisa Suresi**, 160-161. Ayetler

⁸ KUR’AN-I KERİM, **Al-i İmran Suresi**, 130. Ayet

durursa, geçmişi kendisinedir. Onun işi Allah'a aittir. Kim faizciliğe dönerse, işe onlar cehennemliktir. Onlar orada temelli kalacaklardır."⁹

"Allah faizi mahveder, sadakaları ise arttırır. Allah vebal yüklenici hiç bir gnahkrı sevmez."¹⁰

"Ey inananlar! Allah'tan sakının, inanmışsanız faizden arta kalmış hesaptan vazgeçin. Böyle yapmazsanız, bunun Allah'a ve Peygamberine karşı açılmış bir savaş olduğunu bilin. Eğer tövbe ederseniz sermayeniz sizindir. Böylece haksızlık etmemiş ve haksızlığa uğramamış olursunuz."¹¹

Sebebi ne olursa olsun, iki taraftan birinin lehine diğer tarafın zimmetine tahakkuk etmiş bir borcun bulunması ve borcun ödenmesi esnasında, anaparaya veya mala ilaveten alacaklı lehine bir fazlalığın veya bir menfaatin şart kılınması unsurları Kur'an'da bahsi geçen faizi göstermektedir.

İslamiyet'te Kur'an-ı Kerim'den sonra en önemli rehber, asli delil sünnet ve nakli kaynak Hadis-i şeriflerdir. Hz. Peygamber, Hadis-i şerifleri'nde faize değinerek özellikle alış-verişe faizden bahsetmiştir. Hz. Peygamber'in alış-veriş ile ilgili faiz hakkındaki Hadis-i şerifi şöyledir:

"Altına karşılık altın, gümüşe karşılık gümüş, buğdaya karşılık buğday, arpaya karşılık arpa, hurmaya karşılık hurma, tuza karşılık tuz, misli misline, eşit lde ve peşin mübadele edilmelidir. Mallar farklı cinslerden ise istediğin gibi (peşin veya veresiye ve istediğiniz miktarlarda) mübadele edebilirsiniz."¹²

İslam tarihine bakıldığında Müslüman halklar, bahsi geçen ayet ve hadisler doğrultusunda kesin bir dille İslmiyetin faizin haram olduğunu belirterek faizi yasaklaması üzerine bankacılık sistemine genellikle temkinli ve soğuk yaklaşmışlardır. lke kalkınması için sermaye birikiminin vazgeçilmez bir unsur olması İslâm iktisatılarını halkın dini inançlarına uygun bir alternatif aramaya sevk ederek faizsiz bankacılık sistemini doğurmuştur.

⁹ KUR'AN-I KERİM, **Bakara Suresi**, 275. Ayet

¹⁰ KUR'AN-I KERİM, **Bakara Suresi**, 276. Ayet

¹¹ KUR'AN-I KERİM, **Bakara Suresi**, 278-279. ayetler

¹² Muhammet MÜSLİM, **Musakat**, s. 81,

1.2.1.2. Faizin Yasaklanma Sebepleri

İslâm dinine göre faiz, tefecilik ve haksız kazanç sağlamak olarak nitelendirildiğinden, haram diğer bir ifade ile yasak olarak kabul edilmektedir. Ödünç verilen paranın belirli bir süre sonunda önceden takdir edilmiş bir faiz geliri doğurmasına İslâmi esaslara göre “riba” denir ki, bu haramdır. Paranın doğrudan alış-veriş konusu olduğu durumlarda, garanti edilmiş bir ana paranın üzerine eklenen herhangi bir miktara ilaveten, bir vade veya ödemede gecikme süresi karşılığı olarak, ek bir gelirin istenmesi faiz olarak nitelenmektedir. Başka bir ifadeyle faiz (riba), para-para alış-verişlerinde ana paraya eklenen ilave parayı göstermekte, malın mal ile değiştirilmesi işleminde ise, fazladan istenen mal miktarının adı olmaktadır.

İslamiyete göre fazladan istenen bu mal veya paranın yasaklanmasının sebebi ahlâki, toplumsal ve ekonomik yaşantıya zarar verdiği temeline dayanmaktadır.

1.2.1.3. Faiz-Ticaret ve Kâr

Kâr ve faiz, görünüşte birbirine benzemesine ve insanlar tarafından çoğunlukla aynı hükme tabii tutulmasına rağmen, ekonomik etkinliğin iki farklı ürünüdür.¹³

İslam'dan önce Araplar, faiz ile ticareti ve kârı birbirinden ayırmayarak faizin para alışverişinin bir sonucu olduğunu ileri sürmekteydiler.¹⁴ Ancak İslâmiyet, faizi yasaklayarak alışverişin doğal bir ürünü olarak kârı helâl kılmıştır. İslamiyet, mülkiyet ve miras hakkını serbest bırakmış fakat istismara sebep olan faiz ile gayri meşru fahiş kâr ve stokçuluğu yasaklamıştır. Faiz ile ticaret ve kâr arasındaki farklılıklar incelendiğinde ekonomik açıdan risk (riziko) kavramı öne çıkmaktadır. Ticarete riskin bulunuyor olması faizi ticaretten ayırmaktadır. Faiz, baştan belirlenmiş sabit bir getiriye temsil ederken kâr değişiklik arz edebilir ve önceden bilinmesi risk faktörü de göz önünde bulundurulduğunda mümkün değildir. Faiz, bütün riskleri doğrudan borçluya yıkmaktadır. Dolayısıyla risk yönünden, kâr faizden farklılık göstermektedir. Çünkü faizin sabit getiri garantisi altında bulunması risk üstlenilmediğini göstermektedir. Sabit bir getiri garantisi olmayan risk ise kârı oluşturur ve faizden ayrılmaktadır. Ticarete meydana gelen kâr, girişimciliğin

¹³ İsmail ÖZSOY, **Faiz ve Problemleri**, Nil yay., İstanbul-1993, s. 173,

¹⁴ Faruk ALPTEKİN, **İslam Tarihi**, İstanbul-1971, s. 84

neticesinde ortaya çıkmaktadır. Faizde ise girişimcilik yoktur, kredi veren herhangi bir iş ya da yatırım yapmaksızın alacağını garanti altına almaktadır. Ticarete, ziraatte ve sanayide insan imkânlarını ve zamanını harcar, daha sonra da bunların ücretini alır, bunların kendisine sağlayacağı kârdan yararlanır. Faizli işlemde ise, alacaklı, emek ya da zaman harcamadan en büyük paya sahip olabilmektedir.

Ticarete mal alınıp bedeli ödendikten sonra, borçlu-alacaklı ilişkisi son bulur. Bundan sonra, alıcı, satıcıya hiçbir şey ödemez. Fakat, faizli işlemde ana para ödenmediği sürece, kredi verenin faiz geliri sürecektir. Bu nedenle, ticarete sağlanan kârda bir sınır vardır. Faizde ise böyle bir sınırlama yoktur.¹⁵

1.2.1.4. Faiz ve Kira Arasındaki Fark

İslâm Hukuku'nda icâra kavramıyla ifade edilen kira sözleşmesi, belirli bir bedel karşılığında menfaatlerin temlik edilmesini ifade eder. İcâra iki kısımdır. Birincisi, eşya ve mal üzerine gerçekleşen icâra akdidir. Han, hamam, ev dükkan, arazi gibi akarların ve elbise, kap kakak gibi eşya ile hayvanların, nakil vasıtalarının kiraya verilmesi bu gruba girer. İkincisi iş ve emek üzerine yapılan icâra akdidir ki; ücretle işçi ve hizmetçi tutmak, usta ve zanâatkâr kiralamak bu gruba girer.¹⁶

Bu ayrıma rağmen, bunlar hakkındaki hüküm aynıdır. Çünkü, ücret ister insan emeği olsun, ister kendisinden faydalanılan bir nesne olsun, bunlardan sağlanan menfaatin fiyatıdır. Kira, kiralanan eşyadan sağlanacak menfaatin karşılığı olması itibarıyla açık bir şekilde faizden ayrılmaktadır. Ücret karşılığında kiralanan eşyanın temel özelliği ise, kendi maddesi tüketilmeden ondan yararlanılabilmemesinin mümkün olmasıdır. Para ise, bilindiği gibi kendi maddesi itibarıyla faydası olmayan ve faydası ancak ona sahip olanın harcaması suretiyle ortaya çıkan bir nesnedir. Çünkü kendisinden istifade ancak kendi maddesinin tüketilmesiyle mümkün olan şey eğer kiralanırsa, kiralayanın üzerine ancak borç olarak intikal eder. Bu durumda karşılığı olmadan ödenen ücret, borç olarak zimmete geçen tutardan fazla olarak ödenmiş olur ve bu faizdir.¹⁷

¹⁵ GÜNGÖR TURAN, Mehmet Gökâl FAYSAL, **İslam Toplumunun Ekonomik Yapısı**, 1993, s85

¹⁶ Ahmet AKCAN, **ÖFK'ların Türk Finans Sektöründeki Konumu ve Geleceği**, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997, s. 23

¹⁷ İsmail ÖZSOY, **"Türkiye'de Özel Finans Kurumları ve İslam Bankacılığı"**, a.g.e., s.144-145

Kiralanan eşyanın hem menfaati kesin, hem kendi maddesi baki kaldığı halse; borç verilen paranın sağlayabileceği fayda kesin olmadığı gibi, onun zimmete borç olarak intikal eden miktarının bile kurtarılıp kurtarılmayacağı belli değildir. Diğer bir özellik de, borç paranın kâr getireceğinin kesin olması durumunda bile, bu kârın ne miktarda olacağının bilinmemesidir. O zaman borç paraya tahakkuk ettirilen ve oranı önceden tespit edilen faiz, her şart ve durumda iki taraftan birisi için haksızlık sebebidir.¹⁸

1.2.2. Ekonomik Nedenler

İslam bankacılığının doğuşunu hazırlayan ekonomik sebepler incelendiğinde özellikle 1970’li yıllarda Arap ülkelerinin petrol kaynaklarından elde ettikleri gelirlerin ekonomiye yeniden kazandırılması, kalkınmaya katkı sağlaması arayışı ön plana çıkmaktadır.

“1970’li yıllarda OPEC ülkelerinin petrol fiyatlarını yukarıya çekmesiyle petrol ihraç eden İslam ülkelerinin gelir ve birikimleri büyük tutarlara ulaşmıştır. Bu ülkelerin dış ticaret fazlaları petro-dolar olarak nitelendirilen tasarruf şeklinde batı ülkelerine akmış, İslam ülkelerinin kalkınma ve gelişmesine katkıda bulunmamıştır. Hatta bu ülkelerde gelir dağılımını daha da bozmak, ikili (dualist) ekonomik yapıyı güçlendirmek gibi olumsuz etkiler de yaratmıştır. İslam ülkelerinde bu sakıncalar veya eksiklikler zamanla duyulmuş ve bu ülkeleri ekonomik çözüm aramaya yöneltmiştir. Ayrıca, diğer tarafta petrol zengini olmamakla beraber doğal kaynakları ve insan gücü olan fakat yeterli sermayeye sahip olmadıkları için bu kaynakları değerlendiremeyen geri kalmış veya gelişmekte olan İslam ülkeleri de bulunmaktadır. Sermaye fazlası olan İslam ülkeleri ile sermaye açığı olan İslam ülkeleri arasında yapılacak bir işbirliğinin taraflar için olumlu sonuçlar verebileceği görüşü de İslam bankalarının kuruluşunda diğer bir etken olmuştur.”¹⁹

Tüm bu sebeplerden dolayı İslam ülkeleri arasında bir arayış baş göstermiş ve bunun sonucu olarak 1974 yılında İslam Kalkınma Bankası kurulmuştur. İslam Kalkınma Bankası’nı takiben İslam ülkeleri faizsiz esaslara göre çalışan finansal kurumlar oluşturmaya başlamışlardır. Böylelikle, hem faize karşı duyarlı olan İslam

¹⁸ Ahmet AKCAN, **ÖFK’ların Türk Finans Sektöründeki Konumu ve Geleceği**, a.g.e., s.24

¹⁹ Akgüç ÖZTİN, **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**, İstanbul 1989, gerçek Yayınevi, S. 146

lkeleri arasında ticaret ve mali piyasaların gelişmesi sağlanarak gelişmekte olan İslam ülkelerinden az gelişmiş İslam ülkelerine sermaye hareketinin sağlanması amaçlanmıştır hem de ekonominin dışında kalmış ya da verimsiz alanlara yönelmiş sisteme tasarrufların faizsiz bankacılık kurumları sayesinde ekonomik sisteme dahil edilmesi gibi sebepler İslam bankacılığının doğuşunu hazırlamıştır.

Türkiye’de ise Katılım Bankaları’nın (faizsiz bankacılığın) kurulmasını hazırlayan ekonomik sebepler birkaç ana tema üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunlar; gelişmekte olan, zengin kaynaklara ve sermaye birikimine sahip bazı Ortadoğu ve Arap ülkelerinden kaynak sağlamanın yanı sıra faizden kaçınarak ekonomik sistemin dışında kalan ya da verimsiz değerlendirilen tasarrufların ekonomik sistemin içine dahil edilmesi ile kalkınmanın sağlanması şeklinde özetlenebilir.

1.2.3. Sosyal Nedenler

“İslam bankacılığının doğuşuna ve gelişimine ekonomik ve dini nedenler kadar sosyal nedenlerde zemin hazırlamıştır.

Toplum bireylerden meydana gelmektedir. Bireylerin sahip oldukları imknlar, yaşam kaliteleri, eşit olmayıp farklı özellikte ekonomik sınıflar oluşturmaktadır. Bir toplumun huzur ve barışı için bahsi geçen farklı sınıflara mensup bireylerin arasında iyi ilişkilerin kurulması, sürdürülmesi ve ekonomik sınıflar arasındaki uçurumun kapatılması amaç olmalıdır. İşte bu noktada faizsiz bankacılık, sermayenin reel ekonomi çerçevesinde değerlendirilmesi neticesinde istihdam alanları açmakta üretim faktörlerini harekete geçirmektedir. Böylelikle faizsiz bankacılık sosyal barışın, toplumsal bütünlüğün sağlanmasında önemli rol oynamaktadır.

Faizsiz bankacılık ile ekonomik sistem içerisindeki farklı gelir gruplarının oluşturdukları sosyal tabakalar arasındaki dengesizliğin azaltılması sağlanmakta ve faizden dolayı meydana gelebilecek sebepsiz zenginleşme ve neticesinde emek arz edenlerin aleyhinde gelişebilecek sosyal adaletsizliklerin önüne geçilebilmektedir.

1.2.4. Politik Nedenler

Bazı İslâm lkelerinde, İslâm bankacılık sisteminin yaygınlaşmasında politik nedenler de etkili olmuştur. Dini esaslara göre devlet yönetimi Pakistan ve İran’da;

petrol gelirleri ile de zenginleşen sarrafları kontrol altına alma isteği de, Suudi Arabistan'da İslam bankacılığının kurulmasında etkili olan politik sebepler arasındadır. Ayrıca, alternatif ekonomik arayışların da böyle bir finans sisteminin kurulmasında etkili oldukları söylenebilir.

Uluslar arası faktör ve güçlerin değerlendirilmesi açısından ele alındığında ise İslâm ülkeleri kalkınmayı ve büyümeyi sağlayarak ülkeler arası politik kulvarda güç sahibi olabilmek için faizsiz bankacılığın getirdiği çeşitli avantajları kullanmaya çalışmışlardır. İslam Kalkınma Bankası'nın kuruluş amaçlarının birisi de İslam ülkeleri arasında işbirliğini, ekonomik etkinliği arttırmanın yanı sıra uluslar arası düzeyde güçlü bir politik iradeye sahip olmaktır.²⁰

1.2.5. Türkiye'ye Özgü Nedenler

İslami ya da faizsiz bankacılık dünyadaki örneklerine kıyasla Türkiye'ye geç girmiştir. Ancak faizsiz bankacılığı hazırlayan sebepler açısından bakıldığında diğer İslam ülkelerinden çok ciddi farklılıklar gözlenmemektedir. Faizsiz bankacılığın doğuşunu hazırlayan dini sebepler açısından Müslüman bir ülke olan Türkiye'de de aynı sebeplerin geçerli olduğu söylenebilir.

Ekonomik ve sosyal nedenler açısından incelendiğinde ise gelişmekte olan bazı Ortadoğu ve Arap ülkelerinden kaynak temininin yanı sıra faize karşı duyarlı olan kesimin elinde bulundurduğu tasarrufların ekonomiye dahil edilmesi amaçlanmıştır. Bahsi geçen sebeplerle Faizsiz Bankaların kuruluşunun önünün açılmasını takiben çok geçmeden beklendiği üzere Arap ve körfez ülkelerinden ülkemize sermaye hareketleri gözlenerek ilk olarak 'Özel Finans Kurumu' adı altında faizsiz bankacılık prensipleri doğrultusunda çalışan Al Bakara Türk ve Faisal Finans Kurumları kurulmuşlardır.

Tüm bu sebeplerin yanı sıra 1983 yılından itibaren Özal Hükümetleri'nin ekonomik hayatı zenginleştirme ve serbestleştirme çalışmaları doğrultusunda dünyadaki gelişmelerden bağımsız kalmayan ve hızla dünya ekonomisi ile entegre olmaya başlayan Türkiye'nin bir ihtiyacı olarak Özel Finans Kurumları bugünkü adıyla 'Katılım Bankaları' faaliyete başlamıştır.

²⁰ Akgüç ÖZTİN, a.g.e., s. 162-163

1.3. KATILIM BANKACILIĞININ DÜNYA'DAKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Dünya'nın çeşitli ülkelerinde halen faaliyet gösteren faizsiz bankaların kuruluş temellerinin atılmasında, çalışma prensiplerinin oluşmasında rol oynayan en önemli organizasyon ve girişim 1970 yılında İslam Kongresi Teşkilatı'nın çalışmaları olmuştur. Ancak bu girişimden öncede 1950'lerden itibaren Hintli ve Pakistanlı âlimler; 20. asırda maddi ve iktisadi meselelerle ilgili iktisadi doktrin ve ideolojilerin toplumlara yön verdiğini ve iktisadi faktörlerin kalkınmanın önemli unsurlarından olduğunu düşünerek okutulan iktisat ilminin kavramlarını, uygulanan politikalarını ve kurulan müesseselerin İslam'ın değer hükümleri ile tahlil edebilmenin yollarını aramaya başlamışlardır.

İktisadi kurum ve kuruluşları İslami hükümlere uygun bir görüş ve yapıya sahip olması gerektiğini savunarak bugünkü manada faizsiz bankacılık olgusunu sorgulayıp şekillendirebilecek düşünce yapısının temellerini atmışlardır. Yine Hintli ve Pakistanlı âlimlerin çalıştıkları döneme eş zamanlı olarak faizsiz bankacılık prensiplerinin hayata geçirilmeye başlandığı dünyadaki ilk girişim Mısır Arap Cumhuriyeti'ndeki Mit Gamr kasabasında yaşanmıştır. Bu girişim Devlet Başkanı Cemal Abdül Nasır döneminde 1963-1967 yılları arasında bütün bankaların devletleştirilmesi akımına karşı alternatif olarak geliştirilen bir deneme sonucunda ortaya çıkmıştır. Mısır köylüsünün tarımsal ve ticari ihtiyaçlarını karşılamak için geliştirilen bu model tasarruf bankaları mekanizması ile kırsal bankacılık prensiplerinin bir kombinasyonu şeklinde oldukça küçük bir hacimde faaliyet göstermiştir. Kısıtlı ölçüde olmasına rağmen bu girişim ilk defa hem bankacılığı, hem ticari ortaklığı (kâr/zarar ortaklığı), hem sigorta, hem barter (takas), leasing gibi alt finansman metotlarını bir arada ve aynı çatı altında buluşturmuştur. Aynı döneme rastlayan zaman diliminde Hindistan'ın Müslüman bölgelerinde görülen bazı "kooperatif bankacılık" uygulamalarının da dünyadaki ilk faizsiz finansman örnekleri arasında yer aldığı söylenebilir.²¹

İslam ülkelerinin ilk büyük organizasyon ve önemli girişimine geri dönecek olursak İslam Kongresi Teşkilatı'nın devletlerarası düzeyde büyük bir bankanın

²¹ Salih KARAKAŞ, **İslami Bankacılık**, İstanbul, 2002, s. 43-44

kurulması çabası defaten yapılan toplantılar neticesinde İslam Kalkınma Bankası'nın kuruluşu ile sonuçlanmıştır. Bu girişimlere paralel olarak dünyadaki ilk faizsiz ticari banka, 1972 yılında Kahire'de, ülkenin sosyal güvenlik sistemini geliştirmek amacıyla kurulan Nasser Sosyal Bankası'dır.²²

“İslam ülkelerinin kamusal projelerinin finansmanını çözmek ve İslami bankacılığı yaymak amacıyla; Türkiye, Suudi Arabistan, Libya, Ürdün, Sudan, Fas, Cezayir, Yemen, İran, Mısır, Afganistan, Pakistan, Endonezya, Malezya, Gine, Senegal, Somali ve Mali gibi ülkelere 1975 yılında Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde “İslam Kalkınma Bankası (İKB)” kurulmuştur.²³ İslam Kalkınma Bankası'nın kurulması Müslüman ülkeler için katalizör görevi sağlamış ve özel sektör projelerine finansman veremeyen İslam Kalkınma Bankası'nın bıraktığı boşluğu doldurmak için 1975 yılında Dubai İslam Bankası'nın kurulması ile İslami/faizsiz bankacılık dünya çapında hızla yayılmaya başlamıştır. Dubai İslam Bankası'nı, 1977 yılında Mısır'da kurulan Faysal İslam Bankası, Sudan'da kurulan Faysal İslam Bankası ve Kuveyt'te kurulan Kuveyt Finans Kurumları izlemiştir. İslam Kalkınma Bankası ve özel sektör İslam bankalarının kazandırdığı ivme ve bilgi birikimi üzerine Ortadoğu'da faizsiz finansman sistemi hızla yaygınlaşmış ve Uzakdoğu'daki (Malezya gibi) ülkelerin yönetiminde söz sahibi zengin Müslümanların kurduğu banka ve finansman kurumları, Japon teknolojisinin imkanları ile birleşince bölgenin büyük bir ekonomik kalkınma sağlamasında lokomotif rol üstlenmişlerdir. Günümüzde İslam Bankalarının ve faizsiz finansmanın gelişmesi sadece İslam ülkeleri ile sınırlı kalmamaktadır. Japonya, İngiltere, ABD, Danimarka, Hollanda ve Almanya gibi ülkeler başta olmak üzere Dünya'nın birçok ülkesinde bu tür kurumlar faaliyet göstermektedir. Faizsiz bankacılığın yaygınlaşması pek çok faizsiz finansal aracın ortaya çıkışını sağlamış olup dünyadaki mevcut araç ve ürün çeşidini artıran ek bir finansman modeli olmuştur. Faizsiz finansman, küresel finans-man piyasasının önemli bir segmenti haline gelmiştir. 2006 yılı itibariyle 18 milyar dolarlık bir kapitalizasyon ile 300'ü aşkın faizsiz banka mevcuttur. 600 milyar doları aşkın finansal yatırımlar yanında, 350 milyar doların üstünde toplam varlıklara sahiptirler. Faizsiz Bankacılığın büyüme hızı son 10 yılda dünya genelinde ortalama %10'u bulmuştur.”²⁴

²² Salih KARAKAŞ, a.g.e., s. 48

²³ Salih KARAKAŞ, a.g.e., s. 49

²⁴ International Journal of Islamic Financial Services, **Accounting Regulatory Issues on Investments in Islamic Bonds**, 2006

1.3.1. Orta Doğu ve Afrika'da Katılım Bankacılığı (Faizsiz Bankacılık)

Dünya'daki Katılım Bankacılığı (faizsiz bankacılık) örneklerinin ve gelişimin merkezi olarak Afrika'da Mısır'ı ve Ortadoğu ülkelerini gösterebiliriz. Mısır'daki ilk faizsiz bankacılık denemesinin ardından İslam Kalkınma Bankası'nın kuruluşu ve özellikle 1970'lerde petrol fiyatlarında hızlı artışlar ile birlikte Ortadoğu ve Körfez Bölgesi'nde bulunan Müslüman toplumların ciddi tasarruflar elde etmesinin kaçınılmaz sonucu olarak bu bölgedeki ülkelerde faizsiz bankacılık hızla gelişme imkanı bulmuş, ardından geniş bir alana yayılmaya başlamıştır.

“Bu bölgede faaliyet gösteren başlıca İslam bankalarını şu şekilde sıralayabiliriz: Kuveyt Finans Kurumu (Kuveyt), Mısır Faisal İslam Bankası (Kahire), Ürdün İslam Bankası (Ürdün), Dubai İslam Bankası (Dubai), Katar İslam Bankası (Katar), Dar-Al Maal Al-İslami (Nassav), Al Baraka İslam Bankası (Bahreyn), Bahreyn İslam Bankası (Bahreyn), Bahreyn Faisal İslam Bankası (Bahreyn), Bahreyn İslam Yatırım Bankası (Bahreyn), Sudan Faisal İslam Bankası (Hartum).”²⁵

Türkiye'de ise halen Kuveyt Finans Kurumu ve Al Baraka gruplarının teşekkülü olarak Albaraka Türk Katılım Bankası ve Kuveyt Türk Katılım Bankası ile yerli sermaye ortaklığı ile kurulan Türkiye Finans Katılım Bankası ve Bank Asya (Asya Finans Katılım Bankası) faaliyet göstermektedir. Ortadoğu ve Afrika'da belli başlı ülkeler düzeyinde faizsiz bankacılığın tarihsel gelişimi ise şu şekildedir:

a- Mısır

Yukarıda belirtildiği gibi ilk faizsiz bankacılık girişimi 1963 yılında Mısır'da hayata geçirilmiştir. Bu ilk faizsiz bankacılık deneyimi Mit-Gamr'de hayata geçirilmiş, 1966'da 9 şubeye ulaşmış ancak 1977 yılında Mısır hükümeti tarafından kapatılmıştır.²⁶

“Mısır'da ikinci faizsiz banka Kahire'de hükümete bağlı olarak 1972 yılında Nasser Sosyal Bankası adıyla kurulmuştur. Bu banka kuruluş amacı olarak sosyal

²⁵ Bülent KIRLI, **Ortadoğu'da Bankacılık**, Ankara, 2004, s. 52

²⁶ A. Muhammed en-Neccar, çev. Hayreddin Karaman, **İslam'a Göre Banka ve Sigorta**, İstanbul, 1986, s.92-93

güvenlik sistemini geliştirmek için sosyal sigorta ve kredisi, üretim kredisi, direkt yatırım, sosyal yardımlar ve İşlami prensiplere uygun mevduat kabulü gibi işlemler yapmıştır. Yine Mısır'da ikinci önemli faizsiz banka olarak 1977 yılında Mısır Faisal İşlam Bankası kurulmuştur. 1980 yılında, İşlami Yatırım ve Kalkınma Bankası (IIBID) faaliyete geçmiştir. Mısır'da bunlara ek olarak 1920 yılından beri faaliyet gösteren Mısır Bankası, 1980 yılından sonra klasik bankacılık işlevlerinin yanı sıra İşlam Bankacılığı tarzında faaliyetlere de başlamıştır.”²⁷

b- Suudi Arabistan

1980 yılından sonra faizsiz bankacılığa izin verilen Suudi Arabistan, bu faaliyetlerin uygulanmaya konulmasında önemli rol almıştır. Dünyanın çeşitli yerlerinde faizsiz bankacılığın kurulmasında Suudi Arabistan'ın önde gelen devlet ve iş adamlarının çok büyük katkıları olmuştur.²⁸

Suudi Arabistan'ın ilk İşlam bankası olan Al-Rajhi Company'e, faizsiz bankacılık yapma izni 1983 yılında verilmiştir. Al Rajhi Company, leasing konusunda dünyanın en büyük mali kuruluşlarından biridir. Leasing alanında faaliyet gösteren ve dünyanın çeşitli ülkelerinde yatırımları bulunan diğer güçlü bir şirket de Dallah Grubu'dur.²⁹ Suudi Arabistan'da Dar-Al mal Al-İşlam (DMI) ve İşlam Kalkınma Bankası, National Commercial Bank gibi çok büyük sermayelerin yer aldığı bankalar bulunmaktadır.

c- Ürdün

Ürdün'deki ilk faizsiz banka, 1979'da faaliyet izni verilen Ürdün İşlam Finansman ve Yatırım Bankası, iktisadi ve sosyal ihtiyaçları karşılamak ve bankacılık, finans ve yatırım işlerinde faizsiz sisteme göre çalışmak ve fonları kalkınmada kullanmak üzere kurulmuştur. Bu banka, çeşitli ülkelerde İşlam bankalarının açılmasında kurucu rol almıştır. Ürdün'de kurulan diğer bir faizsiz banka ise, İşlami Yatırım Ortaklığıdır.³⁰

²⁷ Mustafa UÇAR, **Türkiye'de-Dünya'da Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri**, İstanbul, Faisal Eğitim ve Yardımlaşma Vakfı, t.y, s.47-49, 1989

²⁸ Mustafa UÇAR, a.g.e., s. 50-51

²⁹ Mustafa UÇAR, a.g.e., s.51

³⁰ Mustafa UÇAR, a.g.e., s.52

d- Bahreyn

Oldukça küçük bir ülke olmasına rağmen, 1970'lerdeki petrol fiyatlarındaki artış Bahreyn'e önemli avantajlar sağlamış ve ekonomisi hızla canlanmaya başlamıştır. Bahreyn ekonomisindeki bu iyileşmede kuşkusuz, yabancı sermayenin teşvik edilmesi ve kıyı bankacılığının geliştirilmesi de önemli katkılarda bulunmuştur.³¹

Bahreyn'de faizsiz bankacılık faaliyetinde bulunan kuruluşlardan en önemlileri Bahreyn İslam Bankası, Bereket İslam Yatırım Bankası ve Bahreyn Yatırım Şirketi'dir. Bunlardan Bahreyn İslam Bankası 1979'da özel sermaye ile her türlü yatırım ve mali işlemleri İslami prensiplere uygun olarak gerçekleştirmek amacıyla kurulmuştur. Bereket İslam Yatırım Bankası ise , Bahreyn İslam Bankası'nın öncülüğü ve ortaklığıyla, Bahreynli ve Kuveytli mali kuruluşların katılımıyla 1981 yılında faaliyete geçmiştir.³²

e- Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)

Birleşik Arap Emirlikleri(BAE) olarak bilinen ülkeler Abu Dhabi, Sharjah, Ras al-Khaimah, Fujairah, Ajman ve Umm al-Qaivan'dan oluşmaktadır. Bunlardan Abu Dhabi, Sharjah, Ras al-Khaimah uluslar arası piyasalarda, özellikle Toptancı Bankacılık (Wholesale Banking) ve kıyı Bankacılığı (Off-Shore Banking) alanlarında adını duyurmuş ülkelerdir.³³

Faizsiz bankacılık sistemini ilk uygulayan ülkelerden biri olarak kabul edilebilecek olan BAE; Dubai İslam Bankası'nı 1975 yılında faaliyete başlatmıştır. Bu banka bankacılık faaliyetlerine ek olarak direkt yatırımlara da girişmektedir.³⁴

f- İran

1980 yılında İran Devrimi, faizli bankacılık faaliyetlerinin durdurulacağını, devrimin hemen başında açıklayarak faizsiz bankacılık kanunu kabul etmiştir. Ancak bu kanun 1 Eylül 1983'te yürürlüğe girebilmiştir. İran'da faaliyet gösteren İslam Bankaları'nın uygulamadaki diğer ülkelerin faizsiz bankacılık sistemiyle az da olsa

³¹ Cihangir AKIN, **Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma**, İstanbul, Kayhan yayınları, 1986, s. 258

³² Cihangir AKIN, C., a.g.e., s.258-261

³³ Mustafa UÇAR, a.g.e., s.52-53

³⁴ Mustafa UÇAR, a.g.e., s.53

farkı bulunmaktadır. Bu fark, İnan Merkez Bankası'nın kâr ve zarara katılma oranına alt ve üst sınır belirleyebilmesidir.³⁵

e- Kuveyt

Ödemeler bilançosu fazlası veren ülkelerden biri olan Kuveyt, bankacılık alanında Körfez Ülkeleri arasında Bahreyn ve BAE'den sonra 3. sıradadır. Kuveyt'te faizsiz bankacılık alanında faaliyet gösteren en önemli banka, Kuveyt Finansal Kurumu'dur. İslami bir ticaret bankası olan Kuveyt Finansal Kurumu, yatırım, bankacılık ve sosyal faaliyetleri yürütmektedir.³⁶

h- Sudan

1980 yılına kadar ödemeler bilançosu sürekli açık veren Sudan, bu tarihten birkaç yıl önce ulusal parasını devalüe etmiş ve bu açığı kapamaya çalışmıştır. Bu açığın kapatılmasında önemli işlevler üstlenen bankacılık sektöründe ise, 1975 yılında kurulan Faisal İslam Bankası'ndan sonra 1980'de kurulan el-Todaman İslam Bankası yatırımlara öncülük etmeye çalışmış ancak, faizsiz bankacılık alanında esas dönüşüm 1984 yılında gerçekleştirilmiştir. Hükümetin tavsiyesi ve desteğiyle bu yıldan itibaren birçok faizsiz banka faaliyete geçmiştir. Bunlar Batı Sudan Bankası, Sudanlılar İslam Bankası ve sermayesi devlete ait olan İslam Kalkınma ve İşbirliği Bankası ve Al-Baraka Investment Bank olarak sıralanabilir.³⁷

i- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Mart 1981 tarihinde, International Institute and Islamic Banks of Economics açılmasını takiben 350 bin ABD doları ödenmiş sermaye ile Cyprus Islamic Bank kurulmuştur. Kıbrıs İslam Bankası, Lefkoşe'nin Türk kesiminde 1982'de faaliyetlerine başlamıştır. İslam Bankaları arasında en küçüklerindedir. Bankanın ismi daha sonra Faisal Cyprus Islamic Bank olarak değiştirilmiştir.³⁸

³⁵ Mustafa UÇAR, a.g.e., s.54

³⁶ Cihangir AKIN, a.g.e., s. 261

³⁷ Cihangir AKIN, a.g.e., s. 262-263

³⁸ Salih KARAKAŞ, a.g.e., s. 55

j- Güney Afrika

Mısır, Sudan, Tunus ve Fas Afrika'da faizsiz bankacılık faaliyetlerinin sınırlarını genişletirken bu kıtada merkezi Bahama'da bulunmak üzere kurulan ve milletlerarası faaliyetlerde bulunacak olan Afrika Arap İslam Bankası eklenmiştir. Bankanın ortaklarının büyük çoğunluğu Suudi Arabistanlı işadamlarından oluşmuştur ve bu banka faaliyetlerini Afrika'yı kapsayacak, yayacak şekilde faaliyet göstermektedir. Afrika Arap İslam Bankası'nın esas amacı ve politikası diğer faizsiz bankalarla rekabet etmek değil, onlarla işbirliğini geliştirmek ve onların faaliyetlerini desteklemektir. Bu çerçevede bankanın faaliyetleri, özellikle yerel faizsiz bankaların mali yönden üstesinden gelemeyeceği uluslar arası proje ve yatırımlarda teknoloji transferi, fon geliştirme, grup ve konsorsiyum kredileri ile bu tür yatırımların finansmanını sağlamaktır. Yapılan finansman desteği ise tamamen İslami prensipler çerçevesinde yürütülmektedir.³⁹

1.3.2. Uzakdoğu ve Asya'da Katılım Bankacılığı (Faizsiz Bankacılık)

Uzakdoğu ve Asya'daki faizsiz bankacılık gelişmeleri Pakistan, Malezya, Bangladeş, Hindistan ve Filipinler'de yoğunlaşmıştır.

a- Pakistan

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de faizsiz bankacılık alanında en ciddi ve yoğun çalışmalara Pakistan'da rastlanmaktadır. Pakistan'daki ekonomik sistem ve buna bağlı olarak gelişen mali yapıyı İslami tarzda köklü bir değişikliğe iten gelişmeler, halktan çok aydınların çabaları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu durum, Pakistan'daki, faizsiz bankacılık çalışmalarını bir tür "aydınlar hareketi"ne dönüştürmüştür.⁴⁰ Faizsiz bankacılığın fikir planında Pakistan'da ortaya çıkışı 1955'e rastlar ve 1970'li yıllarda bu teorik çalışmalar hayata geçirilmeye başlar. Pakistan'da, küçük tasarrufların iç piyasada verimli alanlara kaydırılması amacıyla 1962 yılında kurulan Milli Yatırım Tröst'ü, 1979 yılından itibaren yatırımlarını faiz yerine kâr temeline göre yapmaya başlaması faizsiz bankacılık uygulaması olarak kabul edilebilir.⁴¹ 1952 yılında emlak alanında faaliyet göstermek üzere kurulan Emlak Finans

³⁹ Cihangir AKIN, a.g.e., s. 245-246

⁴⁰ Cihangir AKIN, a.g.e., s. 278

⁴¹ Mustafa UÇAR, a.g.e., s.49-50

Şirketi 1977'den itibaren, 1979'da kurulan Bankers Equity Limited 1981'den itibaren, Small Business Finance Corporation ise 1980'den itibaren faizsiz esaslara göre çalışmaya başlamıştır. 1 Ocak 1985'ten itibaren ise bankacılık sektörünün tamamen faizsiz sisteme geçmesi kararlaştırılmış ve 1 Temmuz 1985'ten itibaren de faizli olarak mevduat toplamak ve kredi kullanırmak yasaklanmıştır.⁴²

b- Hindistan

Hindistan'da faizsiz bankacılık faaliyetleri diğer ülkelere oranla fazla gelişmemiştir. Hindistan'da Falah Investment, Ittifaq ve Bast un-Nasr Urban Cooperative Credit Soceity in Bombay olmak üzere üç faizsiz banka faaliyetini sürdürmektedir.⁴³

c- Filipinler

“Filipin hükümeti, 1973 yılında diğer bölgelere göre daha geri kalmış Müslüman eyaletlerinin kalkınmasını sağlamak amacıyla Philippine Ananak Bank'ı kurarak bu bankada faizsiz bankacılık faaliyetlerini yürütmeye başlamıştır.

d- Malezya

Malezya'da faizsiz bankacılığın ilk örneği olarak 1983 yılında Malezya İslam Bankası kurulmuştur. Bugün Malezya Uzakdoğu'nun ithalat ve ihracat merkezi olarak ciddi bir ticaret hacmine ulaşmış olup finansal piyasalar açısından zengin bir yapıya sahiptir. Bu zengin yapı İslam Bankacılığı'nın da gelişmesini sağlamakta özellikle Japonya gibi teknoloji üstlerine yakınlığı ile gücünü arttırmaktadır.

e- Bangladeş

Bangladeş'te faizsiz bankacılığın kurulmasına ilişkin ilk çalışma 1984 yılında Milletlerarası Dakka İslam Bankası'nın kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Bankanın amacı, İslami prensiplere göre bankacılık ve mali işlemleri yürüterek toplumun kalkınmasına hizmet etmek olarak belirlenmiştir.”⁴⁴

⁴² Mustafa UÇAR, a.g.e., s.50

⁴³ Mustafa UÇAR, a.g.e., s. 60

⁴⁴ Cihangir AKIN, a.g.e., s.270

1.3.3. Avrupa ve Amerika’da Katılım Bankacılığı (Faizsiz Bankacılık)

1970’li yıllarda dünya ekonomisinde yaşanan durgunluğun ardından ekonomideki serbestleştirme çalışmaları gelişmiş ülkelerle birlikte tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Bu arayış özellikle bankacılık sektöründeki yeni enstrümanların piyasaya sürülmesi sonucunu doğurmuştur. Bunlardan biri de kuşkusuz, özellikle son yıllarda gelişen faizsiz bankacılık ve İslami kesimin fonlarının piyasaya çekilmesini sağlayacak enstrümanlardır. Bu, İslam coğrafyasında olduğu kadar gelişmiş Avrupa ülkelerinde ve Amerika’da dikkate alınmıştır.

a- Avrupa

Avrupa’nın pek çok ülkesinde Müslümanlara hizmet vermek amacıyla İslami esaslara göre çalışan bankalar kurulmuştur.

Avrupa ülkelerinde faizsiz bankacılık faaliyetleri konusunda Dar-Al Maal Al-İslam, Al Baraka ve Al Rajhi Grupları birçok ülkede faizsiz bankacılık faaliyeti başlatmıştır. Bu çalışmaların ilki Lüksemburg’da başlatılmıştır.⁴⁵

Lüksemburg’da kurulan bankanın adı her ne kadar Lüksemburg İslami Bankacılık Sistemi Holding olsa da, İslam Bankacılığı anlamında çalışan ve fonksiyonlara sahip ilk banka Danimarka’da kurulan Danimarka Milletlerarası İslam Bankası’dır. Bu girişimlerden sonra ise İngiltere’de İslam Bankacılığı’na uygun olarak Al-Baraka’nın bir kuruluşu olan İslam Finans Kurumu faaliyete geçmiştir.⁴⁶

Avrupa’da Lüksemburg İslami Bankacılık Sistemi adıyla 1978 yılında faaliyete geçen faizsiz banka, doğrudan finansmanla ilgilenmemekte ve genellikle hisse çoğunluğuna sahip olduğu mali kuruluşları finanse etmektedir. Bankanın hissedarlarını Suudi Arabistan, Kuveyt ve Bahreynli yatırımcılar oluşturmaktadır.

Tamamen İslami Bankacılık faaliyetlerini yürütme anlamında Avrupa’daki ilk İslami Banka olan Danimarka Milletlerarası İslam Bankası, 1983 yılında Kopenhag’ta faaliyete başlamıştır. Bankanın temel amacı, İskandinav şirketlerinin diğer İslami bankalar ve İslami yatırım şirketleriyle olan İslami çerçevedeki finans

⁴⁵ Mustafa UÇAR, a.g.e., s.58

⁴⁶ Mustafa UÇAR, a.g.e., s. 59

işlemlerinde mali bağlantıların gerçekleştirilmesidir. Bankanın Ortadoğu ile çok yönlü finans ilişkilerinden yararlanmak için birçok Avrupa Bankası söz konusu banka ile anlaşma yapmıştır.⁴⁷ 1983 yılında Londra’da bir şube açarak faaliyetine başlayan İslam Finans Kurumu’nun merkezi Bahama’dadır. Kurumun temel amacı, İngiltere’deki Müslümanların fonlarını toplamak ve bunları özellikle kâr/zarar ortaklığı çerçevesinde İslami prensiplere uygun olarak, bağlı şirketler kanalıyla yatırıma yöneltmektir.

b- Amerika Birleşik Devletleri

“Amerika Birleşik Devletleri’nde 1980’den sonra başarı ile uygulanan Venture Capital (risk sermayesi) finansman modeli faizsiz bankacılık uygulamalarına çok benzemektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar, hem İslam dünyasında hem de Batı’da piyasa düzeninin sağlanmasının uzun bir evrim sonucu gerçekleşebileceğini ortaya koymaktadır. Bu süreçlerin ortak noktasını ise, Ortaçağ’daki iş ortaklıkları (İslam dünyasında mudarebe, Batı’da commenda) oluşturmaktadır.⁴⁸ Özellikle ABD’de yoğun bir uygulama sahası bulunan risk sermayesi, iş ortaklıklarının evriminin vardığı son nokta olarak kabul edilmektedir. ABD’de doğan ve II. Dünya Savaşı’ndan sonra önemli boyutlara ulaşan risk sermayesi sektörünün toplam payı 1990 yılında 36 milyar dolara ulaşmıştır.⁴⁹ Venture Capital’in commenda’dan doğduğu ve bunun da kökeninin mudarabaya dayandığı sıkça vurgulanmaktadır.⁵⁰

ABD’de uygulanan ve kâr/zarar ortaklığına dayanan risk sermayesi dışında, birçok banka bünyesinde faizsiz bankacılık işlemi yapan birimler oluşturmuştur.”⁵¹

Günümüzde klasik bankacılık faaliyetlerinin yanı sıra pek çok Avrupa ve Amerikan bankası farklı özel birimler oluşturmak suretiyle İslami hassasiyeti olan kişilerin fonlarını toplayıp değerlendirmek maksadıyla hareket etmektedirlerdir. Bunların başından Citibank ve HSBC Bank gelmektedir. Pek çok ülkede faizsiz bankacılık prensipleri uyguladığını belirterek oluşturduğu bölümlere fon toplama ve değerlendirme gayreti içerisindedir.

⁴⁷ Cihangir AKIN, a.g.e., s. 276-277

⁴⁸ Murat ÇİZAKÇA, *İslam Dünyası’nda ve Batı’da İş Ortaklıkları Tarihi*, s.178-179

⁴⁹ Murat ÇİZAKÇA, a.g.e., s.44

⁵⁰ Murat ÇİZAKÇA, “*Rise of Islamic Banks and Potential fon Venture Capital in Middle East*”, İstanbul, Marmara Üni. Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırma Mer. Yayını, 1998, s. 198

⁵¹ Selvi SUİÇMEZ, *Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002- s. 33-43

1.4. KATILIM BANKACILIĞI'NIN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye, 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası'nın kurucu üyeleri arasında yer almıştır. 1984 yılında sermaye payını artırarak bu kuruluşun en büyük ortaklarından biri haline gelen Türkiye, İslam Kalkınma Bankası Yönetim Kurulu'nda sürekli üye bulundurma hakkını elde etmiştir. Böylece Türkiye, 56 İslam ülkesi arasında iktisadi işbirliği programlarının gerçekleştirilmesinde, dış ticaretin artışında, altyapı yatırımlarının desteklenmesinde, özel sektörün teşvik edilmesinde ve çeşitli finansman tekniklerinin geliştirilmesinde büyük rol oynayan, işlem hacmi 30 milyar dolara ulaşan ve dünyanın önde gelen finans kuruluşlarından biri olarak bilinen İslam Kalkınma Bankası bünyesindeki etkinliğini artırma imkanı elde etmiştir.⁵²

İslam Kalkınma Bankası'ndaki söz sahibi ülkeler arasında yer almanın yanı sıra Türkiye'de faizsiz bankacılıkla ilgili ilk adımı 17.04.1975 gün ve 1877 sayılı kanuna dayanılarak 11.11.1975/13 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası ile atmıştır. Bu banka kâr/zarar ortaklığı esasına dayanan, faizsiz kredi ve finansman sağlamak üzere kurulan ilk mali kuruluşur.

Türkiye'nin dövize özellikle 1975'ten sonra işçi dövizlerine çok ihtiyacının olduğu bir dönemde söz konusu banka, özellikle yurt dışında çalışmış ve çalışanların tasarruflarını kâr/zarar ortaklığı prensibine göre ekonomik güç halinde birleştirerek kârlılık ve verimlilik anlayışı içinde değerlendirip, yurt içinde hızlı bir şekilde sanayileşmeyi amaçlamıştır. Bankaya, bu amacın gerçekleşmesi için her türlü ticari, yatırım, kalkınma ve sigortacılık alanlarında faaliyette bulunma, özel döviz tasarruf ve yatırım fonları kurma, kâr ortaklığı esasına göre tahvil çıkarma izni verilmiştir.⁵³

Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası'nın (DESİYAB) faizli veya faizsiz olarak çalışma konusunda karar yetkisi yönetim kuruluna bırakılmış olup büyük umutlarla kurulan bu ilk faizsiz deneme 3 yıl gibi bir zaman içerisinde faizli sisteme geçme kararı almıştır.

⁵² BEREKET, "Bankacılık", Bereket Dergisi, Albaraka Türk Yayınları, 2003

⁵³ Cihangir AKIN, a.g.e, s. 282

Türkiye Katılım Bankaları Birliği Türkiye’de faizsiz finans sisteminin gelişimini şu şekilde özetlemektedir: Türkiye’de faizsiz finansmana ilişkin önemli adım yine DESİYAB’ın kuruluş kararname ile aynı kararnamede yer alan “Kâr/Zarar Ortaklığı Belgesi”(KZOB) olmuştur. 13 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Banka’nın kâr/zarar ortaklığı esaslarında işlem yapabileceği belirtilmiştir. 1974 yılında düzenlenen KZOB’nin ardından 1981 yılında yayınlanan Maliye Bakanlığı’nın 1 nolu tebliğiyle adı “Kâra İştirakli Tahvil” olarak değiştirilmiştir. Ancak kâr/zarar ortaklığı son olarak Sermaye Piyasası Kurulu’nun seri:III, 27 sayılı tebliğindeki şekli ile düzenlenmiş olup özellikle kobilerin finansman sağlama araçlarından biri olarak mali piyasa da yer almaktadır. Ancak pek tercih edilen, işlerliği olan bir araç değildir.

Tüm bu faizsiz bankacılık ve finansman girişimlerinin nihayetinde en önemli gelişme 1980 ihtilalinin sonrası hissedilen ciddi ekonomik yapılanma ihtiyaçlarının sonucu ve 24 Ocak Kararları’nın ardından oluşturulması hedeflenen dışa açık büyüme modelinin etkisiyle 16.12.1983 tarihli 83/7506 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’ye istinaden “Özel Finans Kurumları” adı altında ilk faizsiz bankaların kurulmasının temelleri atılmıştır.

Bu yeni bankacılık/finansman anlayışının esas amacı, ekonomiye katılmayan mali değerleri yastık altından çıkararak faizsiz finansman esasları çerçevesinde ekonomiye kazandırmaktır. Ayrıca Türkiye’nin de üyesi olduğu İşlam Kalkınma Bankası’nın amaçları arasında yer alan hem İşlam ülkeleri ile olan ilişkileri geliştirme hem de bu ülkelerin petrol zengini olanlarını Türkiye’ye kaynak aktarımının sağlanması hedeflenmiştir.

25 şubat 1984 tarihinde Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın, 21 Mart 1984 tarihinde T.C. Merkez Bankası’nın yayımladığı tebliğlerle de sistemin ayrıntıları düzenlenmiştir. Daha sonra çıkarılan çeşitli tebliğ ve düzenlemeler sonucunda bu sistemin yasa ve mevzuat alt yapısı tamamlanmıştır.

Nitekim tüm bu yapılanma ve girişimler neticesinde 1984 yılında kurulan Albaraka Türk ilk olarak 31 Ocak 1985 tarih ve 10912 sayılı yazısıyla “faaliyet izni” olarak başta finans sektörü olmak üzere inşaat, ticaret ve konut sektöründe çok sayıda firmadan oluşan Suudi kökenli Dallah Grubu’nun öncülüğünde İşlam Kalkınma

Bankası ve yurt içinden tanınmış itibarlı Topbaş Grubu ortaklığı ile Mayıs 1985'te fiilen faaliyete başlamıştır.⁵⁴

Albaraka Türk'ün ardından Faisal Finans Kurumu aynı yıl faaliyete başlayan ikinci kurum olmuştur. Bu kurumu 1989'da kurulan Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş. izlemiştir. Ardından sırasıyla 1991'de Anadolu Finans Kurumu A.Ş., 1995'te İhlas Finans Kurumu A.Ş. ve son olarak 1996'da Asya Finans Kurumu A.Ş. faaliyete başlamıştır. İlk kurulan bu faizsiz üç banka, özellikle Körfez Bölgesi'ne ait yabancı sermaye ağırlıklı kuruluşlar iken sonra kurulanlar tamamen ya da çoğunlukla yerli sermaye ağırlıklı girişimler olarak piyasada yerlerini almışlardır.

1983'te Kanun Hükmünde Kararname ile kuruluşlarına imkan sağlanan Özel Finans Kurumları, 1999'da 4389 sayılı Bankaları Kanunu yürürlüğe girmiş ve 2001 yılında 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda yapılan değişiklikle 4672 sayılı kanuna tabi olmuşlardır. Yine 2005 yılında hazırlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ve ilgili yönetmeliklerde yapılan en son düzenlemelerle yasal çerçevesinin son hali belirlenen söz konusu kuruluşlar, 01.01.2006 tarihinden itibaren kazandıkları yasal hüviyetlerini ve sorumluluklarını bu yasaya bağlı olarak sürdürmektedirler. Yine bu yasa ile Katılım Bankası unvanını kullanmaya başlayan söz konusu kuruluşlara ilişkin yasal çerçeve "Katılım Bankaları'nın Hukuki Yapıları" bölümünde ele alınacaktır.

Türkiye'de faaliyete geçen ilk faizsiz banka örneklerinden olan Ortadoğulu sermayedarlardan oluşan Faisal Finans Kurumu A.Ş. yönetimi bir dönem Kombassan Holding idaresi altında bulunmuş olup 2002 yılında Ülker grubu ortaklarından Sabri Ülker tarafından satın alınarak ismi Family Finans Kurumu A.Ş. olarak değiştirilmiştir. Yerli sermayedar Ülker grubuna ait Family Finans Kurumu A.Ş. ile 1991 yılında yine tamamen yerli sermaye ile faaliyete geçen Anadolu Finans Kurumu'nun Mayıs 2005 tarihinde vardığı anlaşma neticesinde %50'şer ortaklık payı ile 01.01.2006 tarihinden itibaren aynı çatı altında hizmet vererek Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. adı ile birleşmişlerdir.

Bankacılık sektöründe çeşitli sıkıntıların yaşandığı, krizlere rastgelen bir dönemde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından yukarıda bahsi geçen kuruluşlardan 1995 yılında kurulan İhlas Finans Kurumu A.Ş.'nin 9 Şubat

⁵⁴ ÖFK Birliği, **Dünyada ve Türkiye'de Faizsiz Bankacılık**, ÖFK Birliği Y., İstanbul, 2003, Syf: 47

2001 tarihinde faaliyetlerinin durulmasına karar verilmiştir. İhlas Finans Kurumu A.Ş.'nin tasfiye süreci devam etmektedir.

Tüm bu gelişmelerle 2001 yılında sayıları 6'ya kadar yükselen Katılım Bankaları; İhlas Finans Kurumu A.Ş.'nin kapatılması ve Family Finans Kurumu A.Ş. ile Anadolu Finans Kurumu A.Ş.'nin birleşmeleri neticesinde halen 4 katılım bankası aktif olarak faaliyetine devam etmekte olup bunlar; Al Baraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Asya Finans Katılım Bankası A.Ş. (Bank Asya), Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. ve Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş'dir.

II. BÖLÜM: KATILIM BANKALARI'NIN HUKUKİ YAPILARI

Katılım Bankaları'nın kuruluş ve faaliyetleri 19 Aralık 1999'a kadar 16 Aralık 1983 tarih ve 83/7506 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenmiştir. 1999'dan itibaren 4491 sayılı Kanun ile de Katılım Bankaları (o günkü adıyla Özel Finans Kurumları) 4389 Sayılı Bankalar Yasası'na tabii olmuşlardır. Bu yasaya tabii olunmasının ardından Bankalar Kanunu'nda değişiklik yapan 12 Mayıs 2001 tarih ve 4672 sayılı Kanunla Katılım Bankaları da cari ve katılma hesaplarında toplanan tasarrufların güvence altına alınması amacıyla, Özel Finans Kurumları Birliği ve bünyesinde, bu birlik tarafından hazırlanarak yürürlüğe konulan Yönetmelik dahilinde idare olunmak üzere "Güvence Fonu" oluşturulmuştur.

Ancak tüm bu hukuki yapı ve gelişmelere Temmuz 2005 döneminde hazırlanan yasa tasarısının 5411 sayılı Bankacılık Kanunu olarak 19 Ekim 2005 tarihinde kabul edilmesi suretiyle 1 Kasım 2005 tarihli 25983 sayılı resmi gazete yayınlanması hukuki düzenlemelere ilişkin son noktayı koymuştur. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu 1 Ocak 2006 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlüğe girmiştir.

5411 sayılı kanuna göre; özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullanılmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerinin "**KATILIM BANKASI**" ibaresi ile kapsam altına aldığı ifade edilerek '*Özel Finans Kurumu*' tabiri kaldırılmış dolayısıyla '*Katılım Bankası*' tanımı uygulamaya konmuştur.⁵⁵

Söz konusu kanunun geçici 3. maddesinin öngördüğü şekilde Özel Finans Kurumları ticaret unvanlarını "Katılım Bankası" ibaresini de kapsayacak şekilde değiştirmişlerdir. Aynı kanunun 169. maddesi'nde; diğer kanunlarda ve mülga 3182 sayılı Bankalar Kanunu ve bu Kanunla yürürlükten kaldırılan 4389 Sayılı Bankalar Kanunu'nda Özel Finans Kurumlarına yapılan atıflar, Katılım Bankaları'na yapılmış sayılır, denilmiştir.⁵⁶

⁵⁵ 5411 sayılı Bankacılık Kanun, **Tanımlar ve Kısaltmalar**, 3. Madde,

⁵⁶ 5411 sayılı Bankacılık Kanun, **Mülga Kanunlara Yapılan Atıflar**, 169. Madde,

4672 sayılı kanun ile Özel Finans Kurumları Birliği bünyesinde oluşturulan “Güvence Fonu” da 5411 sayılı Kanun ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na devredilmiştir. Geçtiğimiz 25 yıllık süreç içerisinde hukuki ve yapısal açıdan ciddi merhaleler kat eden Katılım Bankaları’nın ulaştığı son noktayı anlatmak için 1983-1999 arası hukuki durumu, 1999-2005 arasındaki değişiklikleri ve 2005 sonrasında 5411 sayılı kanun ile yapılan düzenlenmelerin ne tür değişiklikler gerçekleştirdiğinin irdelenmesi açısından konuyu ayrı ayrı 3 bölüm halinde ele almanın olumlu olacağı düşünölmüştür.

2.1. 1983-1999 ARASI HUKUKİ YAPI

Katılım Bankaları’nın yasal statüsünü belirleyen ilk dönemi oluşturan 15 yıllık (1983-1999 arası) süre boyunca Katılım Bankaları Bakanlar Kurulu Kararı, Hazine ile Merkez Bankası’nın ilgili tebliğleriyle yönetilmiştir. Bu kurumların kuruluş, faaliyete geçme, denetim ve tasfiye işlemleri 1999 yılına kadar aşığıdaki yasa ve tebliğlerle yürütölmüştür.⁵⁷

- 3182 Sayılı Bankalar Kanunu: Temelde Bankalar Kanunu’na tabi olmamışlardır ancak diğer mali kuruluşlara kaynaklık eden 3182 Sayılı Kanun’un 96. maddesi dolayısıyla anılan Kanun kaynak teşkil etmektedir.
- 1567 Sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki Kanun ve bu Kanun’a ilişkin karar, tebliğ ve genelgeler
- TCMB Kanunu
- Hazine Müsteşarlığı Teşkilat Kanunu
- Türk Ticaret Kanunu
- 3167 Sayılı Çek Kanunu
- Finansal Kiralama Kanunu
- Türk Vergi Kanunu
- Sermaye Piyasası Kanunu
- Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesine İlişkin Kanun

⁵⁷ Mustafa TOSUN, “Türk Mali Sisteminde Özel Finans Kurumları Deneyimi ve ÖFK’ların Türk Banka Sistemi İçindeki Yerleri Üzerine”, s.178

Bakanlar Kurulu'nun 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamesi 19.12.1983 günü Resmi Gazete'de yayınlanarak bu kurumların kurulması hakkındaki 17 maddelik karar ekinde yer almıştır. Bu kararlar; kuruluş, izin, organlar ve hesaplar hakkındaki temel ilkeler belirlenmiş olup sonraki yıllarda bu kararda değişiklik yapan aşağıdaki kararlar çıkartılmıştır:⁵⁸

- 15.03.1984 tarih ve 84/7833 sayılı karar, 05.02.1985 tarih ve 85/10129 sayılı karar, 13.08.1991 tarih ve 91/2130 sayılı karar, 06.12.1993 ve 93/5104 sayılı karar.
- Bakanlar Kurulu'nun 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı kararname eki karara ilişkin Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın 25.02.1984 tarihli tebliği,
- T.C. Merkez Bankası'nın; 21.03.1984 tarih ve 1 nolu tebliği, 27.05.1992 tarih ve 2 nolu tebliği, 02.06.1994 tarih ve 3 nolu tebliği, 27.01.1995 tarih ve 4 nolu tebliği,
- Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı'nın Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 30 Sayılı Kararı'na ilişkin 85-30/3 Sayılı ve 85-30/7 Sayılı Tebliğleri,
- Kurumlarca katılma hesaplarına tahakkuk ettirilen gelirlerin vergilendirilmesine ilişkin kanun hükümleri,
- 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu(madde 75-94),
- 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu(madde 14),
- 25.04.1984 tarih ve 3183 sayılı Bankalar Kanunu(madde96),
- Kurumların reklam ve ilanlarında uyacakları esas ve şartlara ilişkin olarak, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın TRT Kurumu'na muhatap 22.04.1988 tarih ve 38370 Sayılı yazısı.

Katılım Bankaları'nın (başlangıçtaki adıyla Özel Finans Kurumları) Türk mali sistemine dahil edilmesine olanak sağlayan 83/7506 Sayılı Bakanlar Kurulu

⁵⁸ Raşit Bora POLATKAN, **İslam Bankacılığı ve Türkiye'de Özel Finans Kurumları**, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 1998- s. 98

Kararnamesi ve buna ilişkin Müsteşarlık Tebliği ile TCMB Tebliği hükümleri ile bu kurumların kuruluş esaslarını şu şekilde belirlemektedir:⁵⁹

- Özel Finans Kurumları, en az beş tanesi kurucu üye olmak şartıyla, en az 100 ortaklı, anonim şirket olarak kurulur. Şirketin ödenmiş sermayesi 1 trilyon TL'den az olamaz. Yabancı uyruklu ortaklar, taahhüt ettikleri sermayeyi konvertibl döviz üzerinden nakit olarak yurda getirmek zorundadırlar.
- Kurucu Ortakların nitelikleri hakkında, bankaların kuruluşunda banka kurucularında aranan niteliklerin bulunması şartı aranmaktadır.
- Özel Finans Kurumları, merkez şube dışında açılacak her şube için ayrıca sermaye ayırmak zorundadırlar.
- T.C. Merkez Bankası'nca belirlenen esas ve şekillere uygun olarak hazırlanan başvuru talebi TCMB'na iletdikten sonra, Merkez Bankası bu talebi kendi olumlu görüşünü de ekleyerek Hazine Müsteşarlığı'na sunar. Hazine Müsteşarlığı'nın teklifi Bakanlar Kurulu'na iletilir ve bu kurul uygun görürse Özel Finans Kurumu'nun kurulmasına izin verir.
- Bakanlar Kurulu'ndan kuruluş izni aldıktan ve Türk Ticaret Kanunu (TTK) hükümlerine uygun olarak kuruluş işlemi tamamladıktan sonra 83/7506 sayılı kararnamenin 6. maddesi uyarınca, TCMB'na beyanname verilmek suretiyle faaliyete başlayabilmek için ayrıca izin alınması gereklidir.
- İlgili kararnamenin 6. maddesine göre yapılan başvuru üzerine, TCMB gerekli incelemelerde bulunur ve bu inceleme sonunda gerekli şartların oluştuğunu tespit ederse Özel Finans Kurumları'nın fon toplamasına ve fon kullandırmasına izin verir. TCMB, faaliyet izni verdiği Özel Finans Kurumu'nu Hazine Müsteşarlığı'na bildirir. Bu izinden sonra Özel Finans Kurumu faaliyetine başlayabilir.
- Eğer, Özel Finans Kurumları'nın fon toplama ve fon kullandırma yetkisinde ilerde sakınca görülürse, TCMB'nin görüşü alınarak, Hazine

⁵⁹ 7506 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi

Müsteşarlığı'nın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu'nca geçici veya sürekli olarak ya da tüm kurumu veya bazı şubeleri kapsayacak şekilde izinde değişiklik yapılabilir. Daimi ya da geçici olarak kurum faaliyetten men edilebilirdi. 1983-1999 arasındaki dönemde Bankalar ve Özel Finans Kurumları Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmakta ve bankalar Hazine Müsteşarlığı'nın izni ile faaliyete geçmekteydiler. Aynı dönemde bankalar Hazine Müsteşarlığı, Özel Finans Kurumları ise TCMB denetimindeydiler.

- Bankalar Kanunu kapsamına alınincaya kadar anonim şirket olarak kurulan Özel Finans Kurumları; Ortaklar Genel Kurulu, İdare Meclisi, Denetim Kurulu organlarından oluşmaktaydılar.
- 83/7506 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 90. maddenin düzenlenmesi nedeninin esas itibariyle “faiz dışında bankacılığı hedefleyen, kâr ve zarara iştirake dayanan İslam Bankacılığı sistemini ülkemizde de gerçekleştirmek ve bu sistemle petrol üreticisi ülkelerde biriken önemli döviz rezervlerinin bir bölümünü ülkemize getirmek, faizi reddeden ve bu nedenle batı dünyası finans sistemi içinde yer bulamayan fonların, faizsiz bir sistemle, sadece kâr ve zarar ortaklığı kavramlarına dayanarak diğer imkanlarla birlikte ülkemizde kullanılmasını sağlamak” olduğu ifade edilmektedir.⁶⁰

Yürürlükten kaldırılan Kanun Hükmünde Kararname'nin 90. maddesinde düzenlenen hususlar, daha sonra yürürlüğe giren 3182 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 96. madde hükmü olarak aynen yer almıştır. 4491 Sayılı kanunla yapılan değişikliğe kadar bu kurumlara ilişkin hususlarda esas alınan 96. madde şu şekildedir:⁶¹

- Madde 96- 1. Bankalar dışındaki mali kuruluşların kuruluş ve faaliyetleri bu kanuna tabi değildir.
2. Bu kurumların kuruluşlarına faaliyetlerine, organlarına, tasfiyelerine, Türk Ticaret Kanununun ve diğer mevzuatın çeke

⁶⁰ GÜNAL Vural, **Özel Finans Kurumları**, Ankara, Türkiye Bankalar Birliği Yay, 1984, s. 3

⁶¹ 3182 Sayılı Bankalar Kanunu, Madde 96

ilişkin hükümlerine tabi olup olmayacağı Bakanlar Kurulunca düzenlenir. Düzenleme dışı kalan hususlarda; Türk Ticaret Kanunu ve ilgili kanun hükümleri uygulanır.

1983 yılından 1999 yılına kadar geçen 15 yıllık süre zarfında yukarıda adı geçen tebliğ ve aktarılanlardan da anlaşılacağı üzere bu kurumlar hakkında özel bir kanuni düzenleme bulunmamakta ve faaliyet sınırlarının, yalnızca yürütme organlarının tasarrufuna bırakılıyor olduğu görülmektedir. Bu durum, yukarıda zikredilen 96. maddenin de düşündüğü üzere Özel Finans Kurumları'nın bir tür banka mı yoksa banka dışı mali kuruluş mu olduğu konusunu haklarında yapılacak 4389 sayılı Bankalar ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunları ve düzenlemelerine kadar gündemde tutmuştur.

3182 Sayılı eski Bankalar Kanunu'nun 96. maddesinde bahsedilen hüküm, genel olarak banka dışı mali kuruluşlardan bahsetmekte, özel finans kurumları ya da başka herhangi bir alt türe ilişkin bir düzenleme hükmünü içermemektedir.⁶²

Mali piyasalarda faaliyet gösteren ve çalışmalarında güven unsuru ön planda olan, ulaştıkları büyüklükler açısından hiç de küçümsenemeyecek boyutlara erişmiş bu kurumların Kanun ile değil de Kararname ile faaliyetlerini sürdürüyor olmaları her zaman tartışma konusu olmuştur. Mali piyasalarda faaliyet göstermekte olan bankalar, Bankalar Kanunu'na, finansal kiralama şirketleri Finansal Kiralama Kanunu'na, sigorta şirketleri Sigorta Murakebe Kanunu'na tabii iken Özel Finans Kurumları'nın ise yasal düzenlemeler hiyerarşisinde Kanun Hükmünde Kararname'den sonra gelmekte olan Bakanlar Kurulu Kararı ile faaliyetlerini sürdürüyor olmaları, bu kurumların sahipleri, çalışanları, mudileri ve piyasa üzerinde tedirginlik oluşturmuştur.⁶³ Söz konusu kurumların tabi olması gereken yasal çerçeve hususunda çeşitli tartışmalar gündeme gelmiş, farklı görüşler ortaya konmuş olup nihayetinde 3182 sayılı eski Bankalar Kanunu'nun yerine geçen 18.06.1999 tarihli ve 4389 sayılı Yeni Bankalar Kanunu'nda, 17.12.1999 tarihli ve 4491 sayılı Kanun ile bahsi bazı önemli değişiklikler yapılmıştır.

⁶² Ahmet BATTAL Ahmet, “Yeni Bankalar Kanunu'na Göre Özel Finans Kurumları'nın Hukuki Temeli ve Bankacılık Sistemi İçindeki Yeri”, Türkiye'de Özel Finans Kurumları-Teori ve Uygulama-, İstanbul, Albaraka Türk Yayınları, 2000, s.198

⁶³ Fahrettin YAŞI, “Özel Finans Kurumları'nın Mevzuat Serüveni”, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı:21, Aralık 2001, s.34

Katılım Bankaları'nın 4491 sayılı Bankalar Kanunu'nda değişiklik yapılmasına ilişkin kanun ve 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile başlayan süreç ile bankacılık kapsamına dahil edilmesiyle kazanılmış hakları da korunarak ekonomik ve hukuki yaşamları zenginleştirilerek devam ettirilmiştir.

2.2. 1999-2005 ARASI HUKUKİ YAPI ve 4389 SAYILI BAKANLAR KANUNU'NUN GETİRDİKLERİ

Katılım Bankaları'nın (o dönemdeki adıyla Özel Finans Kurumları) yasal statüsünü belirleyen ikinci dönem ise, 18.06.1999 tarihli ve 4389 Sayılı Yeni Bankalar Kanunu'nun kabul edilmesiyle başlamıştır. Bu kanun hem klasik(faizli) bankaları hem de Katılım Bankaları'nı etkileyen yenilikler taşımaktadır.

Yeni Bankalar Kanunu ile Özel Finans Kurumları da 4389 Sayılı Yeni Bankalar Kanunu kapsamına alınarak yukarıda anlatılan 15 yıllık hukuki boşluk ortadan kaldırılmıştır. Bahsedilen Kanun'un 20. maddesine eklenen fıkrası Özel Finans Kurumları'nın yeni düzenleme şartlarını içermektedir. 20. maddenin 6. fıkrası şu şekildedir: ⁶⁴

“Mevduat toplama yetkisi bulunmayan ancak, özel cari hesaplar ve kâr ve zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla fon toplayan, ekonomik faaliyetleri ekipman veya emtia temini veya kiralanması veya ortak yatırımlar yoluyla finanse eden özel finans kurumları bu Kanunun 10. maddesinin (2) ve (3) numaralı fıkraları, 12. maddesinin (2) numaralı fıkrası, 14. maddesinin (5), (6) ve (7) numaralı fıkraları, 15 (2/c, d ve e bentleri hariç), 16, 17 ve 19. maddeleri ile 20. maddesinin (2) numaralı fıkrası hükümleri dışındaki diğer maddelerine tabi olup, Kurum bu Kanun hükümleri çerçevesinde bu kurumlara ilişkin kâr ve zarara katılma hakkı veren hesapların özelliklerini dikkate alarak her türlü düzenleme yapmaya yetkilidir. Ancak, Kurum bu Kanunun 14. maddesinin (3) ve (4) numaralı fıkralarında belirtilen durumları tespit ettiği takdirde, özel finans kurumunun faaliyet izni kurulun en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınmış kararıyla kaldırılır. Özel Finans Kurumları açısından emtia veya gayrimenkullerin finansal kiralanması veya kâr ve zarara katılma ve benzeri yöntemlerle yapılan her türlü finansman faaliyetleri de bu kanuna göre kredi olarak addolunur. Bu Kanun hükümlerine

⁶⁴ 4491 Sayılı Kanun ile değişiklik 4389 Sayılı Bankalar Kanunu, Madde 20, Kabul Tarihi 18.06.1999

göre, bu kurumların özel cari hesaplar ve kâr ve zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla topladıkları fonlar ve diğer taahhütleri de 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununun 40. maddesinin (1) numaralı paragrafının (a) bendi hükümlerine tabidir. Bu Kanunun 21, 22 ve 23. maddelerinde yer alan ceza hükümleri Özel Finans Kurumları ve görevlileri için de uygulanır.”

Söz konusu kanun maddesinin 6. fıkrası Özel Finans Kurumları'nın zikredildiği ilk kanun olmasıyla bu yöndeki hukuki süreç açısından önemlidir. Anılan 20. maddenin 6. fıkrasında Özel Finans Kurumları'nın tanımı; “Mevduat toplama yetkisi bulunmayan ancak, özel cari hesaplar ve kâr ve zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla fon toplayan, ekonomik faaliyetleri ekipman ve emtia temini veya kiralanması veya ortak yatırımlar yoluyla finanse edilen kurumlar” şeklinde yapılarak Özel Finans Kurumları'nın felsefi temelleri ile ‘faizsiz’ çalışma prensiplerine yer verilmemiştir. Sadece kâr ve zarara katılmaya ilişkin husustan bahsedilerek kurumların çalışma şekillerine ilişkin atıfta bulunulmuştur.

“Yeni Bankalar Kanunu’nda da belirtildiği üzere, normal bankalar gibi özel finans kurumlarının katılma hesaplarını da Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), 20. maddenin 6. fıkrasında belirtildiği gibi, Kurum bu Kanun hükümleri çerçevesinde bu kurumlara ilişkin kâr ve zarara katılma hakkı veren hesapların özelliklerini dikkate alarak her türlü düzenleme yapmaya yetkilidir.⁶⁵

Özel Finans Kurumları 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile aşağıdaki hususlara da tabii olmuşlardır.⁶⁶

- Bankalar Kanunu’nun 1. maddesindeki, “Bu Kanun’un açık olmayan durumlarında genel hükümler uygulanır.” kuralı bu kurumları da kapsamaktadır.
- Bankalar Kanunu’nun 2. maddesinde yer alan öz kaynak vb. temel bankacılık kavramlarının tanımları aynen özel finans kurumları için de geçerlidir.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nu ve Kurumu’nu düzenleyen 3. 4. ve 6. maddeleri ile Bankalar Yeminli Murakıplığı’nı

⁶⁵ Ahmet BATTAL, a.g.e. s. 200-201

⁶⁶ Ahmet BATTAL, a.g.e. s. 201

düzenleyen 5. maddeler özel finans kurumlarına uygulanacak olup, bu hükümler yönünden özel finans kurumlarına özgü bir husus bulunmamaktadır. Ancak daha önce tartışmalı olan bankalar yeminli murakıplarının olağan dönemde de özel finans kurumlarını denetlemelerine açıklık getirmiş ve bu kurumları denetleme yetkisi tanınmıştır.

- Bankaların kuruluşlarını ve faaliyete geçme esaslarını düzenleyen Bankalar Kanunu'nun 7. maddesi özel finans kurumlarına da aynen uygulanacaktır. Bu, banka kurucularından aranan şartların özel finans kurumu kurucularında da aynen aranması sonucunu doğurmaktadır.
- Bankaların ana sözleşme ve ortak değişikliklerini Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun iznine bağlayan 8. maddeye özel finans kurumları da tabidir.
- Bankaların teşkilat ve organlarını düzenleyen 9. madde özel finans kurumları için de geçerlidir.
- Genel kredi sınırları hakkındaki 11. maddedeki iştiraklere, ortaklara ve mensuplara verilecek kredi sınırlamalarına özel finans kurumları da aynen uyacaklardır. Özel finans kurumlarının emtia ve gayrimenkullerin finansal kiralanması ya da kâr ve zarara katılma vb. yöntemlerle yapılan her türlü finansman faaliyetleri nakit kredi niteliğinde olmasa da kredi olarak dikkate alınmaktadır.
- Kanun'un 12. maddesinin 2. fıkrasındaki banka iştiraklerinin sınırları ile ilgili düzenleme ve kurallar aynen özel finans kurumları için de geçerlidir.
- Bankalar Kanunu'nun 13. maddesinde bankalar için öngörülen hesap ve kayıt düzenine özel finans kurumları da aynen uymak zorundadır.
- Bankalar Kanunu'ndaki 14. maddede düzenlenen, yapılacak denetlemeler sonucunda kanuna ve idari mevzuata aykırı ve bankanın emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek nitelikte işlemleri tespit olunan bankalar hakkında uygulanacak olan kurallar ve tedbirler, özel finans kurumları için de geçerlidir. Böylece mali durumu bozulan ve yükümlülüklerini yerine getiremeyecek olan özel finans kurumlarının BDDK kararı ile

Fon'a devredilmesi veya faaliyet izinlerinin kaldırılması mümkün olmaktadır.

- Bankalar Kanunu'ndaki, bankaların devir, birleşme ve tasfiyelerini düzenleyen, 18. madde özel finans kurumları için de geçerlidir. Bu Kanun maddesiyle özel finans kurumlarının başka bir özel finans kurumu ile birleşmesi ya da özel finans kurumu tarafından devralınması BDDK'nın iznine bağlanmıştır. Birleşme ve devirlerde Türk Ticaret Kanunu (TTK) hükümleri uygulanmayacak, onun yerine BDDK tarafından çıkarılacak yönetmelik hükümleri geçerli olacaktır. Bununla birlikte faaliyetine son vermek isteyen bir ÖFK da bunu BDDK'nın gözetim ve denetimi altında gerçekleştirecektir.
- Bankalar Kanunu'ndaki 21. maddede düzenlenmiş olan idari suç ve cezalar ile 22 ve 23. maddelerde düzenlenen adli suç ve cezalara uygun düştüğü oranda özel finans kurumları hakkında da uygulanacaktır.
- Kanun'un 24. maddesinde düzenlenen kovuşturma usulü özel finans kurumları için de geçerlidir.
- Faaliyetlerini güvenli bir şekilde yürütmeleri amacıyla, bankaların topladıkları mevduat üzerinden umumi disponsibilite ve diğer munzamu karşılıklar ayırmalarını öngören ve bununla ilgili düzenlemeleri yapmaya ve oranları belirleme yetkisini TCMB'na veren 1211 sayılı Kanun'un 40/2-a maddesi Bankalar Kanunu'nun 20. maddesi 6. fıkrası gereğince Özel Finans Kurumları hakkında da uygulanacaktır.
- 1211 Sayılı TCMB Kanunu'nun Bankalar Kanunu 25. madde 3. fıkrası ile değiştirilen 44. maddesine göre Merkez Bankası; bankalar, özel finans kurumları, factoring ve finansman şirketleri ve benzeri mali kuruluşların müşterilerinin risk durumlarını bünyesinde toplamak amacıyla bir Risk Santrali kurmakla yükümlüdür. Bu değişiklikten sonra artık Merkez Bankası Risk Santralizasyonu Teşkilatı'na özel finans kurumlar da üye haline getirilmişlerdir.
- Bankalar Kanunu'nda Özel Finans Kurumları ile ilgili değişiklik yapan 4491 sayılı Kanun'un geçici 3/a maddesi uyarınca, bu Kanun yürürlüğe

girdiği tarihte faaliyette bulunan Özel Finans Kurumları, mevcut durumlarını, Bankalar Kanunu'nun kendilerine uygulanacak olan hükümlerine 2 yıl içinde intibak etmek zorundadırlar.

Bankalar Kanunu'nun Özel Finans Kurumlarına uygulanacak yukarıda sayılan hükümlerinin dışında, bu Kanun'un Özel Finans Kurumları tarafından uygulanmayacak hükümleri de bulunmaktadır. Bunlar kısaca şu şekilde özetlenebilir:⁶⁷

- Bankalar Kanunu'nun 10/1. maddesi “mevduat”ı bankalara has bir kavram olarak kabul ettiğinden dolayı, mevduata ilişkin hükümlerin yer aldığı 10. maddesi 2. fıkrası ve 10. maddesi 3. fıkrası, Özel Finans Kurumlarına uygulanmayacaktır. Özel Finans Kurumları “mevduat” adı altında fon toplamadıkları için bu Kanun maddelerinin kapsamı dışında bırakılmıştır.
- Kanun'un 12. maddesinde yer alan bankaların, ticaret amacıyla –altın ve benzeri kıymetli madenlerin alım-satım hariç emtia alımı satımı ile uğraşamayacakları, ticaret amacıyla gayrimenkul alım ve satımında bulunamayacakları vb. gibi faaliyetleri yasaklanmıştır. Bu madde, topladığı fonları, nakit olarak kredi vermeyip bizzat ticarete bulunan Özel Finans Kurumları için uygun olmadığından, Özel Finans Kurumları bu maddenin uygulama alanı dışında tutulmuştur.
- Bankalar Kanunu'nun 20. maddesi 6. fıkrasında Özel Finans Kurumları'nın bu kanunun 16. maddesinde belirtilen, bir bankanın bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izninin kaldırılmasının sonuçlarının düzenlenmesi hükümlerine tabi olmadığı belirtilmektedir.
- Kanun'un 17. maddesinde düzenlenen, bankaların iflası doğrultusunda üst düzey yöneticilerin sorumluluğu Özel Finans Kurumları için uygulanmayacaktır.

⁶⁷ Ahmet BATTAL, a.g.e., s.204-208

- Bankalar Kanunu'nun tüzel kişiliği haiz ve kamu kurumu niteliğindeki bir meslek kuruluşu olan Bankalar Birliği'ni düzenleyen 19. maddesi Özel Finans Kurumları'nı ilgilendirmemektedir.

1999 yılında yürürlüğe giren Yeni Bankalar Kanunu'nun Özel Finans Kurumlarını ilgilendiren hükümleri dışında 12.05.2001 tarihli ve 4672 sayılı Bankalar Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun⁶⁸, 2001/3138 Sayılı Özel Finans Kurumları Statüsü⁶⁹ ve BDDK'nın Özel Finans Kurumları'nın Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik ile de Özel Finans Kurumlarını çeşitli yönlerden düzenlenmesine ilişkin kararlar alınmıştır.⁷⁰

“Bilindiği gibi Kasım 2000'in ikinci yarısında uygulanmakta olan ekonomik program ciddi bir yara almış ve bu dönemde bir özel banka TMSF'ye devredilmiştir. Bankacılık sektöründe yaşanan kriz, Özel Finans Kurumlarını da etkilemiş ve Kasım 2000'in ikinci yarısından itibaren İhlas Finans Kurumu A.Ş. ödeme gücünü içerisine girmeye başlamıştır. Yoğun bir mevduat çekme talebiyle karşılaşan söz konusu Kurum bir müddet sonra likidite darboğazına sürüklenmiş ve bu durum “contagion” etkisiyle, diğer Özel Finans Kurumlarından da mevduat çekme taleplerinin yoğunlaşmasına yol açmıştır. Özel Finans Kurumları krize dayanıklı yapıları sayesinde bu süreci atlama üzere iken, 9 Şubat 2001 tarihinde İhlas Finans Kurumu'nun faaliyet izninin BDDK tarafından kaldırılması ve bu kurumlarda toplanan fonların güvence kapsamında olmayışı nedenleriyle mevduat çekme talepleri had safhaya ulaşmış ve çok kısa bir sürede Özel Finans Kurumları'nın toplamış oldukları fonlar %50 oranında azalmıştır. Mevduatlarının %50'ye yakın bir kısmını ödeme kabiliyetini gösteren Özel Finans Kurumları; kriz içinde kriz yaşamış, hem bankacılık sektöründe 20'ye yakın bankanın Fon kapsamına alınmasına yol açan genel ekonomik-mali krizi hem de İhlas Finans Kurumu'nun faaliyet izninin kaldırılarak tasfiye sürecine sokulması sonucu kendilerine özgü (spesifik kriz) krizi yaşamışlardır. Ayrıca Şubat 2001 sonlarına doğru ekonomik programdan dönülmesi ve akabinde yaşanan büyük devalüasyon, gerek mali gerekse reel sektördeki krizi

⁶⁸ 12.05.2001 Tarihli ve 4672 Sayılı Bankalar Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, Resmi Gazete, 29 Mayıs 2001, sayı: 24416

⁶⁹ 2001/3138 sayılı Özel Finans Kurumları Birliği Statüsü, Resmi Gazete, 26 Ekim 2001, Sayı: 24565

⁷⁰ Selvi SUIÇMEZ, **Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002, s. 53-57

daha da derinleştirmiştir. Böyle bir ortamda Özel Finans Kurumları'nda parası bulunan tasarruf sahipleri için en önemli husus paralarını güvence altına almak olmuştur. Bunu gerçekleştirmek için de paraya bir an önce ulaşabilmek için kurumlara hücum etmiş ve kurumların likidite sıkışıklığına düşmesine neden olmuşlardır.”⁷¹

Özel Finans Kurumları kriz sürecinde yükümlülüklerini yerine getirmeye çalışarak topladıkları fonların yarısını geri ödeme kabiliyetini başarmışlardır. Ancak tasarruf sahiplerinin bu davranışı klasik (faizli) bankalarda olduğu gibi Özel Finans Kurumları'nda da toplanan fonların bir güvence altında tutulması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

4389 sayılı Bankalar Kanununa 12.05.2001 tarih ve 4672 sayılı değişiklik kanunu ile eklenen hükümlerle; özel finans kurumlarında özel cari ve kâr ve zarara katılma hesaplarında toplanan tasarrufların güvence altına alınması amacıyla, Özel Finans Kurumları Birliği bünyesinde, Güvence Fonu oluşturulmuştur.

Söz konusu Güvence Fonu kapsamında; Özel finans kurumlarında (yurtdışı şubelerinde açılanlar hariç) gerçek kişiler adına, Türk Lirası veya döviz üzerinden açılan özel cari ve katılma hesaplarının, kişi başına 50.000 YTL.'ye kadar olan kısmının güvence altına alınması sağlanmıştır.

4389 Sayılı Bankalar Kanununun yürürlükten kaldıran 5411 sayılı Bankacılık Kanunu hükümleri gereğince, Özel Finans Kurumları Birliği (Türkiye Katılım Bankaları Birliği) bünyesinde bulunan Güvence Fonu, Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu'na devredilmiş ve devir tarihinden sonra Katılım Bankaları'nda bulunan gerçek kişilere ait Yabancı Para ve YTL üzerinden açılan özel cari ve katılma hesaplarının bir kişiye ait tutarının 50 bin YTL'ye kadar kısmı Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun güvencesi altına girmiştir. Buna göre, katılım bankalarında gerçek kişiler adına açılmış bulunan bütün YTL ve döviz hesapları, aynı şartlarla ve aynı miktar üzerinden Tasarruf Mevduat Güvence Fonu bünyesinde güvenceye tabi olmaya devam etmektedir.⁷²

⁷¹ Hakan BEROOĞLU , Nakit Yönetimi “**Özel Finans Kurumları Açısından Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım**”, Doktora Tezi, İstanbul, 2002, s. 45

⁷² <http://www.tkbb.org.tr/KFSigortalanmasi.asp> (20.04.2006)

4389 Sayılı Bankalar Kanunu'nda 4672 sayılı Kanun ile değişikliğe gidilerek tüzel kişiliği haiz ve kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşu olarak Özel Finans Kurumları Birliği kurulmuştur. Bu kurum da 5411 sayılı Bankacılık Yasası ile birlikte unvan değişikliğine giderek 'Türkiye Katılım Bankaları Birliği' olmuştur. Yasa ile kuruluşu sağlanan bu birliğin görevleri şöyle özetlenebilir:⁷³

- Bankacılık ve katılım bankaları ile ilgili mevzuatı izlemek bu konulara ilişkin düzenlemeleri üye katılım bankalarına duyurmak,
- Meslek ilkelerini belirlemek suretiyle üyelerin birlik ve mesleğin gerektirdiği vakar ve disiplin içinde ekonominin ihtiyaçlarına uygun olarak çalışmalarını sağlamak,
- Üye katılım bankası mensuplarının uyacakları meslek ilkeleri ve standartlarını Kurumun uygun görüşünü alarak belirlemek,
- İlgili mevzuat uyarınca alınan kararlar ile Kurumca alınması istenilen tedbirlerin uygulanmasını takip etmek,
- Üyeleri arasında haksız rekabeti önlemek amacıyla gerekli her türlü tedbiri almak ve uygulamak,
- Katılım Bankaları arasındaki ilişkilerde mesleki dayanışmayı güçlendirecek kararlar almak,
- Kurum ile işbirliği yapmak suretiyle katılım bankaları arasında ortak projelere ilişkin işbirliğini temin etmek,
- Üyelerin ilan ve reklamlarında uyacakları esas ve şartları tür, şekil, nitelik ve miktarları itibariyle Kurumun uygun görüşünü alarak tespit etmek,
- Yurt içinde ve yurt dışında katılım bankacılığını temsil etmek, katılım bankacılığını tanıtmak ve bu konuda kamuoyunu aydınlatmak için çalışmalarda bulunmak,
- Bankacılık konusunda seminer, sempozyum, konferans ve eğitim programları düzenlemek,

⁷³ <http://www.tkbb.org.tr/OFKGenel.asp> (20.04.2006)

- Müşteri haklarına dair hükümlerde öngörülen sözleşmelerin şekil ve içeriklerine ilişkin usul ve esaslar ile tip sözleşmelerin uygulanacağı işlemleri, Kurulun uygun görüşünü alarak belirlemek,
- Üyeler ile bireysel müşterileri arasındaki ihtilafların değerlendirilmesi ve çözüme kavuşturulmasını temin etmek üzere Birlikçe hazırlanan ve Kurulca onaylanan usul ve esaslar dahilinde hakem heyeti oluşturmak,
- Katılım Bankaları ve Katılım Bankacılığı konularında resmi makam ve kuruluşlara istişari mahiyette mütalaa vermek,
- Ekonomi, mali sektör ve bankacılık sistemindeki yurt içi ve yurt dışı gelişmeleri izleyerek toplayacağı bilgileri üyelerine ve ilgililere ulaştırmak,
- Ulusal tasarrufun teşviki için gerekli çalışmaları yapmak ve yetkili mercilere önerilerde bulunmak,
- Katılım bankalarına ilişkin, gizlilik niteliği taşımayan istatistiki bilgileri toplamak ve kamuoyuna duyurmak,
- İlgili mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydıyla, katılım bankalarının, müşterilere sundukları hizmetler karşılığında tahsil edecekleri komisyon, ücret ve masraflar, açtıkları krediler ve bunlarla ilgili diğer işlemler için uygulayacakları kar payı oranları, komisyon ve ücretler ile katılma hesaplarında kar ve zarara katılma oranının belirlenmesine ilişkin olarak üye katılım bankalarına yönelik tavsiye kararı almak,
- Üyelerinin ortak menfaatlerini ilgilendiren konularda yönetim kurulu kararına istinaden dava açmak ve/veya gerekli girişimlerde bulunmak,
- Kurumca alınması istenilen tedbirleri almak,
- Birliğin aldığı karar ve tedbirlerin uygulanmasını takip etmek, bunlara zamanında ve tam olarak uymayan üyeler hakkında gerekli müeyyideleri uygulamak,
- Kanun ve ilgili mevzuatın kendisine yüklediği diğer görevleri yapmak,

- Birliğin Organları ise Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik, Denetçiler'den oluşmaktadır.

1983 ve 1999 yılları arasında 15 yıllık dönemde tebliğ ve yönetmeliklerle faaliyet sınırları çizilerek idare edilmeye çalışılan bu kurumlar 4389 sayılı kanun ve 4672 sayılı kanunlar ile yapılan değişiklikle ilk defa kanun nezdinde ifade ve idare edilir hale gelmişlerdir. Bu kurumlar hukuki açıdan güçlendirilerek özellikle güvence fonunun oluşturulmasıyla (daha sonra bu fonun TMSF'ye devri ile klasik-faizli bankalarla güvence açısından eşit koşullara sahip olmuşlardır) haksız rekabetin önlenmesi, hem piyasa yapıcı idari otorite hem söz konusu kurumlar hem de fon sahipleri ve kredi talep edenler açısından daha istikrarlı bir zemin hazırlanmıştır. Bu yapılanma 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile yürürlüğe konulan madde ve değişikliklerle pekiştirilmeye çalışılmıştır.

2.3. 2005 SONRASI HUKUKSAL YAPI ve 5411 SAYILI BANKACILIK KANUNU'NUN GETİRDİKLERİ

5411 sayılı Kanun 19.10.2005 tarihinde kabul edilerek 25983 mükerrer sayılı 1 Kasım 2005 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bu kanunun amaçları;

- Tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak,
- Finansal piyasalarda güven ve istikrarı sağlamak,
- Kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak şeklinde özetlenmiştir.

Kanun kapsamı ise; Türkiye'de kurulu; Mevduat bankaları, Katılım Bankaları, Kalkınma ve Yatırım Bankaları, Finansal Holding Şirketleri, Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, BDDK, TMSF ve Yurtdışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri şeklinde belirtilmiştir.

5411 sayılı Kanunu'nun 3. maddesinde; **Katılım Bankası**: Bu kanuna göre özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini ifade eder, şeklinde tanımlanmıştır.⁷⁴

⁷⁴ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, 3. madde

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda yer alan belli başlı bölümleri şu şekilde özetleyebiliriz:⁷⁵

a- Katılım Bankaları'nın yapabileceği faaliyetler

- Katılım fonu kabulü.
- Nakdi ve gayrinakdi her cins ve surette kredi verme işlemleri.
- Nakdi ve kaydı ödeme ve fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık veya çek hesaplarının kullanılması dahil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri.
- Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemleri.
- Saklama hizmetleri.
- Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri.
- Efektif dahil kambiyo işlemleri; para piyasası araçlarının alım ve satımı; kıymetli maden ve taşların alımı, satımı veya bunların emanete alınması işlemleri.
- Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövize dayalı; vadeli işlem sözleşmelerinin, opsiyon sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı içeren basit veya karmaşık yapıdaki finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri.
- Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri.
- Sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri.
- Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri.
- Başkaları lehine teminat, garanti ve sair yükümlülüklerin üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işleri.
- Yatırım danışmanlığı işlemleri.

⁷⁵ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu

- Portföy işletmeciliği ve yönetimi.
- Hazine Müsteşarlığı ve/veya Merkez Bankası ve kuruluş birlikleri nezdinde oluşturulan bir sözleşme kapsamında üstlenilen yükümlülükler çerçevesinde alım satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığı.
- Faktoring ve forfaiting işlemleri.
- Bankalar arası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık.
- Finansal kiralama işlemleri.
- Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri.
- Kurulca belirlenecek diğer faaliyetler.

Katılım Bankaları mevduat bankalarının, mevduat toplama hariç, yapabilecekleri faaliyetlere ilave olarak finansal kiralama faaliyetlerinde de bulunabilecekleri bu maddede belirtilmektedir. Yine mevcut gerçekleştirilen faaliyetler için Yönetim Kurulu kararı ile birlikte BDDK'ya bir beyanname ile başvurulacak, ilave olarak yapılacak her faaliyet için ise BDDK'dan izin alınacağı belirtilmiştir.

b- Kurucularda aranan şartlar

- Müflis olmaması.
- Konkordato ilan etmiş olmaması.
- Uzlaşma suretiyle yeniden yapılandırma başvurusunun tasdik edilmiş olmaması ya da hakkında iflasın ertelenmesi kararı verilmiş olmaması.
- TMSF'ye devredilmiş bankalarda nitelikli paya sahip olmaması veya kontrolü elinde bulundurmaması.
- Tasfiyeye tabi tutulan bankerler, finansal kuruluşlar ve kalkınma ve yatırım bankalarında nitelikli paya sahip olmama veya kontrolü elinde bulundurmama.
- Kanunda sayılan suçlardan hüküm giymeme.
- Gerekli güç ve itibara sahip bulunma.
- İşin gerektirdiği dürüstlük ve yeterliğe sahip olma.

- Tüzel kişi olması halinde, risk grubu ile birlikte ortaklık yapısının şeffaf ve açık olması.

c- Yönetim Kurulu'nda aranılan özellikler

- Yönetim kurulu (Genel Müdür dahil) 5 kişiden az olamaz,
- Genel müdür Yönetim Kurulu'nun tabii üyesidir.
- Genel müdür için öngörülen şartlar Yönetim Kurulu üyelerinin yarısından bir fazlası için de aranır.
- Murahhas üyelerin Genel Müdür'de aranan şartları taşıması zorunludur.
- Yönetim Kurulu'na seçilenler gerekli şartları taşıdıklarını gösteren belgelerle birlikte 7 iş günü içerisinde BDDK'ya bildirilir.
- Yönetim Kurulu başkanlığı ile Genel Müdürlük aynı kişi tarafından icra edilemez.
- Yönetim Kurulu üyeleri yerel ticaret mahkemesinde yemin etmedikçe göreve başlayamaz.
- Yönetim Kurulu üyelerinin 3628 sayılı yasa kapsamında mal bildirim zorunluluğu bulunmaktadır.

d- Denetim Komitesi'nde aranılan özellikler

- Yönetim Kurulu tarafından oluşturulması zorunludur.
- İcra-i görevi olmayan en az 2 Yönetim Kurulu üyesinden oluşur.
- Komite üyelerinin Kurulca belirlenecek nitelikleri taşımaları ve buna ilişkin bilgi ve belgelerin atamadan sonra 7 işgünü içinde BDDK'ya bildirilmesi zorunludur.
- Denetim ve gözetim faaliyetlerinin yerine getirilmesinde Yönetim Kurulu'na yardımcı olur.

e- Genel Müdür ve Yardımcıları için aranan şartlar

- Genel Müdürün belli dallarda eğitim veren fakültelerden mezun olması ve/veya yüksek lisans yapmış olması.

- Genel Müdür'ün Bankacılık veya işletmecilik alanında 10 yıllık deneyim sahibi olması.
- Genel Müdür Yardımcıları'nın asgari üçte ikisinin belirtilen alanlarda lisans düzeyinde eğitim almış olması.
- Genel Müdür Yardımcıları'nın Bankacılık veya işletmecilik alanında 7 yıllık deneyime sahip olması.
- Genel Müdür ve yardımcılarının atanmasından önce BDDK'dan ön izin alınması.
- Görevden ayrılan Genel Müdür veya yardımcılarının ayrılma nedenleri 7 işgünü içinde her iki tarafça BDDK'ya bildirilir şeklinde 5411 sayılı yasanın 25. maddesinde zikredilmiştir.

f- Şube Açma Şartları

- Yurt içinde şube açma; Kurulca belirlenecek esaslara, Kanun'da yer alan kurumsal yönetim hükümlerine, koruyucu hükümlere uyulması kaydıyla serbesttir.
- Sınır Ötesi Faaliyetler; Yurtdışında şube ve temsilcilik açmak, ortaklık kurmak, kurulmuş ortaklıklara katılmak, Kurulca belirlenecek esaslara, kurumsal yönetim hükümlerine ve koruyucu hükümlere uyulmak kaydıyla Kurul'un iznine tabidir.

g- Ana sözleşmeye İlişkin Hükümler

Ana sözleşmeye ilişkin hükümler ise şu şekilde sıralanmaktadır:

- Değişikliklerde Kurumun uygun görüşü aranır
- Değişiklik için yapılan izin, onay veya olumlu görüş başvuruları 15 gün içinde cevaplandırılır.
- Ana sözleşmeler güncel olarak internet sayfasında yayınlanır.
- Güncellemeler değişiklik tarihinden itibaren 10 gün içinde yapılmalıdır.

h- Sermaye Artırımları

- Mevzuatla izin verilen kaynaklar dışında, sermaye artırımlarının her türlü muvazaadan ari olarak nakden ödenmesi zorunludur.
- Artırımın sicile tescilinde kurumun uygun görüşü aranır.
- Mevzuata aykırı artırıldığı tespit edilen kısım özkaynak hesabında dikkate alınmaz.

i- Pay Edinim ve Devirleri

- Doğrudan veya dolaylı olarak sermayenin %10'unun veya daha fazlasının edinilmesi
- Doğrudan veya dolaylı olarak sermayenin %10, %20, %33 veya %50'sini aşması sonucunu veren pay edinimleri,
- Bu oranların altına düşmesi sonucunu doğuran pay devirleri,
- Oransal sınırlara bakılmaksızın, YK'ye (Yönetim Kurulu), Denetim Komitesi'ne üye belirleme imtiyazı veren payların tesisi, devri veya imtiyazlı pay ihracı Kurulun iznine tabidir. İzin alınmadan yapılan devirlerde temettü hariç ortaklık hakları TMSF tarafından kullanılır.
- Banka sermayesinin %10 ve daha fazlasına sahip olan tüzel kişilerin paylarının doğrudan veya dolaylı olarak önceki slaytta belirtilen oranlar ve esaslar dahilinde el değiştirmesi, devralacak ortağın kurucularda aranan nitelikleri taşıması şartıyla Kurulun iznine tabidir.
- Nitelikli payı sahip ortakların kurucularda aranan nitelikleri kaybetmesi halinde;
 - Bu ortaklar temettü hariç ortaklık haklarından yararlanamaz,
 - Sermayedeki doğrudan veya dolaylı payları %10'un altına düşene kadar rüçhan haklarını kullanamazlar,
 - Diğer ortaklık hakları TMSF tarafından kullanılır

j- İç Sistemler

İç Denetim Sistemi ve Risk Kontrol Sistemi: İşlemler nedeniyle karşılaşılan riskleri izlemek ve kontrolünü sağlamak amacıyla BDDK tarafından çıkarılan yönetmelik ile belirlenen etkin bir iç denetim sistemi ve risk kontrol ve yönetim sistemi kurmak zorunludur.

k- Çalıştırılması Yasak Olanlar

Sürekli Yasaklılar

- Müflis ve konkordato ilan etmiş olanlar,
- Hakkında 14. Madde uygulanan bir bankada %10'dan fazla veya imtiyazlı pay sahibi olanlar,
- Tasfiyeye tabi tutulan mali kuruluşlarda %10'dan fazla pay sahibi olanlar,
- 7-2.b,d maddesinde sayılan suçlardan hüküm giyenler, Yönetim Kurulu başkanı ve üyesi, Genel Müdür, Genel Müdür Yardımcısı veya imza yetkili olarak çalıştırılmazlar.

İmza Yetkisi Yasağı: BDDK denetimleri sonucunda; Bankacılık Kanunu veya ilgili diğer mevzuat hükümlerini ihlal eden, Bankanın emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye düşüren, Haklarında kanuni kovuşturma talep edilen, Banka mensuplarının imza yetkileri BDDK Kurulu tarafından geçici olarak kaldırılır.

l- Finansal Raporlama

- Yıllık faaliyet raporu düzenleme zorunluluğu getirilmiştir.
- Finansal raporlama ile ilgili YK'nın sorumluluğu açıkça belirlenmiştir.
- Finansal raporların kimler tarafından imzalanması gerektiği belirlenmiştir

m- Sermaye ve Likidite Yeterliliği

Katılım bankaları açısından, kaynağı katılma hesabı olan aktiflerin risk ağırlıklarının belirlenmesinde bu hesapların özelliklerini dikkate almak suretiyle düzenleme yapmaya BDDK yetkili kılınmıştır. Bankalar BDDK tarafından belirlenecek asgari likidite düzeyini tutturmak, idame ettirmek ve raporlamak zorundadır

n- Mevduata İlişkin Hükümler

- Kredi kuruluşları ve kanunen yetkili kılınanlar haricinde hiçbir gerçek ya da tüzel kişi aslen veya fer'an meslek edinerek mevduat /katılım fonu toplayamaz.
- Ticaret unvanlarında, reklam ve ilanlarında mevduat/katılım fonu kabul ettikleri izlenimi yaratacak ifade ve deyimleri kullanamazlar.
- Yurtdışında kurulu şube veya ortaklıklar adına hiçbir şekil ve surette mevduat/katılım fonu toplanmasına aracılık edemezler.
- Mevduatın/toplanan fonların tür ve vadelerine ilişkin düzenlemeler TCMB tarafından belirlenir.
- Bankalar tasarruf mevduatını ve gerçek kişilere ait katılım fonlarını diğer mevduatlarından/katılım fonlarından ayrı bir şekilde takip etmek zorundadır.
- Vade ve ihbar süresine ilişkin şartlar saklı kalmak üzere mudilerin mevduatlarını/katılım fonlarını geri alma hakları hiçbir şekilde sınırlandırılmaz.
- Mevduatlarda zamanaşımı süresi 10 yıldır. Bu sürenin sonunda aranmayan hesaplar TMSF ye aktarılır.

o- Sigorta

- Tasarruf Mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonları TMSF tarafından sigorta edilir.
- Kredi kuruluşları sigortaya tabi hesaplar üzerinden TMSF'ye prim öderler.
- Risk odaklı prim sistemi söz konusudur.
- Prime ilişkin düzenlemeler BDDK'nın görüşü alınmak suretiyle TMSF tarafından yapılır.
- TMSF'ye ödenen primler Kurumlar Vergisi anlamında gider sayılır.

p- Zorunlu Karşılıklar Oranları

- Türk Lirası Yükümlülüklerde %6, YP yükümlülüklerde %11 olarak uygulanır.

r- Krediler

Bankacılık Kanunu'na Göre Kredi sayılan İşlemler: Nakdi Krediler, Gayrinakdi Krediler (TM, kontrgararanti, Kefalet, aval, ciro, kabuller, taahhütler), Satın alacağı tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, Tevdiatta bulunmak suretiyle veya herhangi bir şekil ve surette vereceği ödünçler, Varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, Vadesi geçmiş nakdi krediler, Gayrinakdi kredilerin nakde dönüşen bedelleri, Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, Ortaklık payları, Finansal kiralama, Kar ve zarar ortaklığı, Ortak yatırımlar, Mal karşılığı vesaikin finansmanı

s- Kredi Limitleri

Firma Kredileri

- Katılım Bankaları bir gerçek veya tüzel kişiye veya bir risk grubuna banka özkaynaklarının %25'inden fazla Kredi veremez,
- Adi ortaklığa verilen kredi, sorumlulukları oranında ortaklara verilmiş sayılır.
- Birlikte kontrol edilen ortaklıklara kullanılan krediler kontrol eden hissedarların her birinin ortaklık sermayesinde sahip olduğu payların, kontrol ettikleri toplam paya oranı ölçüsünde ortaklığı birlikte kontrol eden her bir hissedarın dahil olduğu risk grubuna kullanılmış sayılır.
- Bir risk grubuna kullanılan kredilerin teminatını oluşturmak üzere aynı risk grubuna dahil gerçek veya tüzel kişilerden kabul edilen aval, garanti ve teminatlar risk grubuna ait kredi sınırlarının hesabında dikkate alınmaz.

Ortaklara Kullanılan Kredilerin Sınırı: Bankalarca hakim ortak veya nitelikli pay sahibi olup olmadığına bakılmaksızın banka sermayesinin %1 ve daha fazla payına sahip olup pay defterine kayıtlı olan tüm ortaklarına ve bunlarla risk

grubu oluşturan kişilere kullanılacak kredilerin toplamı özkaynakların %50'sini aşamaz.

t- Kredi Kullanırma Koşulları

Kredi Verilmesi Yasak Olanlar:

- Yönetim Kurulu başkan ve üyelerine,
- Genel Müdür ve Genel Müdür Yardımcılarına
- Kredi açmaya yetkili diğer mensuplarına,
- Bunların eş ve velayet altındaki çocuklarına,
- Bunların ayrı ayrı veya birlikte sermayelerinin %25 ve daha fazlasına sahip oldukları ortaklıklara,
- Diğer mensuplarının eş ve velayet altındaki çocuklarına
- Banka mensuplarının kurmuş olduğu sandık, dernek, sendika ve vakıflara, her ne şekilde ve surette olursa olsun kredi veremez, kefaletlerini kabul edemez, tahvil ya da benzeri menkul kıymetlerini satın alamaz.

Kredi Kullanırma Koşulları/İstisnalar

- Nitelikli paya sahip gerçek ve tüzel kişi ortaklar kredi kullanımına yasağı dışındadır,
- Banka işbirliklerinde bu görevlerde bulunan banka mensupları o işbirlik ile işlem yapılmasını engellenemez

Mensuplara Kredi:

- Aylık net ücretleri toplamının 5 katına kadar krediler,
- Kredi kartı veya çek karnesi verilmek suretiyle kullanılacak net ücretin 3 katı tutarındaki krediler,
- Karşılığı nakit veya Hazine Bonosu olan krediler,

u- Sistemik Riske Karşı Alınacak önlemler

Finansal sistemin bütününe sirayet edebilecek ölçüde olumsuz bir gelişmenin ortaya çıkması halinde ve bu durumun BDDK, TMSF, TCMB ve Hazine

Müşteriarlığı'nca tespiti halinde, alınacak olağanüstü tedbirleri belirlemeye Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır.

v- Müşteri Hakları

- Bankalar, müşterilerinin verilen hizmetlerden kaynaklanan her türlü sorularına cevap verecek bir sistem kurmakla yükümlüdür.
- Kredi sözleşmelerinin onaylı bir örneğinin müşteriye verilmesi zorunludur.
- Talepleri halinde yapılan işleme ilişkin belgelerin bir örneği verilmek zorundadır.
- 4077 sayılı Kanun hükümleri saklı tutulmuştur.
- Kimliklerini ve vergi numaralarını belgelemeyen müşterilere hizmet verilmesi yasaktır.

y- Katılım Bankaları'nı doğrudan ilgilendiren değişiklikler

Tüm bu maddeler 5411 sayılı Kanun ile hem klasik (faizli) bankaları hem de Katılım Bankaları'nı yükümlülük altına sokmaktadır. Ancak 4386 sayılı Kanun'dan 5411 sayılı Kanuna geçiş sürecinde Katılım Bankaları bu yasadan en çok pay alan kuruluşlar olmuştur. Katılım Bankaları ile ilgili en önemli değişiklikleri şöyle özetleyebiliriz:

- Özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerinin "**KATILIM BANKASI**" ibaresi ile kapsam altına aldığı ifade edilerek '*Özel Finans Kurumu*' tabiri kaldırılmış dolayısıyla '*Katılım Bankası*' tanımı uygulamaya konmuştur
- Kanun'un 169. maddesinde; diğer kanunlarda ve mülga 3182 sayılı Bankalar Kanunu ve bu kanunla yürürlükten kaldırılan 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda Özel Finans Kurumları'na yapılan atıflar, Katılım Bankaları'na yapılmış sayılır.

- Madde 79: Katılım Bankaları, tüzel kişiliğe haiz ve kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olan Türkiye Katılım Bankaları Birliğine, faaliyet izni aldıkları tarihten itibaren bir ay içinde üye olmak zorundadırlar.
- Geçici Madde 3: Halen faaliyette olan Özel Finans Kurumları, bir yıl içerisinde ticaret unvanlarını “Katılım Bankası” ibaresini de kapsayacak şekilde değiştirmek ve mevcut durumlarını Kanunun finansal raporlamayla ilgili hükümlerine intibak ettirmek zorundadır. Özel Finans Kurumları Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği olarak addolunur ve bu Kanunun hükümlerine tabi olup üç ay içinde durumunu bu kanun hükümlerine uygun hale getirir.
- *Güvence Fonu'nun Devri:* Özel Finans Kurumları Birliği (Türkiye Katılım Bankaları Birliği) bünyesinde bulunan Güvence Fonu, Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu'na devredilmiş ve devir tarihinden sonra Katılım Bankaları'nda bulunan gerçek kişilere ait Yabancı Para ve YTL üzerinden açılan özel cari ve katılma hesaplarının bir kişiye ait tutarının 50 bin YTL'sine kadar kısmı Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun güvencesi altına girmiştir. Buna göre, Katılım Bankaları'nda gerçek kişiler adına açılmış bulunan bütün YTL ve döviz hesapları, aynı şartlarla ve aynı miktar üzerinden Tasarruf Mevduat Güvence Fonu bünyesinde güvenceye tabi olmaya devam etmektedir. Aynı maddenin dördüncü fıkrasında "Kredi kuruluşlarının (Mevduat ve Katılım Bankaları) iflası halinde mevduat ve katılım fonu sahipleri, Fonun imtiyazlı alacaklarından ve Devlet ile Sosyal güvenlik kuruluşlarının 6183 sayılı Kanun kapsamındaki alacaklarından sonra gelmek üzere sigortaya tabi olmayan kısım (50 bin YTL'nin üzeri) için 2004 Sayılı İcra ve İflas Kanununun 206'ncı maddesindeki üçüncü sıra anlamında imtiyazlı alacaklıdırlar. 50 bin YTL'lik güvence limiti kişi başına olduğu için 4 kişilik bir ailenin reisi, kendisi eş ve çocukları adına, bir katılım bankasında müşterek hesap açmak suretiyle toplam güvence sınırını 200 bin YTL na (50.000x4=200.000) çıkarabilir. Eski kanunda faaliyet izni kaldırılan bir katılım bankasının tasfiyesinin, Katılım Bankaları Birliği tarafından atanacak bir

tasfiye kurulu tarafından gerçekleştirilmesi öngörölmüş iken yeni Kanunda tasfiye görevi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna verilmiştir. Bir katılım bankasının hakim ortakları ile bunların ana, baba, eş ve velayet altındaki çocuklarına ait katılım fonu ve diğer hesapları ile, yönetim veya müdürler kurulu başkan ve üyeleri, genel müdür ve yardımcıları ile bunların ana, baba eş ve velayet altındaki çocuklarına ait katılım fonu ve diğer hesapları, güvence kapsamında değildir.

III. BÖLÜM: KATILIM BANKALARI'NIN FON KAYNAKLARI ve KULLANIMLARI

3.1. KATILIM BANKALARI'NIN FON KAYNAKLARI

3.1.1. Özel Cari Hesaplar

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun Tanımlar ve Kısaltmaların yer aldığı 3. maddesinde Özel Cari Hesap; 'Katılım Bankaları'nda açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonların oluşturduğu hesapları ifade eder.' şeklinde açıklanmaktadır.

Yukarıdaki tanımdan da anlaşılacağı üzere Özel Cari Hesaplar; vadesiz hesaplardır. Kâr ve zarara iştirak etmemektedir. Cari hesaba yatırılan fon karşılığında cari hesap sahibine bir bedel ödenmez. Cari hesaplar, Yeni Türk Lirası ve Yabancı Para cinsinden açılabilir. Cari Hesaplar için Katılım Bankaları tarafından çek ve diğer cari hesap hizmetleri verilebilmektedir. Hesap sahibine fon karşılığında bir bedel ödenmemekle birlikte özel cari hesaplara sağlanan hizmetler için hizmet bedeli tahsil edilebilmektedir.

3.1.2. Katılma Hesapları

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun Tanımlar ve Kısaltmaların yer aldığı 3. maddesinde Katılma Hesabı; 'Katılım Bankaları'na yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesapları ifade eder.' şeklinde açıklanmaktadır. Katılım Hesapları, kâr ve zarara katılma hesapları olarak bilinmektedir. Katılım Bankası ile tasarrufçu arasında bir "borç-alacak" ilişkisi bulunmamaktadır. Bunun yerine kâr-zarar ortaklığı ilişkisi vardır. Katılım hesaplarında anapara ve önceden belirlenmiş sabit bir getiri garantisi bulunmamaktadır. Hesap sahibi yatırdığı fonun Katılım Bankası'nca işletilmesi sonucu ortaya çıkan kâr veya zarara iştirak etmektedir. Katılım hesaplarında toplanan fonların kullanımında sektör ve fon kullanıcılar bazında çeşitlendirmeye gidilerek riskin dağıtıldığı görülmektedir.

Katılım Bankaları'nın fon kaynağının büyük bir bölümünü katılma hesapları oluşturmaktadır. Aralarında kâr ve zarara katılma sözleşmesinin imzalandığı hesap sahibi ve Katılım Bankası arasındaki bu işlem, bir emek-sermaye ortaklığıdır. Emeği ve sermayeyi bir araya getiren bu hesap sonunda elde edilecek kâr, taraflar arasında önceden belirlenmiş olan orana göre paylaşılmaktadır. Genelde uygulama, katılma hesabı sonunda elde edilen kârın %80'ini hesap sahibi, %20'sini de Katılım Bankası'nın alması şeklinde gerçekleşmektedir. Bu uygulama bazı durumlarda %95'i hesap sahibi, %5'i Katılım Bankası limitine kadar değiştirilmek kaydıyla da hayata geçirilebilmektedir.⁷⁶ -Katılma hesabında, hesap sahibine vade sonunda sabit bir gelir ödenmez ve anaparanın aynen geri ödeneceği garantisi verilmez. Hesap sahibinin talep hakkı ve kurumun mükellefiyeti "birim hesap değeri"ne karşılık gelen miktardan ibarettir. Kurumdan alacaklı olan ya da olacak 3. şahısların sadece kuruma ait sermaye, ihtiyat ve dağıtılmamış kârlar üzerinden talep hakkı vardır. Alacaklılar, katılma hesaplarından herhangi bir talepte bulunamazlar. Katılma hesapları en az bir aylık olmak üzere 3 aylık, 6 aylık, 1 yıllık ve 1 yıldan daha uzun (5 yıla kadar) vadede açılabilir. Hali hazırdaki uygulamada YTL, USD ve EURO cinsinden katılma hesabı açılabilir. Hesap sahibine vadesinden önce hesaptan kısmen veya tamamen para çekmesi durumunda, (eğer varsa) hesaba tekabül eden kâr ödenmez. Ancak hesabındaki paranın bir kısmını vadesinden önce çekecek olursa çektiği kısmın kâr ödenmeyip, hesapta kalan tutar yatırılan vadenin sonunca elde edilecek kâr-zarara iştirak eder.⁷⁷ Günümüzde teknolojik imkanlarla birlikte kâr payı günlük hesaplanabilmektedir. Ancak yerleşik temayüller çerçevesinde elde edilmiş kâr paylarının getirisi haftalık olarak açıklanmaktadır.

3.1.3. Diğer Fon Kaynakları

Katılım Bankaları'nın katılma hesapları ve cari hesapların dışında öz kaynakları fon kaynağını oluşturabilir. Zaman zaman fon yönetimi çeşitli projelerin özkaynaklardan finanse edilmesini planlayabilir. Bir diğer fon kaynağı ise yurtdışı murabahalardan oluşan sendikasyon kredileridir. Uluslar arası murabaha fonlarında biriken kaynakların kullanımı çeşitli anlaşmalarla çerçevesinde yapılabilmektedir. Bilançonun pasifinde yer alan kalemlerin de fon kaynaklarına dönüştürülmesi mümkündür.

⁷⁶ Nazif GÜRDOĞAN, "Özel Finans Kurumları'nın Fonksiyonları ve İşleyiş Mekanizması", Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması Sempozyumu", İstanbul, M.Ü. Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Ekonomik Araştırma Merkezi Yayını, 1988, s. 168

⁷⁷ Family Finans Kurumu A.Ş., "Ürün Katalogu Kitapçığı", İstanbul, 2004, s.15

3.2. KATILIM BANKALARI'NDA FON KULLANIMI⁷⁸

3.2.1. Mudaraba (Emek-Sermaye Ortaklığı)

Mudaraba, bir tarafın emek bilgi ve tecrübesini (müteşebbis), diğer tarafın (faizsiz banka) ise sermayesini ortaya koyması suretiyle oluşturulan ve faizsiz bankalar tarafından en fazla başvurulan bir fon kullandırma yöntemidir. Bu yöntemde projesi banka tarafından onaylanan ve finanse edilen yöneticiye (tüzel kişi de olabilir) “Mudarip”, projeyi finanse eden ve sadece sermayesi ile destek veren kişi veya kuruma da “Rabbul-mal” denilmektedir. Rabbul-Mal, (faizsiz banka) mudarib ile mukavele imzaladıktan sonra mudaribin isteği üzerine mukavele konusu sermayeyi onun emrine hazır tutmak zorundadır. Mukavelede belirlenen şartların dışında, faizsiz banka, proje sahibinin giriştiği muamelelere karışma yetkisine sahip değildir. Ancak plansız ve düzensiz çalışma nedeniyle kesin zarar tehlikesinin ortaya çıkması durumunda zararı önleyici bir takım girişimlerde bulunabilir. Normal olarak hesapları her an denetleyebilir resmi ve gayri resmi bütün kayıtları isteyebilir.⁷⁹

Mudaraba işlemi sonunda elde edilen kâr, finansmanı temineden Rabbul-Mal ile finansmanı kullanan mudarib tarafından önceden belirlenen orana göre bölüştürülür. Hiçbir tarafa sabit bir meblağ tayin edilmemiştir. Herhangi bir zarar söz konusu olmuşsa bu, Rabbul-mal tarafından karşılanacaktır, eğer mudaribin bir ihmali veya anlaşma şartlarını ihlali yoksa. Diğer bir ifadeyle banka, firmanın kârlarına katılmakla birlikte zararlarına da açık olması şartıyla kredi vermektedir.⁸⁰

“İslam öncesi bir geleneğe dayanan Mudarebe, Avrupa'daki komandit şirket tipine benzeyen en eski ticari örgütlenme tipidir. Bir tarafın sermaye, diğer tarafın da emeğini ortaya koyarak kurmuş oldukları güvene dayalı bir ortaklık olan mudarebe, özel sektörün uzun veya kısa vadeli her çeşit kredi gereksinimini karşılamak için elverişli bir ortaklık çeşididir. Elinde büyük sermaye birikimi olan, ancak bilgisi ve deneyimi elverişli olmayan kişilerle; bilgili, yetenekli ve ticarete yatkın, ancak sermayesi olmayan kişiler, mudarebe yoluyla bir araya gelebilmekte; böylece toplumda atıl kalan sermaye değerlendirilmiş olmaktadır. Mudarebede, işin kârı, daha

⁷⁸ Family Finans Kurumu A.Ş. “**Ürün Kitapçığı**”ndan derlenmiştir.

⁷⁹ Cihangir AKIN, a.g.e., s. 130

⁸⁰ Ziauddin AHMED, “**Islamic Banking, State of Art**”, Islamic Economic Studies V.2, No:1, December 1994, Jeddah, s.6

önceden belirlenen ve anlaşılan oran üzerinden taraflar arasında paylaşılmakta, bu işten zarar edilmesi durumunda, sermaye sahibi zararın bütününe üstlenmektedir. Emek sahibinin zararı ise emeğinin boşa gitmesidir. Mudarebe sınırlı ve sınırsız olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır:

- *Sınırlı Mudarebe:* Zaman ve mekanla sınırlı spesifik işler için kullanılan bir kavramdır. Örneğin, Almanya'dan bir makine satın alıp, bu makineyi Türkiye'ye 15 Eylül 2005 tarihinde satma işi sınırlı mudarebeyle örnek verilebilir.
- *Sınırsız Mudarebe:* Zaman, mekan ya da her hangi bir koşulda sınırlı olmaksızın bir işin finansmanını kapsamakta olup, faizsiz bankaların mudarebe faaliyetleri bu tip mudarebeyle örnektir.”⁸¹

3.2.2. Müşareke (Sermaye-Sermaye Ortaklığı)

“İki ve daha çok kişinin ticaret yapmak ve kârı paylaşmak üzere ortaklık kurması olup, burada her ortak şirkete belli bir tutar sermaye veya hem sermaye, hem emeği ile ortak olmakta, net kârın paylaşılması serbest sözleşmeye dayanmakta, zarara katlanma ise sermaye oranlarına göre yapılmaktadır. Müşareke, mülkiyete dayalı ortaklık ve sözleşmesel ortaklık olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır:

- *Mülkiyete Dayalı Ortaklık:* bazı malların ortak sahipliğini ifade etmekte olup, kâr-zararı paylaşmaya yönelik resmi bir ortaklık sözleşmesi olmayan ortaklık türüdür.
- *Sözleşmesel Ortaklık:* ortakların gönüllü olarak, kâr-zararı paylaşmaya yönelik sözleşmeye dayalı bir anlaşmaya girmiş olmaları nedeniyle, gerçek bir ortaklık olarak kabul edilmekte olup , temelde; paraya yatırım yapmaya dayalı mali ortaklıklar, emek ya da yeteneğe yatırım yapmaya dayalı emek ortaklıklarında kullanılmaktadır.”⁸²

Müşareke ile mudarebe arasındaki temel fark, müşarekede zarar her iki ortak arasında paylaşılırken, mudarebede tüm zararın ortaklarından biri yani Katılım Bankası üzerinde kalmasıdır. Ayrıca, müşarekede, sermayeyi getiren, ancak

⁸¹ Bünyamin KILIÇ, “Özel Finans Kurumlarının Dünü Bugünü”, İstanbul, Syf. 44

⁸² Muhammed AL BASHIR, Muhammed AL-AMİNE, “The Islamic Bonds Market: Possibilities and Challanges”

yönetime karışmayan ortak, sözleşmede istediği birtakım koşulların bulunmasını sağlayabilmektedir.

3.2.3. Azalan Muşareke

Azalan muşareke yönteminde ilk başta muşareke şeklinde oluşturulan ortaklık belli bir dönem boyunca aynen muşareke hükümleriyle devam eder. Bu dönem sonunda müşteri, ortaklık konusu projeye veya mülke bütünüyle sahip olmak isterse, belli devreler halinde bankanın payını satın alır. Ortaklıkta hissesi gittikçe azalan faizsiz bankanın gelirdeki payı da, buna orantılı olarak düşer. Sonunda da ortaklık konusu proje, bütünüyle diğer tarafın mülkiyetine geçer.⁸³

3.2.4. Murabaha (Maliyet + Kâr Marjlı Satış)

Peşin mal alıp, vadeli satma yoluyla fon kullandırma şekli olup, günümüzde mudarebe ya da muşareke yöntemi yerine, büyük ölçüde bu yöntem tercih edilmektedir. Çünkü, mudarebe ve muşarekeye kıyasla daha kısa vadeli getiri olanağı sunması nedeniyle, murabaha uluslararası ticareti finanse etmekte daha fazla rağbet gören bir yöntemdir. Yine, Türkiye’de bankalarda toplanan fonların kısa vadeli olması nedeniyle, murabaha daha çok talep edilmektedir.

Murabahada, faizsiz banka, müşterinin istemiş olduğu malı satın almakta ve satın alma fiyatına birtakım maliyetleri ve kârı ekleyerek, ileri bir tarihte müşteriye satmaktadır. Yerel ve uluslararası murabaha olmak üzere iki tür murabaha bulunmaktadır:

- *Yerel Murabahada:* Faizsiz banka müşterisi, bankadan belli malları yerel piyasadan satın almasını talep etmektedir.
- *Uluslararası Murabaha:* Müşteriye teslimine kadar tüm risk bankada olmak üzere, talep edilen malın yerel piyasa yerine yurt dışındaki piyasadan satın alınmasını içeren ithal murabaha ile bankanın uluslararası mal piyasasından malları alıp, bunları satmasını, dolayısıyla mudilerden topladığı fonları uluslararası mal piyasasında değerlendirmesini içeren mallar murabahasından oluşmaktadır.

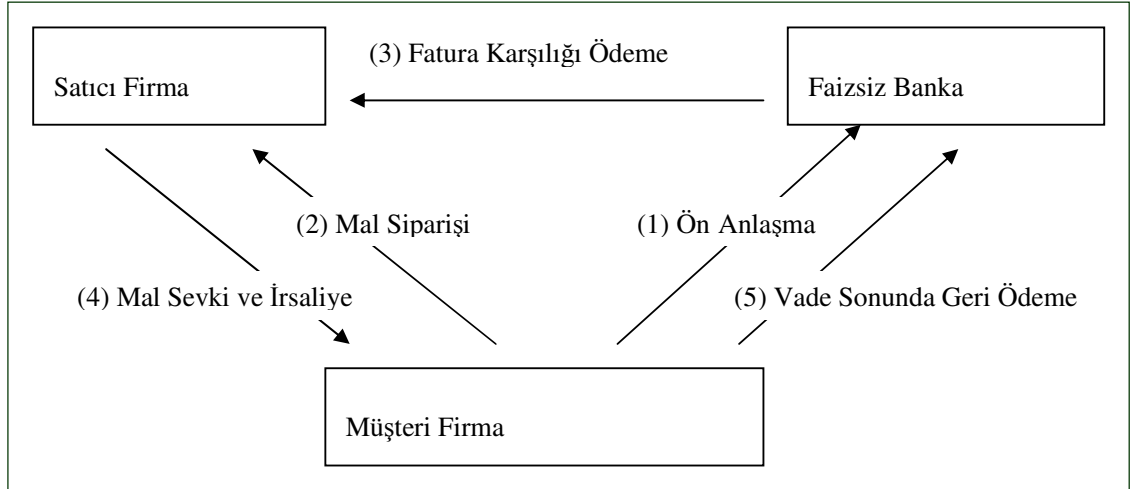
⁸³ Hakan BEROOĞLU, a.g.e., s. 36

Katılım Bankaları'nın murabaha şeklindeki fon kullanımı Türkiye'de Kurumsal Finansman Desteği ve Bireysel Finansman Desteği adı altında geniş bir ürün yelpazesi ile müşterilere ulaştırılmaktadır. Bu uygulamaları aşağıdaki gibi inceleyebiliriz:

3.2.4.1. Kurumsal Finansman Desteği

“Sanayi, ticaret ve hizmet işletmelerinin faaliyetlerini sürdürebilmeleri için ihtiyaç duyulan hammadde, yarı mamül, mamül, makina, teçizat vb. elle tutulan gözle görülen malların üçüncü şahıslardan peşin satın alıp, başvuran müşterilere vadeli satılması işlemidir.

Bu işlemde; satın alınacak materyal, peşin fiyatı, kalitesi ve satıcı firma gibi önemli ayrıntılar müşteri firma tarafından belirlenebilmektedir. Faizsiz sistemin literatüründe, “Murabaha” olarak bilinen bu fon kullandırma yönteminde malın kuruma maliyet fiyatı üzerine alıcı ile anlaşılan oranda bir kâr ilavesi ile satışı yapılmaktadır. Anlaşılan malı müşteri adına Kurum alıp, bedelini satıcıya ödemekte, müşterisine anlaşılan vade ve fiyattan satmaktadır.



Grafik 1- Kurumsal Finansman Desteği uygulaması

Katılım Bankaları'ndan Kurumsal Finansman Desteği sağlayan müşterilerinin elde ettiği avantajları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Borçlanma ile ilgili tüm maliyetler net ve sabittir, banka kredileri gibi değişken bir yapıda değildir.

- İhraç kaydı olmaksızın döviz cinsinden borçlanma yoluyla mal temin edilebilmektedir.
- Döviz borçlanmalarında kesilen kur farkı faturaları gider gösterilebilmektedir.
- Ortalama vade dikkate alınarak firmalara esnek ödeme planları çıkarılabilmektedir. Ortalama vadeye uygun müşteri çekleri ile Katılım Bankası'na olan borç kapatılabilmektedir.
- Satıcının tanıdığı olduğu vadenin üzerine ek olarak vade yapılabilmektedir.
- Müşteri ithalat ile ilgili işlemleri bir tek muhatap ile halledeceğinden zaman ve maliyet tasarrufu sağlar.
- İthalat maliyetleri mal maliyetinin içerisine dahil edilebilmektedir.”⁸⁴

3.2.4.2. Bireysel Finansman Desteği

Katılım Bankaları bireysel müşterilerine ticari niteliği olmayan malları için konut, taşıt ve ihtiyaç finansman desteği sağlayabilmektedirler. Bu uygulama fon kullandırım yöntemi olarak bir çeşit ‘murabaha’dır.

Genel olarak müşterilerin bireysel ihtiyaçlarının karşılanmasında uygulanan bu yöntemde Katılım Bankası alınacak malın bedelini doğrudan satıcıya ödeyip müşterisine vadeli olarak üzerine kâr ekleyerek yeniden satar.

Bireysel Finansman çeşitlerine değinecek olursak konut finansman desteği müşterinin satın almak istediği gayrimenkulün Katılım Bankası tarafından satın alınıp, istenilen vadeye göre üzerine kâr payı ilave edilerek, müşteriye satılması işlemidir. Kat mülkiyeti ya da kat irtifakı bulunan tüm gayrimenkullerin alım ve satımı yapılabilmektedir. Ayrıca Katılım Bankaları Mortgage sistemine göre gayrimenkul finansmanı da sağlayabilmektedirler. Konut finansman desteği çerçevesinde arsa ve işyeri alımlarına da kaynak sağlanmaktadır.

Taşıt finansman desteği ise kredi değerliliği olan gerçek ve tüzel kişilere, almak istedikleri taşıtın Katılım Bankası tarafından satın alınarak istenilen vadeye

⁸⁴ Bünyamin KILIÇ, a.g.e., s. 50-52

göre kâr payı ilave edilerek satılması yoluyla kullandırılan finansman desteğidir. Diğer bireysel ihtiyaçların karşılanması ise ticari ya da sınai faaliyetlerin finanse edilmesi amacını taşımayan, kişisel ya da hane halkı gereksinimlerini gidermeye yönelik malları temin edebilmeleri için, gerçek kişilere kullandırılan finansman desteğidir. Piyasa şartlarının uygun olması koşuluyla, müşterinin ihtiyacı olan tüketim malının Banka tarafından alınarak, müşteriye istenilen vadeye uygun kâr ilave edilerek satılması şeklinde kullandırılır

Bireysel Finansman Desteği ile konut ve taşıt gibi finansmanların yanı sıra eğitim, bilgisayar, beyaz eşya, ev eşyası gibi bireysel tüketime dayalı ihtiyaçlara da finansman sağlanabilmektedir.

3.2.4.3. Mal Karşılığı Ticari Vesaikin Alım Satımı Yoluyla Fon Kullandırılması

“Dış ticaret işlemlerinden doğan mal karşılığı vesaikin Katılım Bankası tarafından peşin satın alınması ve fon kullanan müşteriye kâr ilave edilerek vadeli satılmasıdır.

Fon tahsis kararına ve fon kullandırma prensiplerine göre teminatlar alındıktan sonra, ihracatta, ihracat bedelinin kurumun tasarruf edebileceği rehinli Banka hesabına gelmesini temin edecek tarzda, ihracat bedelinin temlik alınması ve diğer düzenleme ve talimatlardan sonra; İhracat vesaiki karşılığında, Banka'nın müşteri ile anlaştığı bedel müşterinin kurumdaki hesabına ödenmektedir. Ancak bu tutarın % 10'u ihracat vesaik bedelinin yurtdışından tahsiline kadar, beklenmeyen masraflar karşılığı olarak hesapta tutulmaktadır. Bunun için müşteriyle yapılan sözleşmeler çerçevesinde hesaba bloke konulmaktadır.

İthalat vesaikine karşılık ödenmesi kararlaştırılan miktar, müşterinin adına açılmış kurumdaki rehinli cari hesaba, ithalat bedeli olan kısmın yurtdışındaki ihracatçıya ödenmesi için müşteriden talimat alındıktan ve bu miktar kadar hesaba bloke konulduktan sonra ödenmektedir.

Vesaik mukabili fon kullandırma yöntemiyle, ihracat vesaiklerine karşılık Banka'nın müşteri ile anlaştığı bedel kadar fon kullandırılırken, ithalat vesaikleri için toleranslı davranılmaktadır.

Ülkemizde Katılım Bankaları bu enstrümanı gerektiği şekilde kullanamamaktadır. Şu an sadece yapılan, dış ticaret işlemlerinden doğan vesaiklerin teminata alınması ve buna göre işletmenin/müşterinin ihtiyaçlarının prensipler çerçevesinde karşılanması şeklindedir. Önümüzdeki dönemde, bu enstrümanın kullanımı daha da genişleyerek ihracat factoringine alternatif olabilecektir.”⁸⁵

3.2.5. Müzara ve Muskat

Müzara ve Muskat finansman metotları tarımsal gelişmeyi ve tarımsal ürünleri finanse etmek amacıyla ortaya çıkarılmıştır. Bunlardan müzaraada, sermaye olarak bir taraf (faizsiz banka) arazisini, diğer taraf da iş gücünü ortaya koyar. Bu bakımdan mudarabaya benzeyen ortaklık neticesinde elde edilen kâr (veya ürün), taraflar arasında önceden mutabık kalınan oran üzerinden paylaşılır. Faizsiz banka çiftçi veya iş adamına, kendine ait arazi ya da çiftliği sermaye olarak verebileceği gibi, böyle bir araziyi kiralayarak da temin edilir. Karşılığında ise kârdan veya üründen belli bir pay almak yerine, kira da talep edebilir.⁸⁶

3.2.6. İcara (Leasing)

Türkiye’de ‘leasing’ kelimesi, ya ‘finansal kiralama’ ya da sadece ‘kiralama’ anlamında kullanılmaktadır. Leasing işlemlerini bilinen kiralamadan (adi kiralamadan) ayıran başlıca unsurlar aşağıdaki gibidir:⁸⁷

- Leasing işlemlerinde, leasinge konu malı kiracı seçer, adi kiralamada ise kiralama konusu mal kiralayan tarafından seçilir,
- Leasing işlemlerinde, kiralama süresi genel olarak amortisman süresine (ekonomik ömrüne) yakındır, adi kiralamada ise süreler genel olarak amortisman süresine göre daha kısa olmakta ve bir çok ekipman grubunda bu süre en fazla bir yıla kadar uzamaktadır. Örneğin rent a car işlemlerinde günlük, haftalık, makinelerde ise aylık kiralama yapılmaktadır. Gayrimenkullerde ise genel olarak bir yıldan uzun olmasına rağmen her yıl şartlar yeniden belirlenmekte ve kiralama süresi 50 yıllık amortisman süresinin çok altında olmaktadır.

⁸⁵ Bünyamin KILIÇ, a.g.e., s. 55

⁸⁶ Hakan BEROOĞLU, a.g.e., s. 37

⁸⁷ Bünyamin KILIÇ, a.g.e., s.57-85

- Leasing işlemlerinde, kira bedelleri toplamı malın maliyetine yakın, eşit hatta malın satın alınması ile ilgili finansman maliyeti nedeniyle daha fazladır. Adi kiralamada ise kira bedelleri piyasada oluşan talep/arza göre belirlenir, malın değeri ile bir bağlantısı yoktur ve genel olarak mal bedelinin çok altındaki bir değere eşit olmaktadır.
- Leasing temel olarak; bir malın kullanım hakkının belirlenen süre için ve önceden belirlenmiş bir dizi ödeme karşılığında kiracıya devredilmesini öngören bir anlaşmadır. Ülkemizde ve dünyada üçlü bir finansal ilişkiye kiralayan, kiracı ve satıcıya dayalı olarak uygulanan leasing yönteminin esası, yatırımcıya, bir malın, ekonomik kullanım ve tasarruf hakkının mülkiyet hakkından ayrılarak tahsis edilmesi ve bu sayede yatırımcıyı söz konusu malın mülkiyet hakkının doğurduğu finansman yükünden kurtarmaya dayalı olarak yapılmaktadır.

Orta vadeli yatırım kredisi, kira, taksitli satış gibi üç değişik işlemin birleşmesinden oluşan finansal kiralama çeşitlerine aşağıda yer verilmektedir.

3.2.6.1. Finansal Kiralama (Finansal Leasing)

Finansal kiralama türleri içerisinde en etkin ve yaygın olanıdır. Diğer kiralamalardan ayırmak için şu şekilde tanımlamak mümkündür: “Kiraya verenin, kiralanan mala ait bütün risk ve menfaatlerini aynen malikmişçesine kiracıya devrettiği bir kiralama şeklidir”. Leasing sözleşmesinin finansal leasing mi yoksa faaliyet leasingi mi olduğu konusunda yaşanan tereddütleri çözmek ve uygulama belirsizliklerini ortadan kaldırmak amacıyla zaman içerisinde çeşitli kriterler geliştirilmeye çalışılmıştır. Bir leasing işleminin finansal leasing sayılması için aşağıdaki üç kriterden birinin gerçekleşmesi gerekmektedir:

- Leasing sözleşme süresi sonunda, malın mülkiyetinin kiracıya devrinin öngörülmesi,
- Leasing sözleşmesinin, kiracıya kira süresi sonunda malı o tarihte beklenen piyasa değerinin altında bir değerden satın alma hakkının verilmesi,

- Kira süresinin leasing konusu malın ekonomik ömrünün en az yüzde 75'ine eşit olması ve kira ödemelerinin toplamının, kira süresinin başlangıcındaki değerinin, malın piyasa değeri üzerinden en az yüzde 90'ına eşit olmasıdır.

3.2.6.2. Operasyonel Kiralama (Operasyonel Leasing)

Kiralama süresi söz konusu olan malın ekonomik ömrü ile kıyaslandığında kısa sayılabilecek bir kiralama yöntemidir. Finansal Leasing ve Operasyonel Leasing, bu iki leasing türünün en önemli ayrımı, kiralanan malın kira süresi sonundaki değeriyle ilgili riskin hangi tarafta olduğuna ilişkindir. Malın süre sonundaki değerine ilişkin riskin kiracıda olduğu işlemler Finansal Leasing, kiralayanda olduğu işlemler Operasyonel Leasing olarak addedilmektedir. Finansal leasingte, kiracı kira bedelleri ile mal bedelini tamamen itfa etmekte ve sözleşme süresi sonunda, ek bir bedel ödemedi, sembolik bir bedelle malların fiili sahibi haline gelmektedir.

Burada leasing şirketinin sadece finansman riski mevcuttur, kiralanan mal sadece teminat işlevi görmektedir. Operasyonel leasingte ise mal bedelinin tamamı değil bir kısmı (genel olarak yüzde 80'inden düşük bir kısmı) kiracı tarafından kira bedelleri ile itfa edilmektedir. Malın leasing süresi sonundaki değerine ilişkin risk ise leasing şirketi tarafından üstlenilmektedir. Buradaki risk ise malın ikinci eldeki fiyat riskidir. Finansal leasingte kiracı mal bedelinin finansman bedeli dahil olmak üzere tamamını ödediği için genel olarak leasing dönemi sonunda malın mülkiyetini ekonomik olarak devralmaktadır. Operasyonel leasingte ise, kiracının dönem sonunda ekonomik olarak malı satın alma mecburiyeti bulunmamaktadır. Genel olarak kiracı leasing konu malın ve malın finansman maliyeti ile ilgili bedelin tamamını ödememektedir. Bu nedenle de malın ekonomik ömrüne yakın ancak daha kısa bir süre için leasing yapmaktadır. Kiracı leasing konu malı genellikle leasing şirketine iade eder. Bu nedenle operasyonel leasingde malın süre sonundaki rayiç değeri büyük önem taşımaktadır. Leasing şirketi bu bedeli ne kadar doğru tahmin ve tespit ederse o ölçüde işleminden zarar etme riskinden kurtulur. Bu tür leasing işlemleri daha çok teknoloji çabuk değişen ya da ikinci el pazara sahip ekipmanlarda yapılmaktadır.

3.2.6.3. Kiracıya Mal Üzerinde Hak Tanıyan Kiralama:

İki ayrı başlık altında açıklanabilir:

Satın Alma Tercihli Leasing: Kiralama dönemi başlamadan önce leasing sözleşmesinde kiracının kira konusu malı, kira dönemi sonunda belli bir fiyattan alma hakkı düzenlenir. Bu durumda kiralayanın mal üzerindeki hakkı, kiracının borcundan dolayı rehin hakkıdır.

Kredi Kefaleti: Kiracıya sözleşme döneminin sonunda malın satılması halinde paylaşma hakkı veya kira süresini daha az bir kira bedeli ile yenileme hakkı veya kiralayan ile anlaştıkları değer üzerinden satın alma hakkı vermektedir.

3.2.6.4. Taraflara Hurda Değer Üzerinden Hak Tanıyan Kiralama:

İngiltere’de yaygınlaşıp gelişmiştir. Kredi kefaletinde olduğu gibi kiracının satış kazancını paylaşma, sözleşmeyi yenileme veya satın alma hakkı mevcuttur.

3.2.6.5. Dolaylı Kiralama:

Uluslararası düzeyde çok büyük önemi olan bu leasing türü ile çok büyük para gerektiren projelerde, yatırımcı işletme, kiralamak istediği varlığı satın almak için gereken kaynakların önemli bir bölümünü başka bir kredi kurumundan sağlamaktadır. Burada maksat az kaynak kullanarak büyük maliyetli projelerin gerçekleştirilmesidir.

3.2.6.6. Dolaysız Kiralama:

Kiracı bu tür kiralamada, kiralamaya konu olan malın üreticisinden alınması için gerekli finansmanı kendi kaynaklarından temin etmektedir. Bunun için herhangi bir borçlanmaya başvursa bile bu borç doğrudan kiralayanın kendi sorumluluğu altında olan bir borçlanma olmaktadır. Ülkemizde bu tür leasing işlemlerinin yapılması Finansal Kiralama Kanunu’nun çıkarttığı yönetmelikle engellenmektedir.

3.2.6.7. Kamu Tüzel Kişi Kiralaması:

Büyük kamu yatırımlarında kamu tüzel kişilikleri de leasing sözleşmesine taraf olabilmektedir.

3.2.6.8. Tam Ödemeli Kiralama:

Kiralayanın kiracı ile yaptığı sözleşme gereğince, yapılacak kira ödemelerinin sadece kiralamaya konu olan malın alınması için yapmış olduğu yatırım ve harcamanın değil bu fonun alternatif getirisinin de zaman içerisinde kavranmasını içermektedir.

3.2.6.9. Tam Ödemesiz Kiralama:

Taraflar arasında düzenlenen leasing sözleşmesinin iptal edilemeyen dönemi içindeki kira bedelleri toplamının, leasing konusu malın kiralayana maliyetini karşılayamadığı türüdür.

3.2.6.10. Satış ve Yeniden Kiralama:

Firmalar ellerindeki makine ve teçhizatı leasing firmasına satmaktadır. Satışa konu olan makineler, yeni makineler de olabilmesine rağmen genellikle kanuni amortisman sürelerini doldurmuş ancak hala ekonomik ömrü tükenmemiş mallardır. Firma satışa konu olan malların bedelini piyasa değerinden leasing firmasından tahsil eder. Böylece firma mülkiyet riskinden kurtulur. Firmaların bu yöntemi seçme nedeni işletme sermayesini artırma olanağı vermesidir. Satıştan sonra yapılan anlaşmaya göre leasing firmasına kira ödemeye başlar. Bu uygulama ile yatırımcı firma, bir yandan ilave fon elde ederken diğer yandan kira bedellerini gider olarak gösterip vergiden düşebilmektedir. Ayrıca bu yolla şayet kiralamaya konu olan malı firma kısa dönemli bir borçla almışsa borcunu uzun vadeli bir yapıya dönüştürme fırsatını da elde etmektedir.⁸⁸

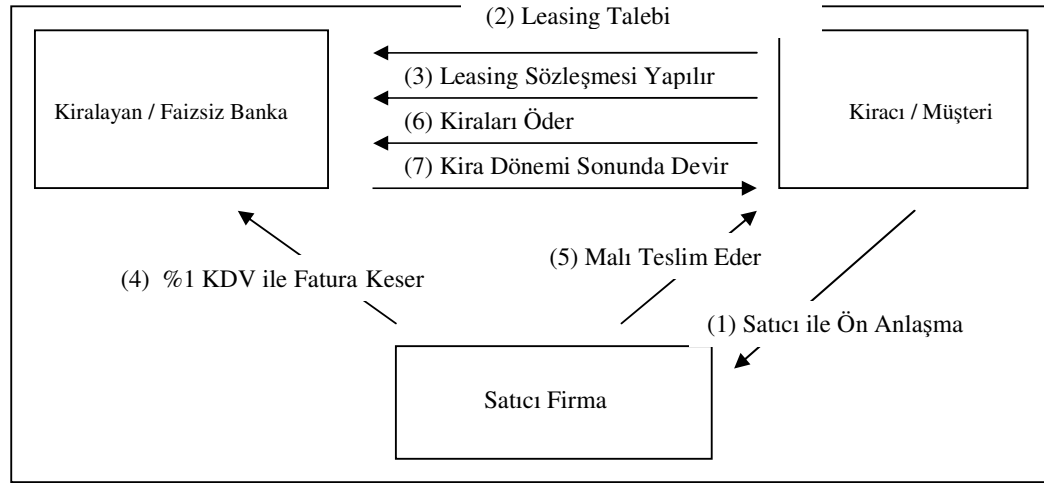
Katılım Bankaları'nın leasing ürününe ilişkin Türkiye'deki faaliyetlere bakacak olursak uygulama şöyle özetlenebilir:

Türkiye'de Katılım Bankaları Finansal Kiralama Kanunu çerçevesinde, bir işletmenin üretim ve faaliyetleri için gerekli sabit kıymetlerin Finansal Kiralama Kanunu'na uygun olarak mülkiyetinin Banka'da kalması kaydıyla yatırımcılara kiralanmaktadır.

Finansal Kiralama Kanunu'nda istisnaları bulunmakla birlikte sözleşme süresi azami 48 ay olup 24 aydan kısa olamaz. Bu sürenin sonunda kiralama konusu

⁸⁸Family Finans Kurumu A.Ş., “Ürün Kataloğu Kitapçığı”, İstanbul, 2004, s.55

ekipman sözleşmede belirtilen bir iz bedel ile müşteriye devredilmektedir. Kiralanan malın kullanım hakkı ise belirlenen kiralara karşılığında kiracıya verilmektedir. Yatırım mallarının satın alınması yerine, kiralama yöntemi ile elde edilmesi, firmaların işletme sermayelerini, diğer ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılması ile verimliliğin ve kârlılığın artmasında önemli rol üstlenmektedir.



Grafik 2- Leasing İşlemi uygulaması

Finansal Kiralama’da genel olarak hukuki işlem yapmaya yetkili her türlü kişi ve kuruluş kiracı olabilir, buna göre, her türlü şahıs firmaları, her türlü ortaklıklar, serbest meslek mensupları kiracı olabilirler. Finansal Kiralama işlemleri, ancak anonim şirket olarak kurulmuş bulunan Finansal Kiralama şirketleri ile Kalkınma ve Yatırım Bankaları’ndan izin almış olanlar ile Katılım Bankaları tarafından yapılabilmektedir. Finansal Kiralama bedeli ve ödeme dönemleri kiracı ve kiralayan tarafından serbestçe belirlenebilmektedir. Kiralar Yeni Türk Lirası ve TCMB tarafından alımı ve satımı gerçekleştirilen döviz cinsinden yapılabilmektedir. Sözleşmede aksi bir hüküm bulunmadıkça malın bakım ve onarım giderleri kiracı tarafından karşılanmaktadır. Malın sözleşme süresi içerisindeki mülkiyeti kiralayana ait olduğundan, sigorta bedelinin kiracı tarafından ödenmesi şartıyla kiralayan tarafından sigortanın yaptırılması zorunludur. Kiracı, finansal kiralama konusu maldaki zilyetliğini, kiralama süresince bir başkasına devredemez.

Kiralanan malın mülkiyeti Katılım Bankası üzerinde olduğundan kullanılan fonun risk güvenilirliği bakımından diğer fon kullandırma enstrümanlarına göre daha fazladır. Finansal Kiralama işlemleri çok fazla büyük

ölçekli yatırımların finansmanında kullanılmadığı ve daha çok küçük ve orta ölçekli şirketlerin yatırımları finanse edildiğinden dolayı risk bir çok firmaya dağıldığından tahsili geciken alacakların artmasını önleyen avantajlarıyla kiralayana da fayda sağlamaktadır.

Finansal Kiralama Kanunu'na göre her türlü taşınır ya da taşınmaz mal leasing konusu olabilmektedir. Ancak, patent hakkı, fikri ve sınai haklar ile bilgisayar yazılımı gibi maddi olmayan konular için leasing yapılamamaktadır. Öte yandan leasing konusu malın, bağımsız ve üzerinden amortisman ayrılabilen bir özellik taşıması gerekmektedir. Buna göre hammadde ya da ara malı niteliğinde bulunan ve kullanıldığında tüm özelliklerini yitiren mallar, leasing konusu yapılamamaktadır. Leasing konusu mallara aşağıdaki şekliyle sıralanabilir:

Tıbbi cihazlar, bilgisayarlar ve diğer bilgi işlem üniteleri, santraller ve haberleşme cihazları, enerji tesisleri, kara nakil vasıtaları, hava taşıma araçları, kuru yük gemileri, tanker ve diğer deniz taşıtları, inşaat makineleri, vinçler, iş makineleri, matbaa makineleri, her türlü tezgah ve üretim makineleri, tekstil makineleri, komple fabrikalar, komple hastane, otel ve büro donanımları.

Kiracı açısından avantajları ise şu şekilde sıralamak mümkündür:

- *Projelere % 100 Finansman;* Firmalar, Leasing'in sağladığı olanaklarla projelerin yüzde 100'ünü finanse edebilmekte, böylece özkaynaklarına dokunmadan finansman sağlamış olmaktadır.
- *Esnek Kira Ödeme Planı ve Amortisman Ayırma Hakkı;* Firmaların nakit akış planına uygun esnek kira ödemeleri yapılabilmektedir. Kiracı, kiraladığı mala yönelik amortisman ayırarak gider yazabileceğinden yıl sonu kârı azalacaktır. Görünürde azalan kârla birlikte, firma vergi boyutunda da avantaj sağlayacaktır.
- *Kirayı Gider Olarak Düşebilir;* Kiracı, kira süresi ile orantılı olarak kira faturalarını gider olarak kaydedebilmektedir.
- *Kiralanan Mal Sözleşme Dönemi Sonunda Kiracıya Devredilir;* Kiracı sözleşme dönemi sonunda sözleşmede belirlenen sembolik bir bedelle malı devralabilmektedir.

- *Enflasyona Karşı Güven Ortamı;* Finansal kiralama işlemlerinde kira tutarları ekonomideki dalgalanmalardan etkilenmemekte ve değişmemektedir.
- *İşletme Sermayesi Sabit Yatırımlara Bağlanmaz;* Sabit yatırımların geri dönüş süreci uzun olduğundan işletme sermayesinin sabit yatırımlara bağlanması bir takım ekonomik olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Finansal Kiralama yapıldığı takdirde işletme sermayesinin çevirilmesi ile elde edilen kazançlardan yatırım mallarının kiralari rahatlıkla ödenebilmektedir.
- *KDV Avantajı;* Normalde yüzde 18 olan KDV oranı, finansal kiralama yoluyla kiralanılan yatırım mallarında yüzde 1'e, ticari araç alımlarında yüzde 8'e düşmektedir. Bu oranlarda ileride yapılacak değişiklikler, kalan kira taksitlerine değişiklik oranında yansıtılmaktadır.
- *Vergi, Resim, Harç Avantajı;* Finansal kiralama işlemleri her türlü vergi, resim ve harçtan istisnadır. Ayrıca finansal kiralama işlemleri karşılığında teminat olarak verilen gayrimenkuller için vergi, resim, harç istisnası bulunmaktadır.

3.2.7. Selem (İleriye Dönük Satın Alma)

Selemde, ödeme nakit olarak tamamen veya kısmen sözleşme anında yapılmış, alışveriş bitmiştir. Ancak satın alınan varlığın teslimatının önceden belirlenmiş tarihe kadar ertelendiği bir alım-satım işlemidir. Modern faizsiz bankacılıkta, Şer'i düşünürler paralel seleme izin vermişlerdir. Paralel selemde finansörün ikili rolü bulunmaktadır. Bir yandan satıcı konumunda olup, diğer yandan başka birisiyle yapacağı sözleşmede ilk sözleşmedeki malın özelliklerini taşıyan malların satın alınması için alıcı konumundadır.

3.2.8. İstisna (Siparişe Dayalı Satın Alma)

İstisna, "selem"e benzeyen bir alım-satım işlemi olmakla birlikte, sözleşmenin konusunu oluşturan malın inşa ya da imal edilmeye dayalı olması, ödemenin avans gibi önceden yapılmasının şart olmaması ve kademeli ödemeyi içermesi açılarından salamdan farklıdır.

İstisna sözleşmesinde, satıcı taraf sahip olduğu materyallerden, özellikleri ve fiyatı belirlenmiş bir malın imalatını (ya da inşasını) üstlenir ve bunu gerçekleştirip, alıcıya teslim eder.

İstisnada, finansal aracılık mümkündür. Fakat finansal aracılığın yapılabilmesi için, malı teslim alacak tarafın, sözleşmenin karşı tarafına (finansal aracıya), malın imalı için finansal aracının başka birisiyle de istisna anlaşması (paralel istisna) yapmasına izin vermesi gerekmektedir. Bu durumda, finansal aracı kurum, istisna sözleşmesi çerçevesinde bir varlığın yapımını (imal ya da inşa edilmesini) üstlenip, başka bir tarafla gerçekleştireceği, alt bir sözleşmeyle de, sözleşme konusu varlığın yapımını gerçekleştirebilir.

Konuyu bir örnekle açıklayacak olursak; bir özel sektör firması, bir binanın inşasına ilişkin olarak bir projeyi gerçekleştirmek istesin. Firma, yatırım projesinin niteliklerini, proje tamamlandıktan sonra yapılacak ödemelerin kaç yılda yapılabileceğini kararlaştırmaktadır. Projenin yapımını üstlenecek olan yatırımcılar, fiyat tekliflerini verirler, bu fiyat tekliflerinden en uygun olanını özel sektör firması karar vermektedir. Projenin tamamlanması sonrasında ise ilgili özel sektör firması, taksitler halinde ödemeler yapar. Bina inşa edildiğinde, binanın mülkiyeti tamamen özel sektör firmasına geçer, özel sektör firması, bina inşasına ilişkin ödemeleri gerçekleştirmek için, istisna tahvilleri ihraç edip, bunları bina inşasını gerçekleştiren firmaya teslim eder. Bu tahvillerin nominal değerleri toplamı, bina inşaatına ilişkin projenin fiyatına eşittir. Bu tahviller, taksitle ödeme planına uygun olarak çeşitli vade tarihleri içerir. Her vadede bir taksit ödemesi gerçekleştirilir.

3.2.9. Tekafül (Sigorta)

Tekafül, modern dünyadaki sigorta konseptinin faizsiz bankacılıktaki karşılığı sayılabilir. Birey tarih boyunca günlük yaşamında meydana gelen ve kendisine, çevresindekilere veya sahip olduğu diğer menfaatlere ekonomik bakımdan zarar verecek rizikolara karşı korunma ihtiyacı duymuştur. Bu ihtiyaç, insan topluluklarının bazı rizikolara karşı bir araya gelerek sigorta kurumu oluşturmalarına neden olmuştur. Bu birliğin oluşturulmasındaki asıl amaç, rizikonun gerçekleşmesiyle meydana gelecek zararın birliğe üye insanlar arasında dağıtılmasıyla bireyin tek başına üstlenmek zorunda kalacağı ekonomik külfetin

hafifletilmesini sağlamaktır. İşte bu rizikolar sigorta yaptırانların primleri ile karşılanmaktadır.

Bazı İslami düşünürlerce sigorta üzerinden kazanç elde etmenin, kumar ve faizi içermediğini belirterek, tekafülün Şer'i hükümlere aykırı olmadığını, bazı düşünürler ise özellikle hayat sigortacılığının, kumar ve vurgunu (spekülasyonu) içermesi nedeniyle, Şer'i hükümlere aykırı olduğunu savunmuşlardır. Ancak tekafül üzerinde halen tartışmalar devam etmektedir. Bu tür anlaşmazlıkları gidermek amacıyla, faizsiz bankacılık sisteminde, tekafül, mudarebe ortaklığı ile birlikte yürütülmektedir. Katılımcı, yıllık olarak önceden belirlenmiş belli tutarda parayı ödeyip, para üzerindeki mülkiyetini sürdürmekte, ancak belli süre için parasını kullanamamakta, kısa bir süre sonra, parasını, birikmiş kârı ile birlikte çekebilmektedir. Burada katılımcı, parayı çekene kadar mudarebenin bir ortağı olmakta ve para bankaca değerlendirilmektedir. Toplanan primler bir havuzda toplanmakta ve havuz sanki bir şirket gibi yönetilmektedir. Hasar vb sigorta karşılıkları ödendikten sonra kalan para, klasik sigortacılıkta Hazine bonusu, devlet tahvili gibi mali enstrümanlarda değerlendirilirken, faizsiz bankalarda, yani tekafül uygulamasında ise faiz içermeyen enstrümanlarda değerlendirilerek paranın elde tutulmasından kaynaklanan maliyet giderilmekte ve dönem sonunda elde edilen kâr sigortacı ve sigorta ettiren arasında paylaşılmaktadır.

Tekafül, geleneksel anlamdaki sigortacılıktan farklı olarak, belirsizlik ve kumarı kapsamaz. Tekafül kontratlarında mudarebe ve vakalah (ücret bazlı anlaşma) ilkeleri uygulanmaktadır. Mudarebe ilkesinde, tekafül işletmecisi, bir girişimci, gibi hareket edip, yatırımcılardan periyodik olarak katkı payları kabul etmekte, tekafül işletmecisince yönetilen faaliyetlerden sağlanan kârın nasıl paylaşılacağını, sermayeyi karşılayan katılımcılar ve girişimci konumundaki tekafül işletmecisi arasında belirli orana bağlı olarak belirlenmektedir. Vakalah ilkesinde ise, tekafül işletmecisi yaptığı iş için kontratın imzalandığı anda ücret alabilmekte, bunun yanında, işletmeci, fonun bir kısmını işletme giderlerini karşılamak üzere kullanabilmektedir. Sahip olunan menfaatin korunmasını amaç edinen sigorta şirketleri, teknolojik, ekonomik, sosyal ve hukuksal değişimler sonucunda rizikolar, dolayısıyla da rizikonun tanımı değişmiş ve bunun sonucunda da farklı sigorta dalları ortaya çıkmıştır. Mesala; Kara Sigortası ve Deniz Sigortası, Can ve Mal Sigortası,

Sabit Primli ve Değişken Primli Sigorta şeklinde tasnif edilebilmektedir.⁸⁹ Değişen koşullar altında tekafülü de düşündüğümüz takdirde, üç tür tekafül ürünü bulunmaktadır.

- *Genel Tekafül:* Şirketlerin ya da bireylerin genel olarak karşılaştıkları yangın sigortası, işçi sigortası, emlak sigortası vb. riskleri kapsamaktadır.
- *Aile Tekafülü:* Bireylerin ya da şirketlerin uzun vadede korunmasına yönelik olup, örneğin, sağlık planları, eğitim, kaza, evlilik, hac ve umre vb. işler için yapılmakta, vade tarihi 10 yıldan 40 yıla kadar değişmektedir.
- *Retekafül:* Tekafül şirketlerinin, katılımcılarının zararlarını yüksek oranda karşılama talepleri riskine karşı, tekafül şirketlerine koruma sağlamaya yönelik olup, yaygın bir uygulaması bulunmamaktadır.

3.2.10. Tavarruk (Uluslar arası Murabaha)

Katılım Bankaları müşterilerine işletme kredisi verememekte, kısa vadeli ya da gecelik plasman yapamamakta, yapsa dahi bu plasmanı Karz-ı Hasen vasıtası ile yapması nedeniyle herhangi bir kâr payı getirisi elde etmemektedir. Bu da büyük miktarlarda atıl fonun getirisiz kalması sonucunu doğurmakta; olası likidite sıkışıklığında fon tedarikini, olası likidite fazlalığında ise fon arzını imkansız hale getirmektedir. Dahası, faizsiz bankacılık esaslarına göre çalışan yurt dışı bankalar için bu şekli ile Türk bankalarına plasman yapmanın herhangi bir cazibesi bulunmamaktadır. Bu nedenledir ki, faizsiz bankaların yurt içi ve yurt dışı bankalar nezdinde tuttıkları hesaplar, getiri sağlama kaygısından ziyade, temelde kısa vadeli plasman ve muhabirlik ilişkileri çerçevesinde veya likidite amaçlı olarak işletilmektedir. Bu da konvansiyonel bankacılığın aksine faizsiz bankacılıkta “İnterbank” türü kısa vadeli borçlanma piyasalarının yolunu kapatmaktadır. Oysa “Tavarruk” ya da “Uluslararası Murabaha” adı verilen finansal enstrümanda, bir mal alımının finanse edilmesi eylemi de işleme dahil edilerek, sözünü ettiğimiz bu engel aşılmaktadır. Sistemin işleyişi şu şekildedir:

⁸⁹ BOZER A., **Sigorta Hukuku**; Ankara , 1965 sh. 77

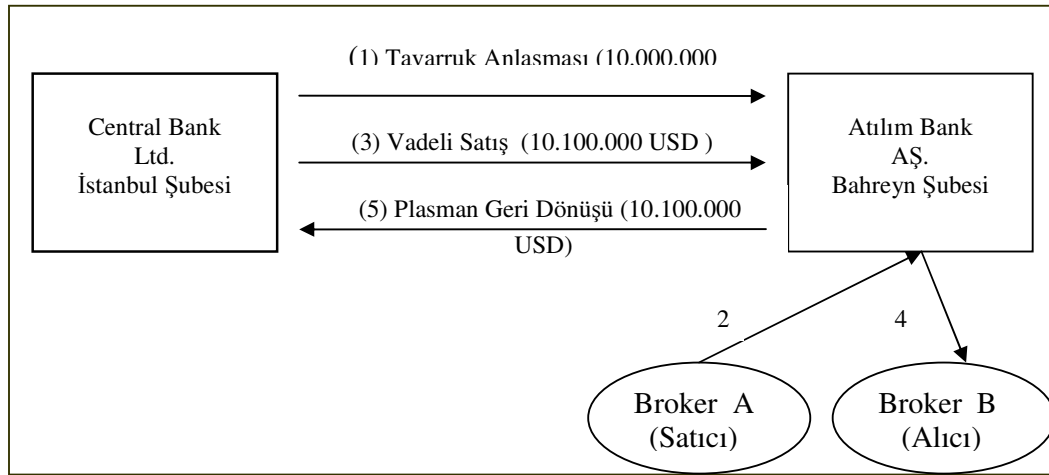
Faizsiz esaslara göre faaliyette bulunan bir banka, faizli yahut faizsiz çalışan diğer bir bankaya, aradaki anlaşma uyarınca belli bir meblağı depo ederek, kendi nam ve hesabına emtia satın alınmasını sipariş eder. İkinci banka söz konusu emtiayı, müşterisi olan banka nam ve hesabına organize bir piyasadan satın alır (Uygulama genellikle Londra Metal Borsa'sında gerçekleşmektedir).

İkinci banka, müşterisi nam ve hesabına kendi uhdesinde tuttuğu emtianın vadeli olarak belirli bir kâr marjı ilavesi ile kendisine satılmasını talep eder.

İkinci banka mülkiyetine aldığı emtiayı dilerse kendi uhdesinde tutar, ya da piyasada satar. Bu kısım tamamen kendi tasarrufundadır. Böylece bankalar arasında emtia ticaretinin izi kalmaz, arada sadece vadeli plasman ilişkisi kalmış olur.

Vade bitiminde birinci banka, ikinci bankaya borcunu öder ve plasman ilişkisi de sona erdirilir. Benzeri yeni işlemler değişik meblağlar için farklı vadelere tekrarlanarak sürdürülebilir.

Tavarruku somut bir örnekle anlatalım. Bahreyn'de faizsiz bankacılık esaslarına göre faaliyette bulunan Central Bank unvanlı bankanın elinde bir ay vadeli 10.000.000 \$ fon fazlası olduğunu ve bu meblağı söz konusu vadede herhangi bir mal veya hizmet alımına hasretmesinin mümkün olmadığını; aynı ülkede off shore bankacılık esaslarına göre faaliyette bulunan Türk sermayeli Atılım Bankası A.Ş. Bahreyn Şubesi'nin ise bu fonları talep ettiğini varsayalım. Aradaki ilişkiyi Şekil 2'de görüldüğü gibi şematize etmek mümkündür.



Grafik 3- Tavarruk İşlemi Uygulaması

Central Bank için bu işlem bir mal veya hizmet alımını finanse etmediğinden, kredi müşterisi konumunda olan Atılım Bankası'nın söz konusu talebini yerine getirmeyecek ya da bu plasman yapılırsa dahi Central Bank bundan herhangi bir getiri elde edemeyecektir. Oysa iki banka arasında tavarruk sözleşmesi yapıldığında, Atılım Bankası Central Bank'tan 10.000.000 \$ 'ı alarak, bu banka hesabına Londra Metal Borsası'nda herhangi bir maden alımını gerçekleştirecek ve "mal-hizmet alımının finanse edilmeyişi" şeklindeki temel sorun ortadan kalkacaktır. Atılım Bankası, Londra Metal Borsası'nda Broker A'dan Central Bank adına aldığı metali, daha sonra Central Bank'tan kendisine 10.100.000 \$'a bir ay vadeli olarak satmasını talep edecektir. Satış sonrasında Atılım Bankası'nın elinde metaller kalacak ve bunu elden çıkarmak gerekecektir. Teşkilatlanmış bir borsada işlem yapılması nedeniyle satış işlemi de alış işlemi kadar kolay olacağından, Atılım Bankası önce Central Bank hesabına Broker A'dan satın aldığı metalleri bu kez alıcı konumundaki Broker B'ye borsa rayıcı üzerinden satacaktır. Böylece bankaların ikisi de ellerindeki ticari maldan kurtulmuş olacaklar, arada sadece Central Bank ile Atılım Bankası'nın bir ay vadeli borç ilişkisi kalacaktır. Bankalar bu suretle hem kısa vadeli borçlanma yapabilecekler, hem de bu borç ilişkisi bir mal alımının finanse edilmesi şeklinde faizsiz bankacılık uygulamasına da uygun bir mahiyet arz edecektir. Vade sonunda Atılım Bankası Central Bank'a kâr payı dahil 10.100.000 \$'ı geri ödeyecektir.

Aynı sistem uygulanarak, bireysel müşterilerin finansman ihtiyaçları da "Bireysel Tavarruk (Al Khair Financing)" sözleşmesinin müşteriden alınması kaydıyla fonlanabilmektedir.

Bu yöntemle, faizsiz bankacılık esasına göre faaliyet gösteren yabancı bir bankanın fon fazlasını, faizli ya da faizsiz bankacılık hizmeti veren herhangi bir Türk bankası aracılığı ile ekonomimize kazandırmak mümkün olabilmektedir.

3.2.11. Karz-ı Hasen (Borç Verme)

Belirli bir miktarda cari hesap ortalaması tutma ve/veya diğer bir takım beklentiler çerçevesinde, gerekli teminatlar da alınmak suretiyle, kâr paysız fon kullanılması ya da belirli süreli borç verilmesi işlemidir. Karz ile müşteri kısa vadeli nakit ihtiyaçlarını herhangi bir finansman maliyetine katlanmadan karşılayabilmektedir.

3.2.12. Puan Sistemi

Yukarıda bahsi geçen faizsiz bankacılıkta kullanılan tüm bu finansman türlerine ek olarak sisteme uygun yeni bir teknik farklı adlandırılmakta olup ‘puan sistemi’ olarak bahsedilmektedir. Puan sistemi uygulaması son zamanlarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu sistemde mudiye, bankaya yatırdığı tutar ve vade için aynı oranda bedelsiz kredi imkanı sağlanmaktadır. Örneğin 1.000 YTL’yi 1 yıl bankaya karşılıksız yatıran bir mudi, 6 ay için 500 YTL bir krediyi bedelsiz (faizsiz/kâr paysız) olarak edinme imkanına kavuşur. Bir diğer deyişle cari hesap ortalamasından elde edilen verim göz önünde bulundurularak bu geliri aşmayacak şekilde fark alınmaksızın belli kaideler dahilinde özellikle kısa süreli krediler sağlanmaktadır. Bu uygulamaya; Karz-ı Hasen’ın cari hesap ortalamasının verimine/getirisine dayalı olarak uygulanmış farklı borç verme sistemi de diyebiliriz.

3.2.13. Gayrinakdi Fonlar ve Diğer Bankacılık Hizmetleri

3.3.13.1. Referans Mektubu

Genelde inşaat ve taahhüt işleri ile uğraşan kredili müşterilere yönelik düzenlenen bir üründür. Referans Mektupları Bankaca düzenlenerek firma talebi üzerine ilgili kişilere teslim edilmektedir. Referans mektupları YTL veya Yabancı Para olarak düzenlenebilmektedir.

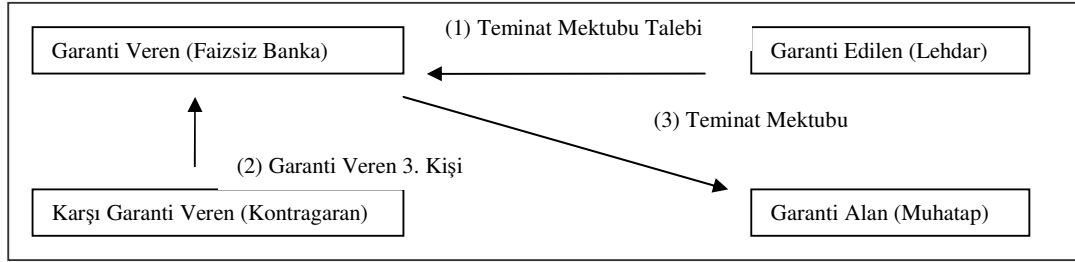
3.2.13.2. Harici Garanti Mektubu

Yurtdışı ticari işlemlerde, yurtdışındaki muhataba olan taahhütlerin yerine getirileceği hususunda düzenlenen teminat mektubudur. Taahhüdün, süresi içinde ve iki taraf arasındaki sözleşmeye uygun olarak yerine getirilmemesi durumunda talep edilen bedel muhataba ödenmektedir.

3.2.13.3. Teminat Mektubu

Bir gayrinakdi kredi türü olan teminat mektupları, "faizli bankaların ve Katılım Bankaları'nın yurt içinde ve yurt dışında bulunan gerçek ve tüzel kişiler lehine, bir malın teslimi, bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi ve benzer konularda muhatap kuruluşa hitaben verdikleri ve söz konusu yüklenimin lehtar tarafından yerine getirilmemesi durumunda mektup tutarının kayıtsız şartsız ödenmesi taahhüdünü içeren ‘GARANTİ BELGELERİ’dir.

Teminat mektubu verilmesi durumunda bankalardan bir nakit çıkışı olmamakta, ancak riskin doğması halinde muhataba mektup tutarının ödenmesi söz konusu olmaktadır. Bu nedenle, bankalar düzenledikleri teminat mektubu karşılığında müşterilerden yaptıkları hizmet karşılığında komisyon almaktadırlar. Ülkemiz uygulamasında da aynı şekilde ayda, üç ayda bir, altı ayda bir ya da yılda bir hizmet komisyonu tahsil edilmektedir. İleride mektupta belirtilen yüklenimin yerine getirilmemesi durumunda bir para borcu sözkonusu olacağından, teminat mektubu verilmesi bir kredi ve gayri nakdi fon kullandırımı işlemidir. Bu durumda banka ve finans kurumu, teminat mektubu tutarını muhataba nakit olarak ödemekte ve ödediği tutarı lehtardan geri alma yoluna gitmektedir.



Grafik 4- Teminat Mektubu Uygulaması

Teminat Mektubu türleri ;

Vade Bakımından: Teminat mektupları; vadeli olup olmadıklarına göre, vadesiz teminat mektupları ve vadeli teminat mektupları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

- **Vadesiz Teminat Mektupları:** Üzerinde bir vade veya geçerlilik süresi gösterilmeyen teminat mektupları vadesizdir. Vadesiz teminat mektupları süresiz olarak yürürlükte kalmaktadır.
- **Vadeli Teminat Mektupları:** Teminat mektupları vadeli olarak da düzenlenebilir. Ancak, vade sonunda teminat mektubu hükümsüz olmayıp, riskin vade içerisinde doğması kaydıyla vade sonundan itibaren genel zaman aşımı süresi sonuna kadar (10 yıl) bankanın sorumluluğu devam etmektedir.

Limit Bakımından Teminat Mektupları: Teminat mektupları limit bakımından limit içi ve limit dışı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

- *Limit İçi Teminat Mektubu:* 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu'nun 1. maddesinde belirtilen kamu kurum ve kuruluşlarına, aynı madde kapsamındaki işler için verilen teminat mektupları, limit içi teminat mektuplarıdır. Her banka için tespit edilen limitler bankalara ve özel finans kurumlarına bildirilir. Banka ve özel finans kurumları toplam limitin, genel müdürlük ihtiyat fonu ve şubeler itibariyle dağılımını gösteren bir cetveli Hazine Müsteşarlığı'na gönderirler. Genel Müdürlük ihtiyat fonu, şubelere tahsis edilen limitlerin yeterli olmaması veya yeni şube açılması hallerinde kullanılmak üzere teminat mektubu limitinin Genel Müdürlük emrinde bulundurulmuş kısmını ifade eder. Bankalar bu limiti serbestçe tasarruf edebilirler.
- *Limit Dışı Teminat Mektupları:* Resmi dairelere 2886 sayılı Kanuna tabi olmayan işler için verilen teminat mektupları, gerçek ve tüzel kişilere hitaben verilen teminat mektupları ve yabancı bankalar ve benzeri kredi kuruluşlarının kontrgarantileri karşılığında verilen teminat mektupları olarak tanımlanabilmektedir.

Şekil Bakımından Teminat Mektupları: Devlet ihalelerinde kullanılan teminat mektupları geçici, kesin ve avans teminat mektupları olmak üzere şekil bakımından standartlaştırılmış olup, metinleri Maliye Bakanlığı'nca 95/1 sıra no'lu Devlet İhaleleri Genelgesi ile yayınlanmıştır. Bu metinler diğer işler için de kullanılabilmesi gibi, Hukuk Müşavirliğinin onayı alınarak mektup metni tamamen serbest olarak da oluşturulabilir.

- *Geçici Teminat Mektupları:* Bir ihaleye katılmak için ihale makamına hitaben verilir. Devlet ihalelerinde kullanılan geçici teminat mektubu formu özel işler için gerçek ve tüzel kişilere hitaben de verilebilmektedir. Geçici teminat mektubu ile ihalenin, lehtarın üzerinde kalması halinde, lehtarın kesin teminat vereceği ve sözleşmeyi imzalayacağı garanti edilmektedir. Geçici teminat mektupları tahmini ihale bedelinin yüzde 3'ü oranında verilmekte olup, ihalelerin yapıp kesinleşme süresi dikkate alınarak, bir ay sonra bankalarca verilen geçici teminat mektuplarının durumları araştırılmaktadır.

- Kesin Teminat Mektupları: Devlet İhale Kanunu'na göre, "taahhüdün, sözleşme ve şartname hükümlerine uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak amacıyla, sözleşme yapılmasından önce müteahhit veya müşteriden ihale bedeli üzerinden hesaplanmak suretiyle yüzde 6 oranında kesin teminat alınmaktadır". Kesin teminat alınmasının amacı, mektup konusu işin sözleşme hükümlerine uygun olarak yerine getirilmesi, iş kısmen veya tamamen ve gereği gibi yerine getirilmezse, işin yapılmamasından ve dolayısıyla işin bir başkasına yaptırılmasından doğabilecek zararın karşılanmasıdır.
- *Avans Teminat Mektupları*: Yüklenicilere verilecek avansların geri ödenmesinin banka tarafından garanti edilmesi ile ilgilidir. Özellikle büyük yapım ihalelerinde, ihale konusu işin hazırlık aşamasında yüklenicinin olanaklarının üzerinde olabilecek finansman yükü gözönüne alınarak ihale tutarının belli bir oranında avans verilmesi söz konusu olabilmektedir. Muhatap daireye hitaben verilecek avans teminat mektubunun miktarı sözleşmede belirtilen ve lehtar firmaya verilecek olan avans tutarı kadar olacaktır.

3.2.13.4. Diğer Bankacılık Hizmetleri ve Finansman Çeşitleri

Katılım Bankaları hem teknolojik gelişmelere ayak uydurarak hem de faizsiz bankacılık prensiplerine uygun özelliklerde yeni ürünler geliştirerek finansman çeşitleri ve bankacılık hizmetleri açısından zengin bir çeşitliliğe ulaşmıştır. Katılım Bankaları'nın kurumsal ve bireysel finansman desteklerinin yanı sıra müşterilerine kredi kartı, taksitli kart, business kart gibi ürünlerle son yıllarda farklı yeni finansman kaynakları sunmuşlardır. Ticari müşterilerine bankacılık hizmetleri açısından POS, Mail Order, E – Tahsildar, GPRS POS, Taksitli POS gibi ürünlerle teknolojik imkanlardan yararlanma fırsatı vermişlerdir. Katılım Bankaları ithalat işlemleri, ihracat işlemleri, yurt dışı havaleler (SWIFT), döviz çeki hizmetleri, akreditifler, yurt dışı murabahalar, yurt dışı firma istihbaratı gibi çeşitli kambiyo hizmetleri de verebilmektedirler. Ayrıca havale, EFT, kiralık kasa, çek karnesi ve çek ve senet tahsil/takas, döviz alım-satımı, fatura ödemeleri/otomatik ödemeler, vergi tahsilatları, sigortacılık işlemleri, maaş ödemeleri gibi çeşitli bankacılık hizmetleri de sağlayabilmektedirler.

3.5. KATILIM BANKALARI'NDA FON YÖNETİMİ

Bir ülkede mali sistemin temel işlevi, ekonominin tasarrufçu kesimindeki çok sayıda ve nispeten küçük ölçekli tasarrufları, ekonominin kullanıcı kesimindeki nispeten daha az sayıdaki yatırım alanları ve yatırımcılara aktarmaktır. Son 10-15 yıllık dönemde ekonomide yaşanan küreselleşme eğilimi, bu aktarımın sınırlarının kalmadığını dünyanın değişik bölgelerinde tasarrufçu ve kullanıcı kesimin çeşitli yöntemlerle fon alış-verişi içine girdiklerine işaret etmektedir. Bu fon aktarımı ne kadar hızlı ve düşük kaynak (ekonomik) maliyet ile yapılıyorsa mali sistem için o kadar verimli ve etkin demektir. Günümüz dünyasında globalleşmenin hızlanması ile birlikte ortaya çıkan eğilimlerle fon kullanıcı kesim ile tasarrufçu kesim arasındaki mesafe azalmıştır. Gelişen ve değişen bu şartların bir sonucu olarak Katılım Bankaları da ekonomi sahnesinde yerlerini alarak çok önemli bir fon alış-veriş teşkilatlandırması oluşturmuşlardır.⁹⁰ Bu önemli yapılanma piyasada yaygın ve bilinen kuruluşlar olan bankalara nispetle oldukça farklı bir olgudur. Katılım Bankaları fon alış-verişindeki yapılanmaları ile bankalarla fonksiyonel olarak ciddi farklılıklar ortaya koymakla beraber “fon yönetimi” açısından başlı başına bir sistem oluşturmaktadır.

Kâr-zarar ortaklığı esasına göre çalışan Katılım Bankaları'nın ‘fon yönetimi’nin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla önceki bölümlerde Katılım Bankaları'nın uyguladığı fon toplama ve fon kullandırma ilgili bilgileri aktarmaya çalıştık. Bu bilgilerin daha iyi özümsemesi ile birlikte Katılım Bankaları'nın fon yönetimine ilişkin işleyiş mantığının çözümlenebileceğini öngördük.

Katılım Bankaları sistemleri gereği sadece ekonominin üretim ve yatırıma yönelik alanlarına kaynak sağlamaktadırlar. Yine sistemleri gereği hiçbir spekülâtif ve üretkenliğe katkısı olmayan mali ve ekonomik faaliyet içinde yer almamaktadırlar. Katılım Bankaları tasarruf sahiplerine ortalama olarak piyasa şartlarına göre rekabetçi getiriler sağlamaktadırlar. Tasarruf sahiplerine dağıtılan kâr payları, mali piyasalarda oluşan fiyat ve getirilerin nispeten uzun süre istikrarlı bir seyir takip ettiği dönemlerde piyasa ortalamalarının üzerine çıkmıştır. Burada şu açıklama yerinde olacaktır ki; enflasyonist dönemlerde banka faizleri her ne kadar

⁹⁰ Adnan BÜYÜKDENİZ, **Ekonomik Bir gerçek: ÖFK'lar**, İstanbul, 2003, Syf. 21

Katılım Bankaları'na nazaran değişken kazançlar getiriyormuş gibi görünse de Katılım Bankaları istikrarlı piyasalarda ve uzun dönemle daha tatmin edici getirilere sahiptirler. Fon toplama ve kullandırım yapılarındaki esneklik sayesinde mali sektörün ve ekonominin maruz kaldığı konjonktürel dalgalanmalar ve dışsal şoklardan daha az oranda etkilenmektedirler.⁹¹

Türkiye'deki Katılım Bankaları'nın 90'lı yılların başında fon yapıları 800 milyon \$ iken 2006 yılı sonu itibariyle 9 milyar \$'a yaklaşmakta olup 400'e yakın şubesi, 7 bini aşan çalışanı bulunmaktadır. Bu hacim fon yönetimi açısından da üzerine konuşulması, tanımlama ve açıklamalar yapılması gereken bir boyuta ulaşmıştır.⁹²

Faizli bankaların 31.12.2006 tarihi itibariyle 296.495 milyon YTL olarak belirlenen toplam fonu bulunmaktadır. Bu mevduatın krediye dönüşüm oranı %69 olmuştur. Aynı tarih itibariyle Katılım Bankaları'nın topladıkları fon yekunu 11.237 milyon YTL'dir. Toplanan fonların krediye dönüşüm oranı ise %94'dür.⁹³ Katılım Bankaları'nın topladıkları fonların daha yüksek oranda krediye dönüşmesi bu kurumların devlet iç borçlanma senetleri gibi enstrümanlara yatırım yapmamalarından kaynaklanmaktadır. Katılım Bankaları'nın fon yönetimine ilişkin karar alma mekanizmasını etkileyen faktörler ve fon yönetiminin güçlü ve zayıf yanlarını şu şekilde sıralayabiliriz:⁹⁴

Katılım Bankaları faizsiz enstrümanlarla faaliyet gösterdikleri için krizlerde kur ve faiz riski üstlenmedikleri için sadece piyasa ve kredi riskine göre fon akışını düzenlemektedirler. Çalışma yöntemleri gereği fon kullandırırken gerçek ekonomik faaliyetleri finanse etmektedirler. Kredinin, kredi kullanan firma ya da şahıs yerine mal tedarik edilen satıcılara ödenmesi nedeniyle verilmiş amacı dışında riskli, spekülative ve verimsiz işlerde kullanımı önlenmektedir. Nitekim bankalarda sorunlu kredilerin daha yüksek olmasının en büyük nedeni alınan kredilerin bir bölümünün verilmiş amacı dışında, riskli ve spekülative işlerde kullanılması ve finansman tekniğine aykırı olarak kısa vadeli kredilerle yatırım yapılmasıdır. Katılım Bankaları'nda

⁹¹ http://www.asyafinans.com/12_tr.html (25.05.2006)

⁹² <http://www.referansgazetesi.com/archiv/2709.html> (15.03.2006)

⁹³ http://www.tcmb.gov.tr/rap_3fk.html (11.04.2006)

⁹⁴ ÖFK Birliği, **ÖFK'lar Raporu-2004**, 2004, Syf:14-18

kredinin işlem bazında ve kurumun kontrol altında kullandırılması, ayrıca kredinin krediyi kullanan firma yerine satıcıya ödenmesi söz konusu olumsuzlukları büyük ölçüde önlemekte ve kredi riskini azalttığı için daha esnek bir fon yönetimi ortaya koymaktadır.

Katılım Bankaları kısa vadeli olarak topladıkları fonları kısa vadeli ekonomik faaliyetlerin finansmanında kullandırmakta, bu durum, bilançonun aktif ve pasifi arasında vade uyumu sağlamakta, böylece likidite riskine maruz kalmamaktadırlar. Bu da fon yönetiminde önemli avantaj ve yönetim kolaylığı sağlamaktadır. Bu kurumlar 1 yıldan uzun vadeli yatırım kredisi taleplerini kendi bünyelerinde bulunan finansal kiralama enstrümanlarıyla karşılamakta ve böylece bütün kredileri kredi tekniğine uygun olarak kullandırmaktadırlar. Bu durum likidite riskini önlediği gibi firmaların, kullandıkları kredilerin taksitlerini faaliyetlerinden elde ettikleri fonlarla ve nakit akımına uygun olarak ödemelerine imkan vermektedir. Bu tür çalışma yöntemleri sayesinde Katılım Bankaları kriz zamanında kısa vadeli fonları tahsil ederek tasarruf sahiplerinin yoğun taleplerini karşılayabilmektedirler dolayısıyla fon yönetimi açısından kolaylık sağlamaktadır.

Katılım Bankaları'nın kısa vadeli fon yönetiminde en önemli sıkıntı gelir kaybına uğramaktır. Katılım Bankaları atıl fonları değerlendirmede sistem gereği bazen hantal bir görüntü teşkil edebilmekte bu da fon yönetimini sıkıntıya sokmaktadır. Bankalar kısa vadeli nakit fazlalarını devlet iç borçlanma senetleri ve türevlerine yatırarak değerlendirmekte ve gelir kaybına uğramamaktadırlar. Ayrıca aynı enstrümanlara dayalı fonlar kurarak hem kendi kısa vadeli atıl fonlarını değerlendirmekte hem de tasarruf sahiplerine alternatif yatırım seçenekleri sunmaktadırlar. Diğer taraftan yeni kurulan bireysel emeklilik şirketlerinin en az %30'unun portföyünde devlet iç borçlanma senetleri bulunan yatırım fonlarına ayrılma zorunluluğu getirilmesi, faizsiz esasa göre çalışan Katılım Bankaları'nda alternatif fon yönetimi metotlarını uygulamaya zorlamaktadır. Bunlardan biri faizsiz borçlanma senetlerinin devreye sokulması olabilir. Bu nedenle hem Katılım Bankaları'nın kısa vadeli nakit fazlalarını değerlendirebilmelerini sağlamak, hem müşterilerine yatırım fonları gibi farklı yatırım olanakları sunmak hem de daha fazla iç ve dış tasarrufları ekonomiye kazandırmak amacıyla halen hükümetin gündeminde

olan gelir ortaklığı senetleri ile varlığa dayalı bonoların Katılım Bankaları tarafından beklenen girişimler olduğu bilinmektedir.⁹⁵

Faizsiz bankacılık prensipleri dahilinde kâr-zarar ortaklığı sistemine dayalı olarak fon toplayan ve fon kullandıran kuruluşlar olan Katılım Bankaları fon yönetimleri bakımından bu sistemin avantajlarını kullanıp zorluklarına göğüs gererek hızla sektör paylarını arttırmaktadırlar. Katılım Bankaları, fon alış-verişlerini yapılandırırken sabit getiri vaadinde bulunmadıkları ve sadece krediye bağlı risklere girdikleri için fonlarının yönetimini açısından avantajlar elde etmektedir. Bu sadece kısa vadeli fon değerlendirmelerinde olumsuz bir sonuç ortaya koymaktadır. Örneğin gecelik repo, hazine bonusu alım-satımları ya da likit fonlar gibi enstrümanlara sistem gereği sahip olmadıkları için atıl fonlarının değerlendirilmesinde geri kalmaktadırlar. Ancak konumuz başında açıkladığımız bir rakam dikkatleri çekmektedir. Bankalar 2006 yılı itibarıyla topladıkları fonların %69'unu krediye dönüştürebilirken Katılım Bankaları ise %94'üncü krediye dönüştürme imkanı bulmuşlardır. Bu da gösteriyor ki kâr-zarar ortaklığı sistemi ile daha esnek bilanço yapılarına sahip olan Katılım Bankaları başarılı bir fon yönetimi ile verimliliklerini daha üst seviyede tutmayı başarmışlardır. Katılım Bankaları Üretim Finansmanı Desteği, Murabaa, Leasing gibi kısıtlı ürünlerle başladıkları faaliyetlerine her geçen gün yenilerini ekleyerek bankaların sunduğu ürün yelpazesini faizsiz prensipler dahilinde yakalamışlardır. Dolayısıyla fon akışı ve yönetiminde ciddi değişikliklerde kaçınılmaz olmuştur. Örneğin 'kredi kartı' ürününü piyasaya sürerek fon devrini hızlandırmış kısa vadeli atıl fonların değerlendirilmesi için yol açmıştır. toplanması ve değerlendirilmesi kaynaklarını arttırarak fonun idaresini genişleşmeyi amaçlamakta ve yavaş yavaş uygulamaya koymaktadırlar.⁹⁶

Katılım Bankaları'nın fon yönetimini etkileyen bir diğer unsur ise rekabet koşullarıdır. Piyasadaki rekabet ortamını gözetenerek kullanılabilecek fonlara uygulayacağı vade farkı(kâr oranı) bir sonraki dönemde topladığı fonlara dağıtacağı kâr payı için belirleyici olacaktır. Eğer piyasadaki cari oranlardan uzak yani çok yüksek ya da çok düşük vade farkı(kâr oranı) ile fon kullandıracak olursa, bu fark fon kaynaklarını etkileyecektir. Dolayısıyla rekabet koşullarını gözetenerek piyasadaki cari oranlara paralel kâr politikası uygulamak zorundadır.

⁹⁵ <http://www.kbb.org.tr/mevzuat.html> (22.03.2007)

⁹⁶ Bedri SAYIN, **Sektör'den beklentiler**, Birlik Gazetesi, Syf:5

3.6. KATILIM BANKALARI İLE TİCARİ BANKALAR ARASINDAKİ FARKLAR

Fonksiyonel olarak klasik(faizli) bankalarla büyük benzerlik gösteren Katılım Bankaları'nı klasik bankalardan ayıran en önemli husus, onların fon toplama ve kullandırma yöntemlerindeki farklılıklardır. Katılım Bankaları hem fon toplarken hem de fon kullandırırken faiz yerine kâr ve zarar ortaklığı esasına göre faaliyet göstermektedir. Bankalarda aktifin getirisi pasifin maliyeti tarafından belirlenirken, faizsiz bankacılıkta pasifin maliyetini aktifin getirisi belirlemektedir.

Faiz, belirli bir miktardaki anaparanın belirli bir vadede, belirli bir orandan elde ettiği getiri olarak tanımlanır. Yani borç verenin; vadeyi ve oranı belirlediği, alanın da kabul ettiği bir uzlaşma söz konusudur. Faizli uygulamalarda, her iki taraf, üzerinde anlaşılan vade geldiğinde anaparanın dışında ne kadar fark vereceğini veya alacağını bilmektedir.

Faizsiz çalışma esasına dayalı kâr payı ise, taraflarca belirlenen vadeye kadar ticari ve sınai bir ekonomik faaliyette kullanılan anaparanın elde ettiği kârın vadesi geldiğinde, önceden anlaşılan oranda taraflara dağıtılan kısmıdır. Faizin aksine, kâr payı esasında anaparanın vade geldiğinde ne kadar kazandıracağı belli değildir. Kısaca, faizde anaparanın vade sonundaki kazancı taahhüt edilirken, kâr payında kazanç, destek verilen projelerin verimliliğine göre oluşmaktadır.

Klasik bankalar, geciken alacaklarını tahsil ederken genellikle kredi faizinden daha yüksek oranda temerrüt faizi uygulamaktadır. Katılım Bankaları'nda gecikmiş alacaklar için temerrüt faizi uygulamasına gidilmemekte, projenin, yapılan kârlılık oranından vadesi uzatılmakta, firmalara daha yardımcı bir pozisyon içinde hareket edilmektedir.

Geçmiş kriz dönemlerinde görüldü ki klasik bankalar kullandıkları kredileri geri çağırabilmekte ve/veya çalışma koşullarını cari faiz haddine çekebilmektedir. Bu durumda yatırımcılar ya nakit sıkıntısı içerisine ya da ağır bir faiz borcu altına girmektedir. Oysa faizsiz bankalar topladıkları fonların vadesine orantılı olarak fon kullandıkları için likidite sıkıntısı ile daha az karşılaşmaktadır. Böylelikle reel sektöre verdiği fonu vadesinden önce geri çağırılmakta ve yatırımcıya yaptığı fonlama için ek maliyet yüklememektedir. Faizsiz bankalar;

topladıkları fonların, döviz kısmını yine döviz veya dövize endeksli olarak kullandıkları yani açık pozisyon vermeyip toplanan para cinsinden kullandıkları için kur riski de taşımamaktadırlar.

Klasik bankalar, kiralama (leasing) işlemini doğrudan yapamadıkları halde, Katılım Bankaları finansal kiralama yapabilmekte, mal ve hizmet üretimine yönelik teçhizatın mülkiyeti kendilerinde kalmak koşuluyla, sözleşme serbestisi içinde bu teçhizatı işletmelere kiraya verebilmektedir.

Günümüzde finansal piyasalarda başlayan krizlerin reel sektörü, reel sektördeki krizlerin de finansal piyasaları etkilediği göz ardı edilemez. Geçmiş dönemlere nazaran bilişim teknolojilerinin yoğun kullanımı neticesinde herhangi bir sektördeki krizin diğerini etkileme süreci de kısalmıştır. Ekonomideki geçici dalgalanmaları, kalıcı krizlere dönüşmeden atlatabilmenin en kesin çözümü, reel sektör ile finans sektörünün iç içe olmasıdır.

Türkiye’de Katılım Bankaları ve reel sektör iç içedir. Katılım Bankaları’nın faaliyet esasları ve misyonları, ağırlıklı olarak reel sektörün, ticaretin, sanayinin, hizmet sektörü gibi değişik sektörlerin finansmanının teminidir. Merkez Bankası’na yatırılan münzam karşılıklar ve elde tutulan likitler dışında toplanan kaynakların tamamına yakını reel sektöre kullanılmaktadır. Hem aktifinde hem de pasifinde faiz riski taşımayan olması, faize duyarlı enstrümanların kullanılmıyor olması, Katılım Bankaları’nın nispeten kriz dönemlerinde faiz oranlarında yaşanan dalgalanmalardan da daha az etkilenmesini sağlamaktadır. Yine kullanılan her kredinin bir karşılığı olması nedeniyle risk, spekülasyon amaçlı kullanımlara ve nakit kredilere nazaran daha düşüktür.

Katılım Bankaları’nın kendilerine özgü finansal enstrümanları olsa bile ürünler bazen işlevleri açısından klasik bankalarla benzerlik göstermektedir. En önemli benzerlik ise kazanç sağlama amacıdır. Bu durum müşteri çeşitliliğini de etkilemektedir. Katılım Bankaları fonları içinde faizden kaçan fonlar kadar yüksek getiri elde etmek için birikimlerini Katılım Bankaları’nda değerlendirmek isteyen tasarruf sahipleri de yer almaktadır. Dolayısıyla yoğun rekabetin yaşandığı finansal piyasalarda, kredi/mevduat getiri oranları hep birbirine yakın seyretmektedir.

3.7. KATILIM BANKACILIĞI'NIN İŞLEVLERİ

“Faizsiz Prensiplerin Ekonomik Hayata Uygulanması: Faizsiz esasa göre çalışan bu tür kurumların varlığı aynı zamanda modern banka işlemlerine, faizsiz prensipler çerçevesinde pratik çözümler getirilmesini sağlamaktadır.

Sosyo–Ekonomik Amaçlara Ulaşılmasını Kolaylaştırmak: Faizsiz bankalar bunu mevduat sahiplerini ve tasarruflarını, dengeli olarak emek ve sermaye lehine yapılacak doğrudan yatırımlara ve istihdama yönlendirmek suretiyle başaracaklardır. Faize duyarlı olmaları nedeniyle ekonomik hayatın kısmen dışında kalan ve bu sebeple gelir dağılımında da düşük pay alan kesimler, faizsiz bankacılık sisteminin de vasıtası ile ekonomiden nispeten adil bir pay alma imkanına erişebileceklerdir. Böylece faizsiz bankacılık sistemi sosyal dengenin kurulmasında aktif rol oynayacaktır.

Dengeli Bir Finans Sistemi Kurma: Herhangi bir alışverişin, faizsiz olarak nitelendirilmesi için taraflar arasındaki faaliyet ve ilişkilerin faizsiz sistemin öngördüğü şekilde karşılıklı, tam bir rızaya dayanması gerekmektedir. Bunun için de faizsiz bankalarca, taraflar arasında kâr-zarar dengesini kuracak bir finans sistemi amaçlanmaktadır.

Ekonomiye Yeni Finansman Kaynakları Kazandırmak: Günümüzde bankacılık sistemi bütün dünyada ve ülkemizde de yoğun olarak kullanılmaktadır. Ancak her ülkede, bu sistemle ilişkiye girmek veya birikimlerini bu sistemde değerlendirmek istemeyen bir kesimden bahsedilebilmektedir. Bu kesimin ekonomi içinde aldığı payın yüksek olması, varolan sistemin ekonomi içine katamadığı bu kesime hitap edebilecek yeni bir sistemin varlığını gerektirmektedir.

Refah Sağlamak İçin Faydalı Bir Kurum Kazandırmak: Faizsiz bankaların çalışmaları ve başarıya ulaşmaları sadece böyle bir sistemin devamlı olarak ayakta durabileceğini göstermek için değil, aynı zamanda insanlığın refah ve sosyal güvenliğini sağlamak için örnek bir kurumu ekonomik sisteme kazandırmak açısından da gerekmektedir.

Kâr: Faizsiz bankacılık için kâr elde etmek tek ve asli amaç olmasa da bu bankaların, yaşayacağı şartlar içerisinde canlı ve başarılı bir yapıyı devam

ettirebilmeleri için kâr fırsatlarından azami ölçüde istifade etmeleri ve bu kârı topladığı fonların sahipleri ile paylaşmaları gerekmektedir.

Diğer İşlevler: Alternatif finansal enstrümanlarla ekonomiye derinlik ve çeşitlilik kazandırmaktır. Faizsiz bankacılığın kuruluş amaçları kısaca, faizin kaldırılması, kazanç için emeği teşvik etmek, Müslüman toplumlarda çalışma hayatı ile inanç arasında meydana gelen çatışmayı önlemek, kazanmak için çalışmak ve üretimi şart koşturmak, faiz geliri yerine, iş kârlılığını koymak, iş sahaları açmak ve çalışma ortamını geliştirmek, yardımlaşma emrini yerine getirmekle sevgi ve kardeşliği toplumda yaygın hale getirmek şeklinde özetlemek mümkündür.”⁹⁷

⁹⁷ Bünyamin KILIÇ, a.g.e., s. 88

IV. BÖLÜM: KATILIM BANKALARI'NIN TÜRKİYE'DEKİ FİNANSAL GELİŞİMİ

4.1. TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN KATILIM BANKALARI

Türkiye'de halen aktif olarak 4 Katılım Bankası faaliyet göstermektedir. 15.12.1983 tarih, 7506 sayılı kararnamenin yürürlüğe girmesinin hemen ardından Albaraka Türk ve Family Finans Kurumu A.Ş. 1984 yılında kuruluş aşamalarını tamamlayarak 1985 yılında faaliyete geçmişlerdir. Daha sonra 1989 yılında Kuveyt Türk Evkaf Kurumu A.Ş., 1991 yılında Anadolu Finans Kurumu A.Ş., 1995 yılında İhlas Finans Kurumu A.Ş. ve son olarak 1996 yılında da Asya Finans Kurumu A.Ş. kurulmuş ve faaliyete geçmiştir. Ancak İhlas Finans Kurumu'nun 9 Şubat 2001 tarihinde faaliyetlerinin durdurulmasına karar verilerek tavsiye kapsamına alınmıştır. 16 Mayıs 2005 tarihinde birleşme kararı alarak 01.01.2006 tarihinden itibaren fiilen birleşen Family Finans Kurumu A.Ş. ve Anadolu Finans Kurumu A.Ş.'nin %50'şer iştirakle oluşturdukları Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. bu sektördeki son yapılanmadır. 5411 sayılı yasada yapılan değişiklikle bu kurumların ünvanları 'Katılım Bankası' ibaresi yer alacak şekilde değiştirilmiştir. Sermaye yapıları bakımından Albaraka Türk ve Kuveyt Türk yabancı kaynaklı iken, Bank Asya tamamen yerli sermayeli, Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş ise yerli sermaye-yabancı sermaye ortaklığıdır. Katılım Bankaları bankacılık sektörünün ve Türkiye ekonomisinin konjoktürel şartları sebebiyle son birkaç yıl içerisinde ciddi vizyon değişimlerine uğramıştır. Türkiye'de faaliyet gösteren Katılım Bankaları'nın son şekliyle ortaklık paylarını, fon yapılarını, mali gelişimlerini, pazar paylarını, Türk ekonomisine katkılarını ve genel özellikleri ile ilgili bazı bilgileri şu şekilde sıralayabiliriz:

4.1.1. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.

Albaraka Türk, 1984 yılında kurulan Türkiye'de ilk faaliyete geçen Katılım Bankasıdır. T.C. Merkez Bankası'nın 21 Ocak 1985 tarih ve 10912 sayılı yazılısıyla faaliyet izni alan Albaraka Türk, başta finans sektörü olmak üzere konut ve ticaret sektörlerinde çok sayıda firmadan oluşan Suudi kökenli Dallah Grubu'nun öncülüğünde İslam Kalkınma Bankası ve yurt içinden tanınmış Topbaş Grubu

ortaklığı ile kurulmuştur. Kurumun sermayesinin büyük bir bölümü yurt dışından sağlanmıştır. Albaraka Türk'ün kuruluş aşamasında 5 milyar TL olan sermayesi 2006 yılı içerisinde 160 milyon YTL'ye yükseltmiştir.

Albaraka Türk'ün 2007 yılı başında itibariyle ortaklık yapısının içinde yabancı ortakların payı %83.80, yerli ortakların payı ise %16,20 şeklinde iken 2007 yılı Haziran ayında borsa kanalıyla Albaraka Türk %20,22'lik hissesini halka arz etmiştir.

31.12.2006 tarihli bilançosuna göre 2.491.813.000 YTL'lik aktif büyüklüğü bulunan Albaraka Türk'ün 2.154.014.000 YTL mevduatı, 1.983.273.000 YTL kullandırılan fonu, 245.905.000 YTL özkaynağı 69.381.000 YTL net kârı bulunmaktadır. Yine aynı tablodaki verilere göre başlıca finansal oranlar; Kullandırılan Fonlar/Toplam Aktifler %79,59, Özkaynaklar Kârlılığı %28,21, Aktif Kârlılığı %2,78, Takipteki Kredi Oranı %1,75, Net Takipteki Kredi Oranı %0,01, Sermaye Yeterlilik Oranı %15,29, Takipteki Kredilere Karşılık Ayırma Oranı %99,33 şeklindedir.

4.1.2. Asya Katılım Bankası A.Ş. (Bank Asya)

Asya Katılım Bankası tamamı yerli sermayeden oluşan 254 ortak ile kurulmuştur. 24.10.1996 tarihinde faaliyete geçmiştir. Asya Katılım Bankası, 01.01.2006 tarihinde yürürlüğe giren yasa ile birlikte gerçekleşen 20.12.2005 tarihinde "Asya Finans Kurumu A.Ş." olan ünvanını "Asya Katılım Bankası A.Ş." olarak değiştirerek tabelasında "Bank Asya" ismini kullanmayı tercih etmiştir. Bank Asya'nın bir özelliği de ortak sayısının diğer Katılım Bankaları'na göre daha fazla olmasıdır. Kuruluş sermayesi 2 milyon YTL olan Bank Asya 2006 yılı itibariyle mevcut ödenmiş sermayesi 300 milyon YTL'ye çıkarmıştır.

Bank Asya'nın, tabana yayılmış yerli sermayeye dayanan, %36,87'si halka açık, kalan kısmı 268 gerçek ya da tüzel kişiden oluşan çok ortaklı bir yapısı vardır. Bank Asya'da ortaklık yapısı; Ortadoğu Tekstil Tic. San. A.Ş. %5,56, BJ Tekstil Tic. Ve San. A.Ş. %3,71, Osman Can Pehlivan %3,23, Birim Birleşik İnşaatçılık A.Ş. %2,90, Forum İnşaat Dekorasyon Turizm San. ve Tic. A.Ş. %2,86, Diğer Ortaklar

%44,88, Halka açık olan kısmı %36,87'dir. Hisse senetleri 12.05.2006 tarihinden itibaren İMKB'de işlem görmeye başlamıştır.⁹⁸

Bank Asya'nın çeşitli iştirak ve bağlı ortaklıkları bulunmaktadır. Bunlar sigortacılık alanında faaliyet gösteren %65,27 ortaklık payı ile Işık Sigorta A.Ş., sigorta aracılık hizmetleri alanında faaliyet gösteren % 95 ortaklık payı ile Asyafin Sigorta Aracılık Hizmetleri Ltd. Şti. ve inşaat alanında faaliyet gösteren %99,93'lük ortaklık payı ile Asyafin İnşaat Sanayi Dış Ticaret ve Pazarlama A.Ş.'dir.⁹⁹

Bank Asya'nın 31.12.2006 tarihli bilanço verilerine göre aktif büyüklüğü 4.179.189.000 YTL, mevduatı 3.200.655.000 YTL, kullandırılan fon 3.060.181.000 YTL, özkaynağı 632.519.000 YTL, net kârı 146.351.000 YTL olarak açıklanmıştır. Yine aynı tablodaki verilere göre başlıca finansal oranlar; Kullandırılan Fonlar/Toplam Aktifler %73, Özkaynaklar Kârlılığı %32, Aktif Kârlılığı %4, Sermaye Yeterlilik Oranı %18,09, Toplanan Fonların Krediyeye Dönüşme Oranı %96 şeklindedir.¹⁰⁰

4.1.3. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.

Kuveyt Türk Evkaf Katılım Bankası A.Ş.(Kuveyt Türk), 16.12.1983 gün ve 831/7506 sayılı Bankalar Kurulu Kararı'nın tespit ettiği esaslara uygun olarak faaliyet göstermek üzere 1989 yılında kurulmuş bir Katılım Bankası'dır. Kuveyt Türk'ün en büyük ortağı olan Kuveyt Finans Kurumu, Türkiye'deki faaliyetlerinin yanı sıra Dünya'da faizsiz finans kurumları üzerine çeşitli iştirakleri bulunmaktadır. 31 Mart 1989'daki kuruluş sermayesi 15 milyar TL olan Kuveyt Türk, 2004'te sermayesini 95 milyon YTL'den 199 milyon YTL'ye çıkarmıştır. Kuveyt Türk'ün %62'si Kuveyt Finans Kurumu'na (Kuwait Finance House) , %9'u Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kurumu'na, %9'u İslam Kalkınma Bankası'na, %18'u Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, %2'i de diğer ortaklara aittir. Kuveyt Türk'ün 31.12.2006 tarihli bilanço verilerine göre aktif büyüklüğü 2.936.082.000 YTL, mevduatı 2.369.890.000 YTL, kullandırılan fon 2.258.450.000 YTL, özkaynağı 247.238.000 YTL, net kârı 35.501.000 YTL olarak açıklanmıştır.¹⁰¹

⁹⁸ www.bankasya.com.tr

⁹⁹ http://www.bankasya.com.tr/hakkimizda/istirak_bagli.jsp (13.02.2007)

¹⁰⁰ Asya Katılım Bankası A.Ş. faaliyet raporundan derlenmiştir.

¹⁰¹ Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. faaliyet raporundan derlenmiştir.

4.1.4. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.

Türkiye Finans Katılım Bankası; geçmişi 1985 yılına dayanan, ülkemizde ilk kurulan Özel Finans Kurumları'ndan biri olan Family Finans ve 01.10.1991 yılında Ankara'da faaliyete geçen Anadolu Finans'ın 01 Ocak 2006 tarihinden bu yana aynı çatı altında hizmet verdiği bir şirket birleşmesinin ürünüdür.

Sektör tecrübesi içerisinde birkaç kez ortaklık yapısında ciddi değişiklikler olan Family Finans Kurumu, Suudi Arabistan kraliyet ailesi tarafından kurulan Faisal Finans adı altında ilk olarak hizmete başlamıştır. Şirket hisselerinin sahibi olan Dar Al-Maal-İslami S.A.(DMI) grubu 1998 yılında hisselerini, İsviçre'de mukim olan OLFO S.A. şirketine devretmiş daha sonra ortaklık yapısında ciddi değişiklikler meydana gelen kurum son olarak 11.05.2001 kurum hisselerinin %38.82'sini Türk sanayinin önde gelen isimlerinden Sabri Ülker devralmıştır. Aynı tarihte yapılan genel kurulla kurumun Family Finans Kurumu A.Ş. olarak adı değiştirilmiş, sermayesi önce 2 milyon YTL'den 20 milyon YTL'ye nihayetinde 50 milyon YTL'ye çıkarılarak Sabri Ülker'in payı %98,63'e ulaşmıştır.¹⁰²

Kayserili işadamları tarafından yerli sermaye ile kurulan ilk finans kurumu olan Anadolu Finans ise 1991 yılında Ankara'da faaliyete başlamış daha sonra genel müdürlüğünü İstanbul'a taşımıştır. 1999 yılında kurum sermayesinin tamamı mobilya, ev tekstili ve kablo sektöründe faaliyet gösteren kuruluşların sahibi Boydak Grubu'na devredilmiştir.

%50 Ülker ailesi ve %50 Boydak ailesinin ortaklıklarından oluşması prensibinden hareketle Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. çatısı altında birleşilen kurumun başlıca hâkim ortaklarını %16,53 pay ile Murat Ülker, %13,48 pay ile Ahsen Özokur, %10,58 ile diğer hissedarlar, %6,79 ile FF Fon Finansal Kiralama A.Ş., %5,5 ile Sabri Ülker, %5,10 ile Yusuf Boydak, %4,76 ile Yıldız Holding, %4,75 ile H. Mustafa Boydak, %4,68 ile Mustafa Boydak, %4,68 ile Bekir Boydak, %4,68 ile Memduh Boydak, %4,59 ile Şükrü Boydak, %4,16 ile Hacı Boydak, %2,02 Mustafa Budak, %2 ile Mehmet Konuk, %1,95 ile Boydak Holding, %1,51 ile Mehmet Boydak, %1,19 ile Ali Ülker, %1,05 ile Orhan Özokur oluşturmaktadır.¹⁰³

¹⁰² <http://www.turkiyefinans.com.tr/tr/turkiyefinans/tarihce.asp> (18.02.2007)

¹⁰³ Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. faaliyet raporundan derlenmiştir.

Türkiye Finans Katılım Bankası ortaklık yapısı Temmuz 2007 itibariyle Boydak Grubu ve Ülker Grubu'nun bankanın yüzde 60 hissesini, aktif toplamı açısından Suudi Arabistan'ın en büyük bankası olan The National Commercial Bank'a (NCB) satışı konusunda anlaşmaya varması ile yeni bir değişikliğe uğramıştır. Buna göre; The National Commercial Bank'ın Türkiye Finans'ın %60 hissesini 1 milyar 80 milyon Amerika Dolar'ına satın aldığı ve Ülker ve Boydak gruplarının geriye kalan %20'şer hisseye sahip oldukları görülmektedir.¹⁰⁴

31.12.2006 tarihli bilançosuna göre 4.122.636.000 YTL'lik aktif büyüklüğü bulunan Türkiye Finans'ın 3.512.725.000 YTL mevduatı, 3.190.549 YTL kullandırılan fonu, 434.055.000 YTL özkaynağı 139.808.000 YTL net kârı ve 278.860.000 YTL ödenmiş sermayesi bulunmaktadır. Yine aynı tablodaki verilere göre başlıca finansal oranlar; Kullandırılan Fonlar/Toplam Aktifler %77, Özkaynaklar Kârlılığı %41, Sermaye Yeterlilik Oranı %16,07 şeklindedir.¹⁰⁵

¹⁰⁴ http://www.turkiyefinans.com.tr/tr/turkiyefinans/haber_ncb.asp (17.07.2007)

¹⁰⁵ **Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. faaliyet raporundan derlenmiştir.**

4.2. KATILIM BANKALARI'NIN MALİ GELİŞİMİ ve PAZAR PAYLARI

Katılım Bankaları'nın Türk mali sistemi içerisindeki yeri ve gelişimini birkaç ana başlık altında incelenebilir. Bunlar; mevduat, kredi, aktif büyüklükleri, personel-şube sayıları ve diğer büyüklükler olarak sıralanabilir.

4.2.1. Katılım Bankaları'nın Kaynak Yapılarındaki Gelişmeler

Tablo 1-KB'larının Türk Bankacılık Sektöründe Toplanan Fonlar İçindeki Payı (%)

Dönem	Bankalar (YTL)	Katılım Bank. (YTL)	KB/Toplam	KB Payı Artış Oranı %
1985	7.970.010	28.893	0,36	-
1986	13.404.447	75.823	0,56	55,56
1987	20.647.512	158.688	0,76	35,71
1988	32.903.667	325.033	0,97	27,63
1989	54.674.035	689.065	1,24	27,84
1990	82.313.007	1.197.993	1,43	15,32
1991	153.048.251	2.827.549	1,81	26,57
1992	269.202.642	6.141.858	2,23	23,2
1993	433.083.902	14.081.498	3,15	41,26
1994	1.013.157.250	33.917.400	3,24	2,86
1995	2.367.547.175	68.452.825	2,81	-13,27
1996	5.509.031.000	157.618.000	2,78	-1,07
1997	11.415.893.000	363.657.000	3,09	11,15
1998	23.439.028.000	746.263.000	3,09	0
1999	46.781.434.000	1.482.335.000	3,07	-0,65
2000	57.039.757.000	1.860.304.000	3,15	2,61
2001	108.352.470.000	1.945.530.000	1,76	-44,13
2002	134.735.128.000	3.237.872.000	2,34	32,95
2003	147.350.714.000	4.004.306.000	2,65	13,25
2004	190.996.041.000	5.992.159.000	3,04	14,72
2005	243.066.274.000	8.369.155.000	3,33	9,54
2006	296.495.000.000	11.237.284.000	3,65	9,61

Kaynak: www.tkbb.org.tr ve Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. arşivlerinden derlenmiştir.

Katılım Bankaları'nın bankacılık sektörü içindeki payının, toplanan fonlar açısından yıllar itibariyle seyri gözlemlendiğinde sürekli artış gösterdiği, bunun da istikrarlı bir tablo ortaya koyduğu görülmektedir. Tüm bu istikrarlı artış grafiğine

rağmen rakamlar incelendiğinde İslami Bankacılığı'nın yaygın olarak uygulandığı diğer ülkelere nazaran Türkiye'deki Katılım Bankaları'nın yeterli performans sergileyemedikleri görülmektedir. Katılım Bankaları'nın toplanan fonlar açısından Türk mali sistemi ve bankacılık sektörü içerisindeki gelişimine genel olarak bakacak olursak; 1985 yılında konsolide banka mevduatları 7.998.903 YTL iken Katılım Bankaları'nın toplanan fonları 28.893 YTL olarak gerçekleşmiştir. Böylece Katılım Bankaları (o dönemki adıyla Özel Finans Kurumları) ilk kuruluş yıllarında toplanan fonlar bakımından bankacılık sektörünün %0.36'sını oluşturmuşlardır. Katılım Bankaları ilk kuruluş yıllarından itibaren toplanan fonlarda istikrarlı bir artış göstermişlerdir. 1986 yılında %55,56, 1987 yılında %35,71'e varan toplanan fon artışı gerçekleşmiştir. Bu artış ivmesi 1994-1995 dönemine kadar her yıl %25 ila %50'ler arasında değişen artış oranları sergileyerek devam etmiştir. Katılım Bankaları tarihinin ilk fon kaybını 1994'ten 1995'e geçen dönemde -13,27'lik kayıpla yaşamış olup 1994'te yaşanan durgunluğa en önemli neden olarak 5 Nisan kararları ve kriz ortamı gösterilebilir. Ardından yine kayıtlara geçen önemli ve en büyük düşüş 2001 yılında -%44,13 oranla İhlas Finans Kurumu'nun TMSF'ye devri, bankacılık sektörünün içinde bulunduğu likidite sıkıntısı ve Şubat 2001 krizinin etkisiyle yaşanmıştır.

Katılım Bankaları bahsettiğimiz bu kriz dönemleri hariç sürekli artış gösteren bir fon yapısına sahiptir. Hatta 2001 yılında yaşanan sıkıntının ardından 2002 yılında %32,95 artış göstermiş ancak bankacılık sektörü içerisindeki toplanan fon payını %3'e düşürmekten kurtulamamıştır.

Tablo-1'den de anlaşılacağı üzere 2003 yılından itibaren toplanan fonların artışı ortalama %10-15 arası bir seyir ile her yıl artış göstermeye devam etmektedir. Bu artışın ilerleyen dönemlerde de devam etmesi beklenmektedir. Çünkü 2002 yılındaki mevcut mevzuat ve yasalara göre klasik bankalar gibi fonlara TMSF gibi güvence verememesi göz önünde bulundurularak ÖFK birliği çatısı altında güvence fonunun oluşturulmasının ardından toplanan fonlarda istikrarlı ve ciddi artış görülmeye başlanmıştır. Aynı artışın Katılım Bankaları'nın 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na tabii olmaları ile birlikte toplanan fonların TMSF kapsamında garanti altına alınmış olması bu gelişmelere paralel olarak doğal bir artış göstermesi beklenir hale gelmiştir.

Tablo 2- KB'larının Bankacılık Sektöründe Kullandırılan Fonlar İçindeki Payı (%)

Dönem	Bankalar (YTL)	Katılım Bank. (YTL)	KB/Toplam	KB Payı Artış Oranı %
1985	5.577.514	27.086	0,48	-
1986	10.147.446	71.854	0,7	45,83
1987	16.314.746	123.754	0,75	7,14
1988	23.594.931	275.669	1,15	53,33
1989	38.677.700	682.000	1,73	50,43
1990	68.074.108	1.212.592	1,75	1,15
1991	104.098.174	2.392.526	2,25	28,57
1992	188.678.800	6.503.300	3,33	48
1993	348.901.200	14.125.000	3,89	16,82
1994	711.953.237	29.105.763	3,93	1,03
1995	1.580.422.000	61.560.000	3,75	-4,58
1996	3.490.751.000	146.129.000	4,02	7,2
1997	7.924.097.000	329.185.000	3,99	-0,75
1998	13.291.914.000	644.303.000	4,62	15,79
1999	20.466.011.000	1.248.963.000	5,75	24,46
2000	30.118.652.000	1.726.000.000	5,42	-5,76
2001	39.909.000.000	1.073.000.000	2,62	-51,69
2002	41.092.000.000	2.101.000.000	4,27	63,12
2003	48.018.584.000	3.001.313.000	5,88	37,77
2004	89.900.000.000	4.894.665.000	5,16	-12,25
2005	143.969.486.000	7.407.508.000	4,89	-5,23
2006	202.469.000.000	10.492.453.000.000	4,93	0,083

Kaynak: www.tkbb.org.tr ve Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. arşivlerinden derlenmiştir.

Katılım Bankaları'nın bankacılık sektörü içindeki payının kullandırılan fonlar açısından yıllar itibariyle toplanan fonlara göre daha istikrarlı ve belirgin bir artış içerisinde olduğu gözlenmektedir. Katılım Bankaları'nın topladıkları fonların tüm bankacılık sektörü içerisindeki payı ile kullandıkları fonların tüm bankacılık sektörü içerisindeki payı mukayese edilecek olursa tablolardan da anlaşılacağı üzere kullandırılan fonlar toplanan fonlara nazaran daha yüksek yüzdeler oluşturmaktadır. Katılım Bankaları'nın Türk Bankacılık sektörü toplanan fonları içindeki payı son yıllarda ciddi artış göstererek %3,65'e ulaşmıştır. Buna nazaran kullandırılan fonlar içindeki payı %5'ler civarında olup %5,88'lere ulaştığı zamanlar olmuştur. Kullandırılan fonlar oranının toplanan fonlar oranını geçtiği dönemlerde ise aradaki fark Katılım Bankaları'nın öz sermayelerinden fon kullandırımı yapmaları neticesinde sağlanmıştır.

Genel olarak kullanılan fonların sektör içindeki artışına ve payına bakacak olursak kullanılan kredilerin sürekli artış grafiği sergilediği görülmektedir. Katılım Bankaları faal olarak çalışmaya başladıkları 1985 yılından 1989 yılına gelinceye kadar geçen 5 yıllık süre zarfında tüm bankacılık sektörü içerisinde 682.000 YTL'lik kredi hacmi ile sektörün toplam kredi hacminin sadece %1,15'lik kısmını oluşturmuşlardır. İlk 5 yıllık süre zarfın sektör içindeki kredi kullanım hacmi %2'leri yakalayan Katılım Bankaları, artış sağlamaya istikrarlı bir şekilde devam ederek ilk 10 yıllık performansları incelendiğinde 1996 yılında %4,02'lik paya ulaşmışlardır. Bu artış 1994 ve 2001 yıllarında ülkemizde yaşanan krizlerin etkisi ile 2 defa kan kaybına uğrasa da kısa sürede kendini toparlamayı başarmıştır. 1994 yılında yaşanan krizin ertesinde 1995 yılında %4,58'lik daralma ile 61.560.000 YTL'lik fon kullanımını gerçekleştire de 1996 yılında rakamsal olarak hem tüm bankacılık sektöründe hem de Katılım Bankaları arasında ciddi bir toparlanma yaşanmıştır. 1996 yılında Katılım Bankaları tüm bankacılık sektörü içindeki kredi paylarını %4,02'e yükselterek 146.129.000 YTL fon kullanımı sağlamışlardır. 2001 yılındaki daha sert bir etki yaratmış -%51,69'e varan bir daralma yaşanmış olup 2000 yılında 1.726.000.000 YTL olan fon kullanımı 1.073.000.000 YTL'ye düşerek Katılım Bankaları'nın Türk Bankacılık sektörü içindeki kredi payını %5,42'den %2,62'a geriletmiştir.

Ancak kriz döneminde bazı faizli (klasik) bankaların daha önceden kullanılan kredilerin faiz oranlarında bir gecede ciddi değişiklikler yaparak kredi kullananları zor duruma düşürmeleri, Katılım Bankaları'nın ise hiçbir değişikliğe gitmeyerek faizsiz bankacılık prensiplerini uygulamaları neticesinde taksit miktarlarını sabit tutmaları dikkat çekerek, kriz ertesinde özellikle kredi kullanım yönünde Katılım Bankaları'na ciddi artış sağlamıştır. Böylelikle Türk Bankacılık sektörünün 2001 yılında yaşanan krizde aldığı darbenin etkisinden Katılım Bankaları hızla kurtulup istikrarlı artış grafiklerini yakalamayı başararak %5,88'lik pay ile 2003 yılında zirve noktasına ulaşmıştır. Son birkaç yıldır Türk Bankacılık sektörü içinde fon kullanım payı olarak %5 seviyesini korumayı başaran Katılım Bankaları'nın sektör içindeki en önemli payının krediler olduğu gözlenmektedir. Son olarak 2006 yılında 10.492.453.000.000 YTL'lik fon kullanımı ve %4,93'lük payı artışın devam ettiğini gösteren bir performans sergilemişlerdir.

Tablo 3- Bankacılık Sektöründe Kullandırılan Fon/Toplanan Fon Oranı

Dönem	Bankalar (%)	Katılım Bank. (%)	Toplam(%)
1985	69,98%	93,75%	70,06%
1986	75,70%	94,76%	75,80%
1987	79,01%	78,00%	79,00%
1988	71,70%	85,00%	71,83%
1989	70,74%	98,97%	71,09%
1990	82,70%	100,00%	82,97%
1991	68,01%	84,62%	68,32%
1992	70,08%	100,00%	70,88%
1993	80,56%	100,00%	81,18%
1994	70,27%	85,81%	70,77%
1995	66,75%	93,93%	67,40%
1996	63,36%	92,71%	64,18%
1997	69,41%	90,52%	70,06%
1998	56,70%	86,33%	57,62%
1999	43,74%	84,25%	45,00%
2000	52,80%	92,78%	54,07%
2001	29,62%	55,15%	37,16%
2002	30,49%	64,88%	35,65%
2003	32,58%	74,95%	33,70%
2004	47,06%	79,55%	48,13%
2005	59,23%	88,50%	60,20%
2006	68,28%	93,37%	69,20%

Kaynak: www.tkbb.org.tr ve Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. arşivlerinden derlenmiştir.

Yukarıda yer alan Tablo-3'te Katılım Bankaları ve faizli bankaların kullandırılan fonlarının toplanan fonlarına oranları görülmektedir. Söz konusu tablo incelendiğinde Katılım Bankaları'nın topladıkları fonları faizli bankalara nazaran daha yüksek oranda kullandırabildikleri görülmektedir. Atıl fonların aktif hale getirilmesi ve doğrudan reel sektörün desteklenmesi gibi etkileri de göz önünde bulundurulduğunda ülke ekonomisine katkıları ön plana çıkan Katılım Bankaları'nın kriz dönemleri ve ertesinde faizli bankaların aksine daha yüksek oranda fon kullandırdıkları görülmektedir. 2002 yılında faizli bankalar topladıkları fonların %30,49'luk kısmını kullandırırken Katılım Bankaları'nda bu oran %64,88'dir. Faizli bankalar ellerindeki mevduatın büyük bir kısmını Devlet İç Borçlanma Senetleri'ne plase etmişlerdir.

4.2.2. Katılım Bankaları'nın Aktifler Açısından Mali Gelişimi

Katılım Bankaları'na aktif büyüklükleri açısından baktığımızda 1996 yılında toplam aktif içerisinde en büyük paya %37,23 ile Albaraka Türk sahiptir. Ardında ikinci olarak %23,53 ile İhlas Finans, üçüncü olarak %17,60 ile Kuveyt Türk, dördüncü olarak %11,60 ile Family Finans kurumu, beşinci olarak %7,79 ile Anadolu Finans ve son olarak %2,25 ile Asya Finans yer almaktadır.

Katılım Bankaları'nın toplam aktiflerinin artış oranı incelendiğinde 1997 yılında %127'lik artış dikkat çekmektedir. Bu artışı 1998 yılındaki %92'lik, 1999 yılında %104'lük artış takip etmektedir. Katılım Bankaları toplanan fonlar ve kullanılan fonlarda olduğu gibi aktif yapıları bakımından da düzenli bir artış grafiği sergilemiştir.

Tablo-4'te Katılım Bankaları'nın sayı olarak en fazla olduğu 1996 yılından 2006 yılındaki son durumuna kadar Aktif büyüklükleri görülmektedir.

Tablo 4- Katılım Bankaları'nın Aktif Büyüklükleri ve Gelişimi (Bin YTL)

AKTİF

Dönem	ALBARAKA	İHLAS*	KUVEYT	ANADOLU	FAMILY**	ASYA	TOPLAM
1996	69.252	43.775	32.740	14.474	21.558	4.186	185.985
1997	119.962	122.853	71.154	40.192	37.993	31.207	423.631
1998	221.884	258.680	129.001	65.057	62.658	72.587	809.867
1999	376.816	642.435	235.633	113.875	130.000	158.307	1.657.066
2000	486.978	836.906	309.590	170.900	128.483	237.314	2.170.171
2001	542.983	-	742.528	237.396	252.320	390.569	2.165.796
2002	986.136	-	1.071.840	472.161	520.568	791.106	3.841.811
2003	1.199.600	-	1.365.401	663.288	857.165	1.166.546	5.252.000
2004	1.460.789	-	1.660.017	1.028.301	1.261.805	1.931.016	7.341.928
2005	1.969.598	-	2.339.928	3.025.181	-	2.611.611	9.946.318
2006	2.491.813	-	2.936.082	4.122.636	-	4.179.189	13.729.720

* İhlas Finans Kurumu A.Ş. 2001 yılında TMSF'ye devredilmiştir.

** Family Finans Kurumu A.Ş. ve Anadolu Finans Kurumu A.Ş. 2005 yılında birleşme kararı olarak Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. adını almıştır.

Kaynak: www.tkbb.org.tr ve Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. arşivlerinden derlenmiştir.

Aktif büyüklükleri itibariyle son üç yıl incelendiğinde 2004 yılında %26,30'luk en büyük pay ile Asya Finans ilk sırada, %22,61'lik pay ile Kuveyt Türk ikinci, %19,90'lık pay ile Albaraka Türk üçüncü, %17,19'luk pay ile Family Finans dördüncü, %14'lük pay ile de Anadolu Finans beşinci sırayı almıştır.

2005 yılına gelindiğinde Anadolu Finans ve Family Finans'ın söz konusu yıl içerisinde Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. adı altında birleşme kararı açıklaması ile tablo değişmiştir. 2005 yılı aktif büyüklüklerine göre %30,41'lik pay ile Türkiye Finans birinci sırayı alırken %26,26 ile Asya Finans ikinci, %23,53 ile Kuveyt Türk üçüncü, %19,80 ile Albaraka Türk dördüncü sırada yer almıştır.

Bank Asya 2006 yılında bir önceki yıla göre aktif büyüklüğünü %60 arttırarak %30,44'lük pay ile sektör içerisinde ilk sıraya yükselmiştir. Ardından %30,02'lik çok yakın bir değer ile Türkiye Finans gelmektedir. %21,38 ile Kuveyt Türk üçüncü ve %18,15 ile Albaraka Türk dördüncü sırada yer almaktadır.

Tablo 5- Katılım Bankaları'nın Türk Bankacılık Sistemi içerisinde Aktif Büyüklük Açısından Yeri (Bin YTL)

Dönem	Bankalar	Katılım B.	Toplam	Katılım B./Toplam
1995	4.102.384	78.070	4.180.454	% 1,90
2000	104.283.106	2.170.171	106.453.277	% 2,08
2001	216.507.617	2.165.796	218.673.413	% 1,00
2002	212.675.488	3.841.811	216.517.299	% 1,81
2003	249.692.000	5.252.000	254.944.000	% 2,10
2004	304.524.090	7.341.928	311.822.691	% 2,41
2005	382.241.594	9.946.318	392.187.912	% 2,60
2006	470.622.000	13.729.720	484.351.720	% 2,92

Kaynak: www.tkbb.org.tr

Katılım Bankaları'nın aktif büyüklük açısından Tablo-5'e göre Türk Bankacılık sektörü içinde payı incelendiğinde toplanan fon ve dağıtılan fon kalemlerine nazaran daha düşük bir paya sahip olduğu görülmektedir. 2006 yılında Katılım Bankaları'nın kullanılan fonlar içerisindeki payı %4,93, toplanan fonlar içerisinde payı %3,65 iken aktif büyüklük açısından payı ise %2,92'dir. Aktif büyüklük açısından sektör içindeki payının diğer kalemlerde olduğu gibi özellikle 2002 yılından sonra artış grafiği gösterdiği seyredilmektedir.

4.2.3. Katılım Bankaları'nın Özkaynaklar Açısından Gelişimi

Katılım Bankaları'nın özkaynaklar açısından aşağıda Tablo-6'ya göre gelişimi incelendiğinde sağlıklı artış gösteren bir yapıya sahip olduğu görülebilir.

Katılım Bankaları'nın özkaynak yapısı 1990 yılında önemli bir artış sergileyerek önceki döneme nazaran \$ bazında %114 değişmiştir. Yine bu artış 1995 yılında %51, 2000 yılında %231 olarak gerçekleşmiştir.

2001 yılında yaşanan kriz ile Katılım Bankaları özkaynaklar açısından gerileme yaşamış olup bu gerilemede İhlas Finans'a TMSF tarafından el konulması etkisi büyüktür. 2001 sonrasında yine artış devam ederek 2002 yılında %74, 2003 yılında %95, 2004 yılında %39, 2005 yılında %6 ve 2006 yılında %57'lik oran ile dolar bazında artış göstererek toplamda 1.104.303.000 \$'a ulaşmış olup söz konusu tarihteki Amerikan Doları cinsinden döviz kuruna göre hesaplandığında 1.559.717.000 YTL'ye karşılık gelmektedir.

Tablo 6- Katılım Bankaları Özkaynaklar açısından gelişimi

Dönem	Özkaynaklar (Bin YTL)	Özkaynaklar (Bin \$)	Dolar bazında değişim
1985	13	22.334	
1990	140	47.839	% 114
1995	4.298	72.468	% 51
2000	161.000	240.000	% 231
2001	203.000	141.000	-% 41
2002	400.000	245.000	% 74
2003	670.000	478.000	% 95
2004	904.991	664.222	% 39
2005	951.089	705.398	% 6
2006	1.559.717	1.104.303	% 57

Kaynak: www.tkbb.org.tr

4.2.4. Katılım Bankaları'nın Şube ve Personel Sayıları

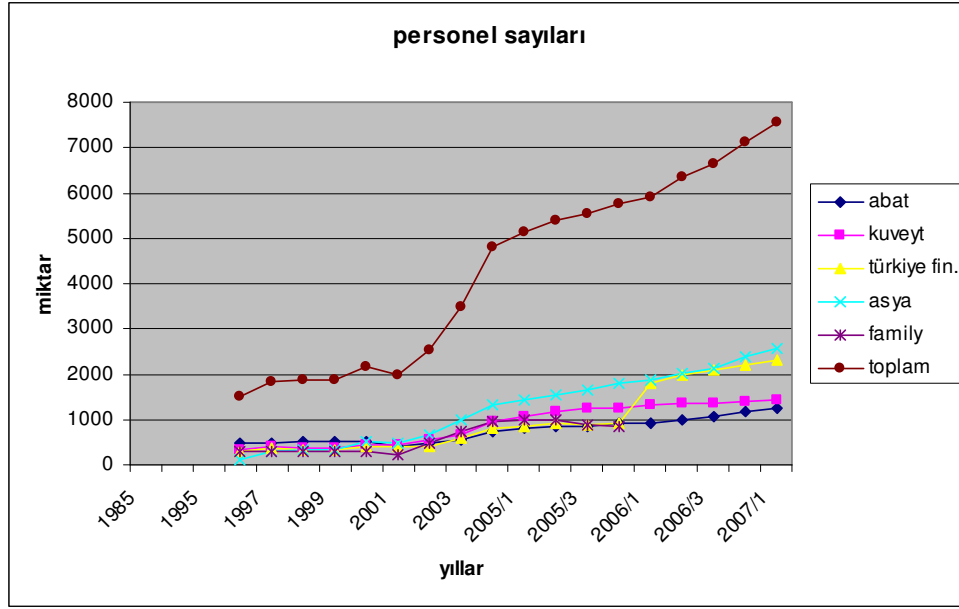
Katılım Bankaları'nın şube ve personel sayıları yıllar itibariyle incelendiğinde fiilen faaliyete geçtiği 1985 yılından bu yana her birinin 10'larla ifade edilen personel sayılarının binlerle ifade edildiği 2'şer 3'er şube sayılarının yüzlere ulaştığı görülmektedir. Katılım Bankaları kuruluşundan bu yana personel ve şube sayılarında düzenli artış olduğu Tablo 7 ve 8'de görülmektedir.

Tablo 7- Katılım Bankaları'nın yıllara göre personel sayıları

personel sayıları						
	Albaraka	Kuveyt	Türkiye Finans*	Bank Asya	Family Finans*	TOPLAM
1996	459	330	279	122	303	1493
1997	492	407	350	284	295	1828
1998	517	379	347	334	304	1881
1999	514	383	341	345	293	1876
2000	523	449	411	514	285	2182
2001	403	445	396	486	234	1964
2002	459	538	407	649	477	2530
2003	545	647	581	993	738	3504
2004	742	948	807	1331	963	4791
2005/1	789	1063	861	1431	985	5129
2005/2	833	1158	900	1526	980	5397
2005/3	860	1237	871	1664	896	5528
2005/4	909	1254	932	1798	856	5749
2006/1	917	1303	1814	1875		5909
2006/2	1004	1342	1969	2030		6345
2006/3	1056	1348	2078	2144		6626
2006/4	1156	1386	2200	2372		7114
2007/1	1254	1422	2299	2574		7549

Kaynak: www.tkbb.org.tr

* Family Finans Kurumu A.Ş. ve Anadolu Finans Kurumu A.Ş. 2005 yılında birleşme kararı olarak Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. ünvanını kullanmaktadır.



Grafik 5 – Katılım Bankaları’nın yıllar itibariyle personel sayısı

Kaynak: www.tkbb.org.tr

Katılım Bankaları’nın personel sayılarının yıllar itibariyle sürekli artış gösterdiği yukarıda yer alan grafikte görülmektedir. Katılım Bankaları 2001 yılında yaşanan ve Bankacılık sektörünün yoğun olarak etkilendiği kriz döneminde çok az bir kayıpla personel sayısını korumaya çalışsa da toplamda 218 kişilik istihdam kaybı söz konusu olmuştur. 2001 yılı kriz döneminin ertesinde Katılım Bankaları’nın personel sayılarında hızla ve yüksek oranlarda artış olduğu görülmektedir. 2002 yılında toplamda 2530 personel ile önceki yıla göre %30’a varan artış ile 566 kişi daha Katılım Bankaları’nda çalışmaya başlamıştır. Bu artış oranı 2003 yılında rekor düzeye ulaşarak %40’lık artışla 974 kişinin daha Katılım Bankaları’nda işe başlamasıyla toplam çalışan sayısı bu tarihte 3504’e yükselmiştir. Bu artış şube sayısındaki artışla doğru orantılıdır. Katılım Bankaları’nın kendi aralarında personel dağılımı değerlendirildiğinde 2005 yılı verilerine göre 1798 kişi ile en çok personele Bank Asya sahip iken ardından 1254 personel ile Kuveyt Türk, 932 personel ile Anadolu Finans(daha sonra Türkiye Finans olmuştur), 909 personel ile Albaraka Türk, 856 personel ile Family Finans gelmektedir. 2007 yılı son verilerine göre ise birleşen Anadolu Finans ve Family Finans kurumları Türkiye Finans olarak sektörde çalışanların 3’te birini bünyesinde bulundurarak 2574 personel ile ilk sırada yer almaktadır. Bunu 2299 personel ile Bank Asya, 1422 personel ile Kuveyt Türk, 1254 personel ile Albaraka Türk takip etmektedir.

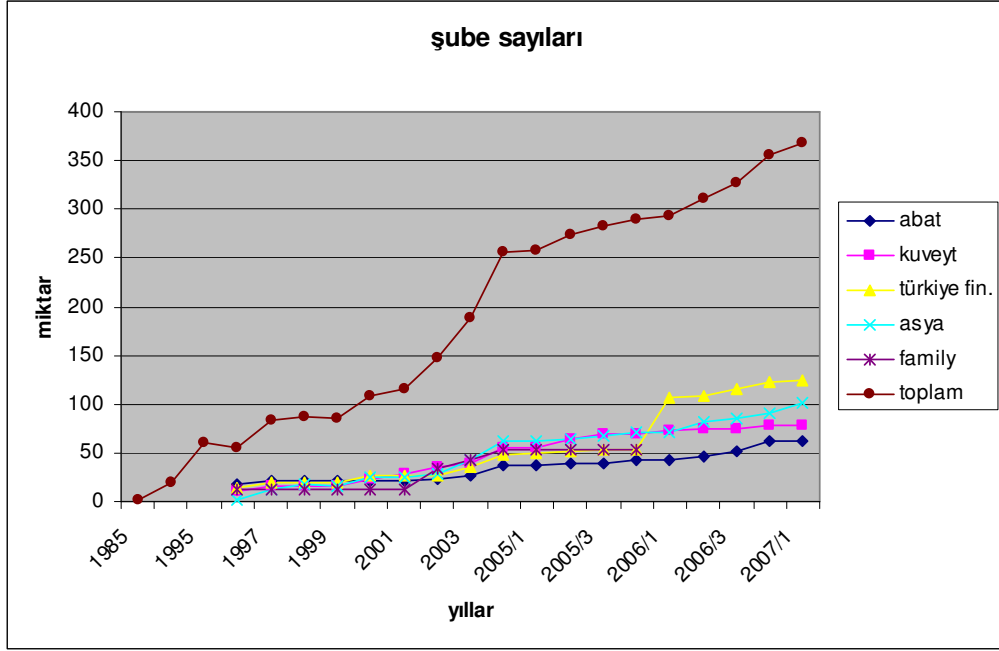
Tablo 8- Katılım Bankaları'nın yıllara göre şube sayıları

şube sayıları						
	Albaraka Türk	Kuveyt Türk	Türkiye Finans*	Bank Asya	Family Finans*	TOPLAM
1985						2
1990						19
1995						60
1996	17	11	15	1	12	56
1997	22	16	20	13	12	83
1998	22	16	20	17	12	87
1999	22	16	20	16	12	86
2000	22	23	27	25	12	109
2001	22	29	27	25	12	115
2002	24	36	27	28	33	148
2003	27	40	35	43	43	188
2004	37	55	48	62	54	256
2005/1	37	55	50	62	54	258
2005/2	39	64	52	64	54	273
2005/3	39	69	53	68	54	283
2005/4	43	69	53	71	54	290
2006/1	43	73	106	72		294
2006/2	47	74	109	81		311
2006/3	51	75	116	86		328
2006/4	63	79	122	91		355
2007/1	63	79	124	102		368

Kaynak: www.tkbb.org.tr

* Family Finans Kurumu A.Ş. ve Anadolu Finans Kurumu A.Ş. 2005 yılında birleşme kararı alarak Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. ünvanını kullanmaktadır.

Katılım Bankaları yıllar itibariyle şube sayıları açısından incelendiğinde 1985 yılında 2 şube ile faaliyete geçtikleri görülmektedir. 2007 yılı mart ayı verilerine göre toplam 4 adet Katılım Bankası'nın yurt genelinde 368 şube ile hizmet verdiği yukarıdaki tablodan da anlaşılmaktadır.



Grafik 6 – Katılım Bankaları'nın yıllar itibariyle şube sayısı

Kaynak: www.tkbb.org.tr

2002 yılından sonra Katılım Bankaları'nın hızla şubeleşmeye gittikleri ve şube sayılarını 2001 yılından 2007 yılına kadar 3 kattan fazla arttırdıkları gözlenmektedir. 1997 ve 1999 yılları arasında şubeleşme açısından durağan bir dönem geçiren Katılım Bankaları bu dönemin haricinde kuruldukları tarihten bu yana şubeleşme açısından sürekli artış gösteren bir grafiğe sahiptirler.

Katılım Bankaları'nın yıllar itibariyle şube sayılarındaki artış oranları değerlendirildiğinde 1997 yılında önceki yıla göre %48,3'lük artış dikkat çekmektedir. Yine 1998 yılında %4,8'lik, 2000 yılında %26,8'lik, 2001 yılında %5,5'lik, 2002 yılında %28,7'lik, 2003 yılında %27'lik, 2004 yılında %36,2'lik, 2005 yılında %13,3'lük ve 2006 yılında %22,4'lük artış oranları kayda geçmiştir.

Katılım Bankaları personel sayısı ve şube sayısında dengeli bir artış gözlenmektedir. Katılım Bankaları'nın insan kaynakları yapıları incelendiğinde kendi üst ve orta kademe idareci kadrolarını yetiştirmeye yönelik istihdam yapısı oluşturmaya çalıştıkları ve buna paralel olarak şube sayılarını artırarak dengeli büyüdükleri sonucuna varılmıştır. Önümüzdeki dönemlerde Katılım Bankaları şube açmaya yeterli altyapısı bulunan personele sahip buldukları için şubeleşme ve istihdamı artırıcı gelişmelerini sürdüreceği yapıda oldukları anlaşılmaktadır.

4.3. KATILIM BANKALARI'NIN TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKILARI

1985 yılından bu yana 20 yılı aşkın süredir Türk finans sektöründe faaliyet gösteren Katılım Bankaları, hem sektörün gelişimine paralel olarak Türk ekonomisi içerisinde büyümüş hem de kendine has özellikleri ile Türk ekonomisine çeşitli katkılar sağlamışlardır. Katılım Bankaları; Türk ekonomisinin son 20 yılda içinde bulunduğu serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde, globalleşme hareketlerinde ve yaşanan 2 büyük krizde kendine has yöntemleri ile önemli roller üstlenmişlerdir. Katılım Bankaları'nın kendine has işleyiş prensipleri ve üstlendikleri sorumluluklarla kayıt dışı ekonomiyi önleyici, atıl tasarrufları sisteme dahil edici, reel sektörü finanse edici, crowding-out etkisini azaltıcı, rekabeti artırıcı, maliyeti düşürücü, yabancı sermayeyi ülkemize çekici, istihdamı artırıcı katkılar sağladıkları görülmektedir. Katılım Bankaları'nın Türkiye ekonomisine sağladıkları katkıları aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:¹⁰⁶

4.3.1. Atıl tasarrufların sisteme dahil edilmesi

Katılım Bankaları, daha önce ekonominin dışında kalmış veya verimsiz alanlara yönelmiş büyük bir tasarruf potansiyelini faizsiz esaslar çerçevesinde doğrudan sanayiye, ticarete, reel ekonomiye kaynak olarak sunmaktadırlar.

Katılım Bankaları çeşitli sebeplerle ekonomik sistem dışında kalmış atıl tasarruf ya da yastık altı diye adlandırabileceğimiz kaynakların ekonomiye kazandırılmasına aracılık etmektedirler. Katılım Bankaları, öncelikle ve özellikle dini inanışlardan dolayı sistem dışında kalmış tasarrufların faizsiz bankacılık prensiplerine göre faaliyet göstermelerinin sonucu olarak sisteme dahil olur hale getirmişlerdir. Tasarrufların yatırıma dönüşmesi ülke ekonomilerinin gelişmesini doğrudan etkilemektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerin tasarruf oranlarının düşüklüğü önemli bir sorundur. Türkiye'de dini inançlarından dolayı klasik bankalara mevduat yatırmayan ciddi bir potansiyelin olduğu tahmin edilmektedir. Katılım Bankaları'nın bu tasarrufların bir kısmını ekonomiye kazandırmaları büyük başarı olacaktır.

¹⁰⁶ FFK, "Özel Finans Kurumları", Family Finans Kurumu A.Ş., 2005

4.3.2. Kayıt dışı ekonominin önlenmesi

Katılım Bankaları çalışma yöntemleri gereği fon kullandırırken gerçek ekonomik faaliyetleri finanse etmektedirler. Kredinin, kredi kullanan firma yerine mal tedarik edilen satıcılara ödenmesi nedeniyle veriliş amacı dışında, riskli, spekülâtif, verimsiz ve kayıt dışı işlerde kullanımı önlemektedir.

Türkiye ekonomisinin baş etmeye çalıştığı en önemli sorunlarından birisi olan kayıt dışı ekonomi ve kayıt dışı ekonomiden kaynaklanan vergi kaybıdır. Katılım Bankaları, kayıtlı ekonomiyi destekleyen önemli bir işleve sahiptir. Bütün işlemler, gerçek alım-satımlardan ibaret olduğu için kayıtlı ekonomiye dahildir. Dolayısıyla Katılım Bankaları'nın faaliyetleri Türkiye'de kayıtlı ekonominin büyümesine ve söz konusu büyümenin doğal sonucu olarak vergi gelirinin artmasına katkı sağlamaktadır.

Katılım Bankaları, ülke ekonomilerinde pek çok soruna sebep olan kayıt dışı ekonomiyi engelleyici etkileri ile Türkiye ekonomisine ciddi bir disiplin kazandırmaktadır. Öncelikle gerçek olmayan kayıtsız ve faturasız hiçbir işleme finansman sağlamayan Katılım Bankaları söz konusu işleyiş prensipleri ile vergi kaybının önüne geçmektedirler. Örnek verecek olursak; taşıt, konut alımlarında mutlaka işlemin ilgili tescil makamınca onaylanmasını talep ettikleri için alım-satımlar kayıt altına girmiş olmaktadır. Bu işlemlerden tahsil edilecek vergi ve harçlar eksiksiz devlet hazinesine kazandırılmaktadır. Hammadde, makine ve diğer ihtiyaçların karşılanması işleminde ise mutlaka fatura temini sağlanarak doğrudan satıcıya ödeme yapıldığı için kayıtlı ekonomi oluşturulmaktadır. Kayıtlı ekonominin en doğal sonucu ise devletin vergi gelirlerini artırarak yatırımlarını daha düzenli sağlıyor hale gelmesidir.

Katılım Bankaları'nın yaygınlaşması ve sağladıkları finansman tutarının artması kayıt dışı ekonominin küçülmesini sağlayacaktır. Katılım Bankaları'ndan kullanılan fon oranı arttığı takdirde kredi talep edenler bu kurumların prensiplerine uygun hareket etmek zorunda kalacaklarından, faturasız veya kayıt dışı işlem yapamayacak, devlet Katılım Bankaları'nın işlemleri sonucu daha fazla vergi geliri elde edebilecektir.

4.3.3. Reel sektörün finanse edilmesi

Türkiye’de yaşanan kriz dönemleri göstermiştir ki ekonomiler sadece reel sektör ya da sadece finans sektöründen ibaret değildir. İstikrarlı bir büyümenin altında finans sektöründeki dengeli yapının yanı sıra reel sektörün üretim ve hizmet alanında göstereceği performans da önemlidir. Reel sektörün üretim ve hizmet alanındaki başarısı ülke ekonomisinin büyümesi üzerinde lokomotif rol oynamaktadır. Ülke ekonomilerinin sağlıklı bir şekilde büyüebilmeleri için eldeki kaynaklarını en uygun ve en verimli şekilde kullanılabilmesi bunun için ise reel sektörün desteklenmesi gerekliliği önemsenmeye başlanmıştır.

Türkiye’de uzun yıllar reel sektör kamu yatırımlarından ibaret olmuştur. Devlet özel tasarrufların yetersizliğinden dolayı üretim ve hizmet alanında yatırım yapmıştır. 1980 sonrası dönemde özel teşebbüsler oluşturularak reel sektörde ciddi yatırımlar yapılmaya başlanmıştır. Reel sektörün bu yatırımlarına finansman sağlayacak kaynaklar, öz kaynakları ve bankacılık sektöründen sağlanan kaynaklar olmuştur. Yatırımlar için müteşebbisler bankalardan yatırım, işletme ve çeşitli ticari krediler kullanmaya çalışmıştır. Ancak özellikle 1990’lı yılların başından itibaren klasik (faizli) bankalar reel sektöre yani üretim ve hizmet alanlarına kaynak aktarma yerine kamunun en büyük fon kaynağı olmuşlardır. Yüksek enflasyonun, ekonomik istikrarsızlıkların, krizlerin yaşandığı bu dönemlerden itibaren bankalar neredeyse tüm kaynaklarını Devlet İç Borçlanma Senetleri’ne(DİBS) yatırmaya başlamıştır. Dolayısıyla zaten sıkıntılı bir ekonomik yapının içerisinde mücadele etmeye çalışan reel sektör ise kısıtlı fon imkanlarıyla yatırım ve büyüme yarışına devam etmek zorunda kalmıştır. Özetle faizli bankalar kaynaklarının büyük kısmını Kamu’nun finansmanında kullanmışlardır.

Böyle bir ekonomik ortamda Katılım Bankaları’nın uygulamaları tamamen reel sektörün ihtiyaçlarına yönelik olmuştur. Katılım Bankaları, çalışma prensipleri gereği Devlet İç Borçlanma Senetleri gibi sabit getirili, faizli plasmanlarla işlem yapmamaktadırlar. Katılım Bankaları’nın topladıkları fonların tamamı reel sektöre plase edilmektedir. Katılım Bankaları topladıkları fonların %90’ına yakını reel sektör yatırım ve ihtiyaçları için kullandırmışlardır. Bu oranın yüksek olması Katılım Bankaları’nın sadece reel sektörü finanse ediyor olmasının doğal bir sonucu iken son

yıllarda Türk Bankacılık Sisteminin devlet iç borçlanmasındaki reel farktan dolayı kredi kullandırmakta çekingen davranması sebebiyle faizli bankaların ikinci plana attığı bir piyasa boşluğunun doldurulması olarak da yorumlanabilir.

İslami hükümlere göre faizin yasak kılınmasından dolayı Katılım Bankaları işleyiş prensipleri olarak sadece ticari alım-satım işleri ile ilgilenmektedirler. Dolayısıyla bu doğrultuda çalışmalarını gerçekleştirdikleri için reel sektörü finanse eden en önemli kaynaklardan biri konumdadırlar. Kaynaklarını reel sektöre yönelik proje bazında değerlendiren Katılım Bankaları kaynakların verimli alanlarda değerlendirilmesinde etkili olmaktadır. Katılım Bankaları doğrudan reel sektörü finanse ederek kaynakların tarım, sanayi, ticaret ve hizmet gibi alanlarda değerlendirilmesini sağlayarak topladıkları kaynakların doğrudan ekonomiye kazandırılması ile yatırıma veya direkt üretime dönüşmesini temin eden bir özelliğe sahiptirler.

4.3.4. İstihdamın artırılması

Katılım Bankaları, reel ekonomiye fon temin ediyor olma, KOBİ ölçekli işletmelerin faaliyetlerini sürdürmesi ve büyümesine katkı sağlama etkileri ile istihdamı artırıcı rol de üstlenmektedirler. Reel sektöre sağladıkları kaynaklar sayesinde gerçekleştirilen yatırımların yeni istihdam alanları oluşturması ile Katılım Bankaları istihdam üzerinde de olumlu etkilere sahiptirler. İstihdam alanlarının genişlemesi ve sağlıklı bir şekilde ayakta durabilmesi için kullandıkları fonlar ile direkt ya da dolaylı imkanlar sağlamak suretiyle Katılım Bankaları istihdamı artırıcı katkılar gerçekleştirmektedirler.

4.3.5. Rekabetin geliştirilmesi

Katılım Bankaları farklı yapıları, değişik finansman metotları ile Türk Bankacılık sisteminde önemli bir rekabet unsuru oluşturmaktadırlar. Hem fonun toplanması hem toplanan fonların kullanılmasında alternatif sundukları için rekabet ortamını canlandırmaktadırlar. Kâr/zarar ortaklığı içeren katılım havuzları yatırımcı ve tasarruf sahipleri için alternatif oluşturmaktadır. Son birkaç yıl içerisinde Katılım Bankaları'nın sundukları bankacılık hizmetleri ve ürünler teknolojik imkanlarla desteklenmiş, insan kaynakları açısından zenginleşmiş, edindikleri bilgi birikimi ile rekabet düzeyini artırıcı noktaya ulaşmıştır.

4.3.6. Yabancı sermaye transferi sağlanması

Türkiye’de faaliyete geçen ilk faizsiz finans kuruluşları özellikle körfez ülkelerinden gelen yabancı yatırımcılar tarafından kurulmuştur. Faisal Finans, Kuveyt Türk ve Albaraka Türk kuruluşlarının hakim ortakları ve sermaye kaynakları körfez ile Ortadoğu ülkelerinden olup söz konusu kuruluşlar Türkiye’ye faizsiz bankacılık alanında ilk defa yatırım yapan bankalardır.

Katılım Bankaları kuruluşundan itibaren hem yerli sermaye tarafından kurulan yeni bankalar hem de yukarıda bahsi geçen bankalar aracılığıyla yabancı sermayenin ülkemize gelmesinde köprü vazifesi üstlenmişlerdir. Sağlanan kaynak, sermaye hareketi ve sıcak ilişkiler ile Katılım Bankaları sayesinde Türkiye’nin dış ticaret hacmi büyümekte ve ekonomik şartlar daha iyi hale gelmektedir.

Katılım Bankaları’nın spekülatif, riskli ve gerçek dışı işlemlerden uzak duran anlayış ve işleyiş prensibine sahip olmaları global yatırımcıların büyümekte olan ülke ekonomimize ilgi göstermeleri sağlamakta ve Katılım Bankaları aracılığıyla sermaye transferinin gerçekleştiği görülmektedir.

4.3.7. Maliyetleri düşürücü katkıları

Katılım Bankaları sabit getiri vaadi ile fon toplamadıkları için ellerindeki kaynakları çok daha esnek şekillerde piyasaya kaynak olarak sunma imkânına sahiptirler. Ekonomilerdeki geçiş ve sıkıntılı dönemlerde bu özelliklerini kullanarak daha ucuza finansman sağlayabilirler. Müteşebbisler ve işletmeler herhangi bir yatırım kararı almadan önce beklenen fayda(kârlılık) ile yatırım maliyetlerini mukayese ettiklerini düşünecek olursak Katılım Bankaları’nın yukarıda bahsi geçen avantajlarından kaynaklanan rekabet doğurucu etkileri hem piyasadaki maliyetleri düşürücü hem de finansman sıkıntısına çözüm bulan katkıları görülmektedir.

Ekonomilerde özellikle finansman maliyetlerinin ucuz olması büyüme ve gelişmenin daha hızlı olmasını sağlamaktadır. Katılım Bankaları’nın sabit getiri vaadi bulunmaksızın gerçekleştirdikleri fon toplama yöntemleri ve gerçek ticari işlemlere kaynak sağlayan fon kullandırma imkânları faizli(klasik) bankacılara göre cari faiz oranlarından bağımsız hareket etmelerini sağlayarak bu oranları aşağı çeken bir etkiye sahiptirler.

V. BÖLÜM: KATILIM BANKALARI'NIN MÜŞTERİ ÖZELLİKLERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK UYGULAMA

5.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Yapılan anket çalışması Katılım Bankaları'nın müşterilerin demografik özelliklerinin tespitinin yanı sıra ne kadar süredir, ne tür sebeplerle, hangi eğilimlerle ve beklentilerle söz konusu kurumlarla çalıştıklarının belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır.

Araştırma konumuzun merkez noktasını oluşturan 'müşteri özellikleri'ni elde edebilmek amacıyla Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde Katılım Bankaları ile çalışan müşterilerden hem kendileri hem Katılım Bankaları hem de genel piyasa özellikleri ile ilgili bilgiler alınmaya çalışılmıştır.

5.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Araştırma Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde faaliyet gösteren 4 farklı Katılım Bankası'nın müşterilerini kapsamaktadır. Söz konusu kapsam dahilinde Katılım Bankası müşterilerine 368 adet anket uygulanmıştır.

Araştırma; Bank Asya, Albaraka Türk, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans Katılım Bankaları'nın İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Manisa, Denizli, Konya, Rize, Samsun, Trabzon, Erzurum, Van, Siirt, Şanlıurfa, Adana, Isparta, Antalya, Afyon, Kayseri, Sivas illerinde bulunan çeşitli şubelerinin müşterilerini kapsayacak şekilde uygulanmıştır.

5.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket formu düzenlenmiştir. Söz konusu anket formları, daha sağlıklı sonuçlar alınması amacıyla, müşterilerle yüz yüze görüşülerek ilgili Katılım Bankaları'nın personelleri tarafından doldurtulmuştur.

Anket formu iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda müşterilerin yaşı, mesleği, cinsiyeti, aylık gelir durumu ve öğrenim durumu bilgileri yer almakta, ikinci

kısımda ise müşterilerin özelliklerinin tespitine, müşterilerin sektörden beklentilerine ilişkin ve sektöre yönelik genel sorular sorulmuştur. Araştırmanın ikinci kısmında bu amaçlarla hazırlanmış 16 soru yer almaktadır.

Anket sonuçlarının değerlendirilmesinde, cevaplara yönelik frekans tabloları oluşturulmuş ve genel eğilim tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca ankete katılan müşterilerin yaş, meslek, cinsiyet, bölge, eğitim ve gelir durumu açılarından anket soruları arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını test etmek için Varyans Analizi (ANOVA) yararlanılmıştır.

5.4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

5.4.1 Araştırmaya Katılan Müşterilerin Demografik

Özelliklerine İlişkin Bilgiler

Araştırmaya katılan müşterilerin demografik özelliklerine ilişkin yaş, cinsiyet, meslek dağılımı, gelir ve öğrenim durumu gibi bilgiler aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 9- Katılım Bankaları Müşterilerinin Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Yüzde (%)
Kadın	12,2
Erkek	89.1

Tablo 9'da görüldüğü üzere ankete katılanların ağırlıklı olarak erkek olduğu ve yine bu sonuca bakılarak Katılım Bankaları'nın müşteri portföyünün çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 10- Katılım Bankaları Müşterilerinin Yaş Dağılımı

Yaş Grubu	Yüzde (%)
18-25 yaş arası	5,2
25-35 yaş arası	41,6
35-45 yaş arası	38,6
45-55 yaş arası	12,0
55-65 yaş arası	2,2
65'den yukarı	,05

Tablo 10'da görüldüğü gibi Katılım Bankaları müşterilerinin %80'lik kısmının 25 ila 45 yaş arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu yoğunluğun %41,6'lık kısmı 25-35 yaş arası müşterileri oluştururken %38,6'lık kısmı 35-45 yaş arası müşterileri oluşturarak bu iki grup diğer yaş gruplarından oldukça fazla kişiden oluşmaktadır. Örneğin 55 yaş üzeri müşteriler ankete katılan toplam 368 müşteriden sadece 8'ini oluşturmaktadır.

Tablo 11- Katılım Bankalarının Müşterilerinin Meslek Gruplarına Göre Dağılımı

Meslek Grubu	Yüzde (%)
Serbest Meslek (Esnaf-Tüccar)	41,3
Bankacı	3,5
Serbest Avukat, Muhasebeci, Mimar, Eczacı vs.	16,6
Doktor	3,0
Emekli	8,4
Memur	8,2
Öğretmen	2,7
Öğretim Üyesi	4,3
Özel Sektör(ücretli)	8,4
Öğrenci	3,0
Ev Hanımı	0,5

Tablo 11’de görüldüğü gibi Katılım Bankaları ile çalışan Serbest Meslek grubu diye adlandırdığımız çeşitli ticari işlerle uğraşan esnaf ve tüccar kesimi %41,3 ile en yüksek meslek grubunu oluşturmaktadır. Bu meslek grubunu yine serbest meslek erbabı sayılabilecek ancak bir uzmanlık unvanı bulunan avukat, eczacı, mimar, muhasebeciler %16,6’lık pay ile takip etmektedir.

Tablo 12- Katılım Bankaları Müşterilerinin Gelir Durumuna Göre Dağılımı

Gelir Durumu	Yüzde (%)
500-1000 YTL arası	22,6
1000-1500 YTL arası	26,1
1500-2000 YTL arası	28,3
2000-2500 YTL arası	11,1
2500’den yukarı	12,0

Gelir durumu dağılımı yüzdesel olarak incelendiğinde ağırlıklı gelirin 1000 ila 2000 YTL arasında yoğunluk gösterdiği görülmektedir. Meslek ve Gelir Durumu dağılımına göre bakıldığında Avukat, Eczacı, Mimar, Mühendis, Muhasebeci ve Doktor gibi mesleklerle uğraşanların 2000-2500 YTL arası ve 2500’den yukarı olan gelir grubunda yer aldıkları görülmüştür.

Tablo 13- Katılım Bankaları Müşterilerinin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

Öğrenim Durumu	Yüzde (%)
İlköğretim	8,7
Lise	41,8
Üniversite	37,0
Yüksek Lisans	4,6
Doktora	7,9

Katılım Bankaları ile çalışan müşterilerin yarısına yakınının yüksek öğrenim görmüş olmaları araştırmamızda dikkat çekici bir sonuç olarak göze çarpmıştır. İkinci en büyük grup ise %41,8 ile lise mezunlarıdır ve ardından İlköğretim mezunları gelmektedir.

Tablo 14- Katılım Bankaları Müşterilerinin Bölgelere Göre Dağılımı

Bölgeler	Yüzde (%)
İç Anadolu Bölgesi	%14,13
Marmara Bölgesi	%17,66
Doğu Anadolu Bölgesi	%14,67
Karadeniz Bölgesi	%13,59
Kıyı Akdeniz Bölgesi	%12,24
İç Akdeniz Bölgesi	%14,94
Ege Bölgesi	%12,77

Katılım Bankaları ile çalışan müşterilerin özelliklerinin belirlenmesi için 7 farklı bölgede uygulanan araştırmanın bölgeler arası dağılımı dengelidir. Bölgeler arası ortalama %14 olan oran baz alındığında, bu oranı çok az bir farkla Marmara Bölgesi geçerken, %12,24'lük oranla Kıyı Akdeniz Bölgesi ortalamanın yine çok az bir farkla altında kalmaktadır.

5.4.2. Frekans dağılımları

Tablo 15- Ankette yer alan 1. Sorunun Sonuçları ve Dağılımı

Soru-1	Seçenekler	Frekans	Yüzde (%)
Katılım Bankaları ile kaç yıldır çalışıyorsunuz?	0-1 yıl arası	69	18,8
	1-3 yıl arası	115	31,3
	3-5 yıl arası	117	31,8
	5 yıldan fazla	67	18,2

Yeni müşteri sayısının son 1 yılda hızlı bir artış gösterdiği dikkat çekmektedir. 0-1 yıl arası ve 1-3 yıl arası seçeneklerine verilen cevapların toplamının %50,1'e tekabül etmesi son üç yılda müşteri sayısında ciddi bir artış olduğunu göstermektedir. Kalan %49,9'luk bölümün ise 3 yıldan fazla süredir Katılım Bankaları ile çalıştığı görülmektedir.

Tablo 16- Ankette yer alan 2. Sorunun Sonuçları ve Dağılımı

Soru-2	Seçenekler	Frekans	Yüzde (%)
Katılım Bankası ile çalışma sebebiniz?	Faizsiz bankacılık yapmaları	275	74,7
	Tavsiye üzerine ya da kurumda tanıdık birinin çalışıyor olması	46	12,5
	Sağladıkları hizmetlerin ucuz olması	18	4,9
	İşyerinize yakın olması	16	4,3
	Yatırımlarınıza daha yüksek kazanç sağlıyor olması	13	3,5

Müşterilerin Katılım Bankaları ile çalışma nedenleri incelendiğinde; %74,7'lik çoğunluğun söz konusu kurumların faizsiz bankacılık yapmalarından dolayı çalıştıkları araştırmamıza göre ortaya çıkmaktadır. Sağladıkları hizmet, daha yüksek kazanç ya da yakınlık gibi sebepleri sadece %12,8'lik payla tercih edilmiştir.

Tablo 17- Ankette yer alan 3. Sorunun Sonuçları ve Dağılımı

Soru-3	Seçenekler	Frekans	Yüzde (%)
Katılım Bankaları'nın haricinde faizli bankalarla da yatırımlarınızı değerlendirme ve kredi kullanma amacıyla çalışıyor musunuz?	Evet	111	30,2
	Hayır	257	69,8

Katılım Bankaları ile çalışan müşterilerin 1/3'ü faizli bankalarla da yatırımlarını değerlendirmek ve kredi kullanma amacıyla çalıştıklarını belirtmiştir. Kalan 2/3'lük bölümü bahsi geçen konular için Katılım Bankaları haricinde faizli bankalarla çalışmadıklarını ifade etmişlerdir. Ancak araştırmamız sırasında edinilen izlenimler neticesinde kredi ve yatırımlarının değerlendirilmesi hususlarının haricinde 'hayır' seçeneğini işaretleyen %69,8'lük katılımcının yaklaşık yarısının örneğin maaşlarının faizli bankalara yatırılması, bazı kurum tahsilatlarının sadece faizli bankalarca yapılması gibi zaruri sebeplerden dolayı faizli bankalarla ilişki kurmak zorunda kaldıkları öğrenilmiştir.

Tablo 18- Ankette yer alan 4. Sorunun Sonuçları ve Dağılımı

Soru-4	Seçenekler	Frekans	Yüzde (%)
Sizin için çalıştığımız Katılım Bankası'nın sermayedarlarının (sahiplerinin) Türk (yerli) veya yabancı olmaları önemli midir?	Yerli sermaye olmalı	288	78,3
	Yabancı sermaye olmalı	0	0
	Yerli ve yabancı sermaye ortaklığı olmalı	15	4,1
	Yerli veya yabancı olması önemli değil	65	17,7

Araştırmamıza katılan 368 kişiden 288'inin Katılım Bankaları'nın 'yerli sermaye'ye ait olması hususundaki görüşleri tüm soruların şıkları arasında en çok tercih edilen seçenek olarak %78,3 ile dikkat çekmektedir.

Tablo-18'den de açıkça anlaşıldığı üzere Katılım Bankaları'nın müşterileri çalıştıkları kurumların sermayedarlarının sadece yabancı olmasını kesinlikle istememektedir. Katılım Bankaları'nın sermayedarlarının '*yabancı sermaye*' olması seçeneğini hiçbir müşterinin işaretlememiş görülmektedir. Ancak %17,7'lik bölümünün sermayedarlarla hiç ilgilenmediği dolayısıyla yerli veya yabancı olmasının bu kesimin görüşüne göre önem teşkil etmediği ortadadır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun yerli sermayeye sıcak baktığı tabloda %4,1'lik pay ile sadece 15 kişi yerli ya da yabancı sermaye ortaklığı olabileceği görüşünü ifade etmiştir.

Tablo 19- Ankette yer alan 5. Sorunun Sonuçları ve Dağılımı

Soru-5	Seçenekler	Frekans	Yüzde (%)
Katılım Bankaları'nın prensipleri ve işleyişi hakkında bilgi sahibi misiniz?	Yeterli bilgi sahibiyim	186	50,5
	Kararsızım	99	26,9
	Çok az bilgi sahibiyim	74	20,1
	Hiçbir fikrim yok	9	2,4

Tablo 19’da görüldüğü gibi Müşterilerin yarısından fazlası Katılım Bankaları’nın işleyiş ve prensipleri hakkında kendilerinin yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünmektedir. Bu düşünce müşterilerin tercih yaparken bilinçli bir şekilde hareket ettiklerini göstermektedir. Müşterilerinden sadece 9’u hiçbir fikrinin olmadığını beyan etmiştir.

Tablo 20- Ankette yer alan 6. Sorunun Sonuçları ve Dağılımı

Soru-6	Seçenekler	Frekans	Yüzde (%)
Katılım hesaplarının getirisinden memnun musunuz?	Çok memnunum	66	17,9
	Memnunum	178	48,4
	Kararsızım	100	27,2
	Az memnunum	22	6,0
	Memnun değilim	2	0,5

Tablo-20’ye göre araştırmaya katılanların 2/3’ü ‘katılım hesapları’nın getirisinden memnun olduğunu belirtmektedir. %27,2’sinin getiri hususunda kararsız olduğu tabloya göre 368 kişiden sadece 2 kişinin hiç memnun olmadığı 22 kişinin ise az memnun olduğu sonucu getiri hususunda önemli bir beklentinin olmadığını yönünde bir izlenim sağlamaktadır.

Tablo 21- Ankette yer alan 7. Sorunun Sonuçları ve Dağılımı

Soru-7	Seçenekler	Frekans	Yüzde (%)
Katılım Bankaları ile çalışırken nelere dikkat ediyorsunuz?	Sadece faizsiz olmasına dikkat ediyorum	225	61,1
	Kârlılığımıza dikkat ediyorum	24	6,5
	Piyasa şartlarına göre rekabetçi olmasına dikkat ediyorum	15	4,1
	Diğer bankalardan farklı avantajlar sağlamalarına dikkat ediyorum	22	6,0
	Güvenilir olmalarına ve işlem hızına ve kalitesine dikkat ediyorum	82	22,3

Tablo-16'daki cevaplarla Tablo-21'deki cevapları karşılaştıracak olursak 2. soruya katılımcıların %74,7'lik bölümü Katılım Bankaları ile çalışma sebebi olarak *'faizsiz bankacılık yapımları'*nı göstermiştir. Ancak 7. soruda Katılım Bankaları ile çalışılırken dikkat edilen hususların sıralamasında %74'7'lik oran %61,1'e düşmüş ve faiz olmalarının haricinde %22,3'lük kesiminin güvenilir olmasına ve işlem hızına ve kalitesine de dikkat ettiği tespit edilmiştir. Yine ikinci soruda Katılım Bankaları'nın yatırımlarına daha yüksek kazanç sağlıyor olmasını tercih edenler %3,5 iken 7. soruda bu oranın %6,5'a yükseldiği görülmüştür. İki soru arasında benzer seçenekler arasındaki tercih farkları düşük oranlarda olsa da dikkat çekmektedir. Müşterilerin sergilediği tutum ve farklılıklar sonuç açısından önemlidir.

Tablo 22- Ankette yer alan 8. Sorunun Sonuçları ve Dağılımı

Soru-8	Seçenekler	Frekans	Yüzde (%)
Katılım Bankaları'nın hisselerinin borsa kanalıyla halka satılması size önemli midir?	Çok Önemli	50	13,6
	Önemli	149	40,5
	Kararsızım	83	22,6
	Az önemli	29	7,9
	Önemli değil	57	15,5

Müşterilerin %54,1'lik kısmının Katılım Bankaları'nın borsa kanalıyla halka satılmasının önemli olduğunu düşünmesi bu müşterilerin Katılım Bankaları'nın hisse senetlerini satın almak suretiyle ortak olmak isteyebilecekleri ihtimalini de ortaya çıkarmaktadır. Halen Banka Asya'nın %36,87'si ve Albaraka Türk'ün %20,22'si halka açık olup borsada işlem görmektedir. Bank Asya ve Albaraka Türk'ün farklı zamanlardaki halka arz işlemleri sırasında çok yoğun ilgi ile karşılaştıkları hatırlanacak olursa Katılım Bankaları'nın müşterilerinin ya da borsa yatırımcılarının bu kurumlara ortak olmayı tercih ettikleri görülmektedir. Bu durumda Katılım Bankaları'nın borsada iyi bir performans sergilemesi beklentisi yoğun görülebilir.

Tablo 23- Ankette yer alan 9. Sorunun Sonuçları ve Dağılımı

Soru-9	Seçenekler	Frekans	Yüzde (%)
Katılım Bankaları'nın 'mutlaka gerçek mal alım-satım işlemlerine finansman sağlama ve alınan malın bedelini doğrudan satıcıya ödeme' prensibi sizin açınızdan önemli midir ve bu prensibin uygulanmasına dikkat ediyormusunuz?	Çok önemlidir ve çok dikkat ediyorum	189	51,4
	Önemlidir ve dikkat ediyorum	127	34,5
	Az önemlidir ve az dikkat ediyorum	7	1,9
	Önemli değildir ve dikkat etmiyorum	2	0,5
	Önemlidir ancak dikkat etmiyorum	43	11,7

Tablo-23'te Katılım Bankaları'nın işleyiş prensibine ilişkin anahtar bir cümle sunulmuştur. Anahtar cümle ile Katılım Bankaları'nın işleyiş prensiplerine müşterilerin %85,9 gibi büyük bir çoğunluğunun önem vermekte ve bu prensibin uygulanması hususuna dikkat etmekte oldukları şeklinde görüş belirttikleri görülmüştür. Buna nazaran %11,70'lik oran ile müşterilerin bir kısmı Katılım Bankaları'nın işleyiş prensibinin kendisi açısından önemli olduğunu ancak uygulama hususuna dikkat etmediğini belirterek dikkat çekici bir sonuç ortaya koymuşlardır. Ankete katılan müşterilerin sadece %2,4'lük kısmı ise bu konunun kendisi için önemsiz olduğunu belirterek aynı zamanda uygulama hususuna da dikkat etmediğini ifade etmiştir.

Tablo 24- Ankette yer alan 10. Sorunun Sonuçları ve Dağılımı

Soru-10	Seçenekler	Frekans	Yüzde (%)
Çalıştığımız Katılım Bankası'nın personel sayısı ve kalitesi sizce yeterli mi?	Çok yeterli	45	12,2
	Yeterli	231	62,8
	Kararsızım	36	9,8
	Fena değil	39	10,6
	Yeterli Değil	17	4,6

Araştırmamıza katılan müşterilerin büyük bir çoğunluğu Katılım Bankaları'nın personel sayısı ve kalitesinin yeterli olduğunu belirtmiştir. Müşterilerin %75'lik bölümü personel kalitesi ve sayısının çok yeterli ya da yeterli olduğu seçeneğini işaretleyerek Katılım Bankaları'nın insan kaynaklarının güçlü bir yapıya sahip olduğu sonucuna varmamızı sağlamaktadır. %4,6'lık müşteri kesimi personel sayı ve kalitesini yeterli görmemektedir.

Tablo 25- Ankette yer alan 11. Sorunun Sonuçları ve Dağılımı

Soru-11	Seçenekler	Frekans	Yüzde (%)
Çalıştığımız Katılım Bankası'nın şube ağını ve şube sayısını yeterli buluyor musunuz?	Çok yeterli	12	3,3
	Yeterli	112	30,4
	Kararsızım	76	20,7
	Fena değil	88	23,9
	Yeterli Değil	80	21,7

Müşterilerin %75'lik bölümü Katılım Bankaları'nın personel sayı ve kalitesini yeterli görürken aynı durum şube ağı ve sayısı için geçerli değildir. Müşterilerinin 2/3'ü 'yeterli değil', 'fena değil' ve 'kararsızım' seçeneklerini işaretleyerek Katılım Bankaları'nın şubeleşme açısından henüz yeterli performansa sahip olmadığını ve şube sayılarını arttırmaları gerektiğini göstermiştir.

Tablo 26- Ankette yer alan 12. Sorunun Sonuçları ve Dağılımı

Soru-12	Seçenekler	Frekans	Yüzde (%)
Katılım Bankaları'nı ürün çeşitliliği ve projelere sağlanan finansman oranları göz önünde bulundurulduğunda klasik (faizli) bankalarla rekabet edebilir buluyor musunuz?	Rekabet edebilir buluyorum	75	20,4
	Kısmen rekabet edebilir buluyorum	198	53,8
	Kararsızım	71	19,3
	Rekabet edebilir bulmuyorum	20	5,4
	Hiçbir fikrim yok	4	1,1

Müşterilerin %74,2'si Katılım Bankaları'nı ürün çeşitliliği ve projelere sağlanan finansman oranları açısından rekabet edebilir ya da kısmen rekabet edebilir bulmaktadır. Bu durum göstermektedir ki Katılım Bankaları, faizli bankalarla ürün ve finansman bazında rekabet edebilir seviyeye ulaşmış olup müşterilerden de bu konuda tereddüt ve tenkit görmemektedir.

Tablo 27- Ankette yer alan 13. Sorunun Sonuçları ve Dağılımı

Soru-13	Seçenekler	Frekans	Yüzde (%)
Kaç Katılım Bankası ile çalışıyor-sunuz?	1	242	65,8
	2	106	28,8
	3	20	5,4
	4	0	0

Araştırmamıza katılan müşterilerden hiç biri piyasadaki faaliyet gösteren Katılım Bankaları'nın tamamıyla çalışmamaktadır. %65'8'lik yüzde ile 242 kişinin sadece tek Katılım Bankası ile çalıştığı gözlenirken 126 kişi 2 ya da 3 Katılım Bankası ile çalışmaktadır.

Tablo 28- Ankette yer alan 14. Sorunun Sonuçları ve Dağılımı

Soru-14	Seçenekler	Frekans	Yüzde (%)
Katılım Bankaları'ndaki hesaplarınızın hazine garantisinde olup olmaması sizin için önemli midir?	Çok Önemli	109	29,6
	Önemli	141	38,3
	Kararsızım	25	6,8
	Az önemli	39	10,6
	Önemli değil	54	14,7

Katılım Bankaları'ndaki hesaplarının hazine garantisinde olmasına müşterilerin %67,9'u 'önemli' ya da 'çok önemli' seçeneğini işaretlerden %25,3'ünün 'az önemli' ya da 'önemli değil'i tercih etmesi dikkat çekmektedir. Çoğunluğun hazine garantisini önemli gördüğü dağılımda ¼'ü oluşturan azımsanamayacak bir kesimin ise hazine garantisini önemli görmemesi müşterilerin bir kısmının Katılım Bankaları'na güvendiğini dolayısıyla hazine garantisine ihtiyaç duymadığını gösterebilir. Başka bir bakış açısına göre kâr ve zarara katılma prensibine göre para yatıran müşterilerin zararın da olabileceği öngörüsü ile hazine garantisine ihtiyaç duymayan bir inanca sahip oldukları düşünülebilir.

Tablo 29- Ankette yer alan 15. Sorunun Sonuçları ve Dağılımı

Soru-15	Seçenekler	Frekans	Yüzde (%)
Katılım Bankaları'nın uyguladığı masraf ve komisyon oranları hakkında ne düşünüyorsunuz?	Çok yüksek	19	5,2
	Normal	215	58,4
	Kararsızım	65	17,7
	Düşük	28	7,6
	Önemli değil	41	11,1

Müşterilerin %58,4'lük kısmının masraf ve komisyonlar hakkında 'normal' seçeneğini işaretlediği görülmektedir. %5,2'lik az bir kısmı masraf ve komisyonları 'çok yüksek' bulurken %18,7'si 'düşük' ya da 'önemli değil' diyerek masraf ve komisyonları önemsememiştir. Bu durumda Katılım Bankaları'nın piyasa ortalamasında masraf ve komisyon yansıttığı hatta bazı durumlarda ucuz fiyatlamalara sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 30- Ankette yer alan 16. Sorunun Sonuçları ve Dağılımı

Soru-16	Seçenekler	Frekans	Yüzde (%)
Katılım Bankaları'nın sizden yüksek masraf alması durumunda faizli bankalarla çalışmayı düşünür müsünüz?	Kesinlikle düşünürüm	6	1,6
	Düşünebilirim	50	13,6
	Kararsızım	61	16,6
	Belki düşünebilirim	89	24,2
	Kesinlikle düşünmem	162	44,0

Tablo 16'daki dağılıma göre müşterilerin %74,7'si Katılım Bankaları ile faizsiz bankacılık yaptıkları için çalışırken Tablo 21'e göre müşterilerin %61,1 yine Katılım Bankaları ile çalışırken sadece faizsiz olmalarına dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Ancak 16. soruda belirtildiği üzere kendilerine yüksek masraf uygulanması halinde 'kesinlikle faizli bankalarla çalışmayı düşünmem' diyenlere rağmen bu oran %44'e düşmekten kurtulamamıştır. Belki düşünebilirim ve kararsızım diyenlerin toplam 40,8 olduğu düşünülürse yine de faizsizlik hassasiyetinin korunmaya çalışıldığı ancak masrafların bu hassasiyeti etkileyebileceği ön plana çıkmıştır.

5.5. Varyans Analizi Sonuçları

5.5.1. Gelir Dağılımına Göre Farklılıklar

Tablo 31- Değişik gelir grubuna mensup müşterilerin Katılım Bankaları ile çalışma süreleri arasındaki farklılık (Soru-1)

Soru-1	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Katılım Bankaları ile kaç yıldır çalışıyorsunuz?	27,767	4	6,942	7,154	0,000

Gelir Dağılımı	Cevap Dağılımı(kişi)	Ortalama
500-1000 YTL arası	83	2,02
1000-1500 YTL arası	96	2,55
1500-2000 YTL arası	104	2,64
2000-2500 YTL arası	41	2,63
2500 YTL'den yukarı	44	2,86

Gelir durumu 500 ile 1000 YTL arasında ve 1000 ila 15000 YTL arasında olan müşterilerin 1-3 yıl veya 3-5 yıl arasında Katılım Bankaları ile çalıştığı görülmektedir. Bu durum göstermektedir ki Katılım Bankaları ile son yıllarda çalışmaya başlayan müşteri portföyünün orta düzey gelire sahip olduğu 3 yıldan daha fazla süredir çalışanların ise 2500 YTL'den fazla gelirinin bulunduğudır.

Tablo 32- Değişik gelir grubuna mensup müşterilerin Katılım Bankaları'nın rekabet edebilirliği hususundaki görüş farklılıkları (Soru-12)

Soru-12	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Katılım Bankaları'nı ürün çeşitliliği ve projelere sağlanan finansman oranları göz önünde bulundurulduğunda klasik (faizli) bankalarla rekabet edebilir buluyormusunuz?	11,836	4	2,959	4,404	0,002

Gelir Dağılımı	Cevap Dağılımı(kişi)	Ortalama
500-1000 YTL arası	83	2,43
1000-1500 YTL arası	96	2,09
1500-2000 YTL arası	104	1,97
2000-2500 YTL arası	41	1,95
2500'den yukarı	44	2,18

Anketimize katılanlardan en alt gelire sahip olanlar Katılım Bankaları'nı daha az rekabet edebilir görmektedir. Öte yandan gelir düzeyi en üst grubu temsil eden kesimin, geliri en alt seviyedeki grubun ardından rekabet hususunda kararsızlık sergilediği dikkat çekmektedir. Diğer gelir grupları hemen hemen yakın görüş belirterek Katılım Bankaları'nı rekabet edebilir görmektedir.

Tablo 33- Gelir dağılımı ile çalışılan Katılım Bankası sayısı arasındaki ilişki

Soru-13	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Kaç Katılım Bankası ile çalışıyorsunuz?	3,349	4	0,837	2,437	0,047

Gelir Dağılımı	Cevap Dağılımı(kişi)	Ortalama
500-1000 YTL arası	83	1,3
1000-1500 YTL arası	96	1,3
1500-2000 YTL arası	104	1,47
2000-2500 YTL arası	41	1,46
2500'den yukarı	44	1,55

Gelir seviyesi arttıkça daha fazla Katılım Bankası ile çalışıldığı ancak bu ortalamanın ağırlıklı olarak yine de 2 Katılım Bankası'ndan fazla olmadığı görülmektedir.

5.5.2. Öğrenim Durumu Bakımından Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 34- Öğrenim Durumuna göre müşterilerin Katılım Bankaları ile çalışma sebepleri arasındaki farklılıklar (Soru-2)

Soru-2	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Katılım Bankası ile çalışma sebebiniz?	10,384	4	2,596	2,550	0,039

Öğrenim Durumu	Cevap Dağılımı(kişi)	Ortalama
İlköğretim	32	1,56
Lise	154	1,64
Üniversite	136	1,45
Yüksek Lisans	17	1,12
Doktora	29	1,1

Öğrenim seviyelerine göre Katılım Bankaları ile çalışma sebepleri irdelendiğinde, yüksek öğrenim görmüş olanların daha bilinçli ve kararlı hareket ettikleri dolayısıyla Katılım Bankaları ile sadece *'faizsiz bankacılık yaptıkları'* için çalıştıkları görülmektedir. Örneğin öğrenim durumu *'doktora'* seviyesinde olan 29 kişinin ve öğrenim durumu *'yüksek lisans'* düzeyinde olan 17 kişinin tamamına yakınının Katılım Bankaları ile faizsiz olmaları sebebiyle çalıştıkları görülmektedir. Öte yandan öğrenim durumu *'lise'* ve *'ilköğretim'* düzeyindeki müşterilerin Katılım Bankaları'nın faizsiz olmalarının yanı sıra başka sebeplerle de söz konusu kurumlarla çalıştıkları anket sonuçlarına göre söylenebilir.

Tablo 35- Öğrenim durumuna göre Katılım Bankaları'nın sermayedarlarının yerli ya da yabancı olmaları arasındaki ilişki (Soru-4)

Soru-4	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Sizin için çalıştığımız Katılım Bankası'nın sermayedarlarının (sahiplerinin) Türk (yerli) veya yabancı olmaları önemli midir?	31,662	4	7,915	6,039	0,000

Öğrenim Durumu	Cevap Dağılımı(kişi)	Ortalama
İlköğretim	32	1,19
Lise	154	1,40
Üniversite	136	1,90
Yüksek Lisans	17	2,24
Doktora	29	1,48

Öğrenim seviyelerine göre de bakıldığında Katılım Bankaları müşterinin büyük bir çoğunluğu sermayedarların yerli olmasını tercih etmektedir. Ancak Yüksek Lisans mezunları yerli veya yabancı olması önemli değil derken üniversite mezunlarının bir kısmı da yerli ve yabancı sermaye ortaklığı olabileceğini düşünmektedirler.

Tablo 36- Öğrenim Durumuna göre müşterilerin Katılım Bankaları'nın hisselerinin borsa kanalıyla halka satılması hususundaki farklılıklar (Soru-8)

Soru-8	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Katılım Bankaları'nın hisselerinin borsa kanalıyla halka satılması sizce önemli midir?	25,090	4	6,273	4,137	0,003

Öğrenim Durumu	Cevap Dağılımı(kişi)	Ortalama
İlköğretim	32	3,25
Lise	154	2,85
Üniversite	136	2,55
Yüksek Lisans	17	2,00
Doktora	29	2,55

Katılım Bankaları'nın borsa kanalıyla halka satılması hususunda öğrenim seviyelerine göre dağılıma bakıldığında yarıdan fazlası '*kararsız*' bir tablo ortaya koyarken öğrenimi '*ilköğretim*' olan müşteriler bu konuyu 'az önemli' ya da '*önemsiz*' görmektedirler. Yine '*lise*' mezunları da borsa kanalıyla halka arzı üniversite ve daha yüksek öğrenim görmüş gruplara göre daha az önemli bulmaktadırlar.

Tablo 37- Öğrenim Durumuna göre Katılım Bankaları'nın şube ağının ve şube sayısının yeterliliği hususundaki görüş farklılıkları (Soru-11)

Soru-11	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Çalıştığımız Katılım Bankası'nın şube ağını ve şube sayısını yeterli buluyor musunuz?	20,494	4	5,123	3,622	0,007

Öğrenim Durumu	Cevap Dağılımı(kişi)	Ortalama
İlköğretim	32	2,72
Lise	154	3,50
Üniversite	136	3,24
Yüksek Lisans	17	3,59
Doktora	29	3,07

Öğrenim seviyelerine göre Katılım Bankaları'nın şube ağı ve sayısı çoğunlukla yetersiz bulunmaktadır. Ancak 'ilköğretim' düzeyinde öğrenime sahip müşterilerin ağırlıklı kesimi şube ağının ve sayısının yeterliliği hususunda 'kararsız' veya 'fena değil' görüşüne sahiptirler.

Tablo 38- Öğrenim Durumuna göre Katılım Bankaları'nın uyguladıkları masraf ve komisyon oranları hakkındaki görüş farklılıkları (Soru-15)

Soru-15	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Katılım Bankaları'nın uyguladığı masraf ve komisyon oranları hakkında ne düşünüyorsunuz?	13,221	4	3,305	2,897	0,002

Öğrenim Durumu	Cevap Dağılımı(kişi)	Ortalama
İlköğretim	32	2,81
Lise	154	2,77
Üniversite	136	2,52
Yüksek Lisans	17	2,24
Doktora	29	2,21

Katılım Bankaları'nın uyguladıkları masraf ve komisyonlar hakkındaki görüşlerin öğrenim durumuna göre farklılık arz ettiği görülmektedir. Öğrenim seviyesi düştükçe uygulanan masrafın yüksek olduğu görüşünün hakim olduğu görülmektedir. Başka bir değerlendirmeye göre yüksek öğrenime sahip kesimin faizsiz bankacılık hususunda daha bilinçli bir tercih yaptığı hatırlanacak olursa bu kesimin masraf ve komisyonlara çalışma koşulu olarak da önem vermediği söylenebilir.

5.5.3. Meslek Gruplarına Göre Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 39- Meslek Gruplarına göre araştırmaya katılanların Katılım Bankaları ile çalışma süreleri arasındaki ilişkiler (Soru-1)

Soru-1	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Katılım Bankaları ile kaç yıldır çalışıyorsunuz?	32,698	10	3,270	3,361	0,000

Meslek Grubu	Cevap Dağılımı(kişi)	Ortalama
Serbest Meslek (Esnaf-Tüccar)	152	2,62
Bankacı	13	2,92
Serbest Avukat, Muhasebeci, Mimar, Eczacı vs.	61	2,69
Doktor	11	2,45
Emekli	31	2,71
Memur	30	2,07
Öğretmen	10	2,50
Öğretim Üyesi	16	2,50
Özel Sektör(ücretli)	31	2,10
Öğrenci	11	1,45
Ev Hanımı	2	1,50

Özel sektör, öğrenci, ev hanımı, memur, doktor, öğretmen, öğretim üyesi gibi meslek gruplarının 0-1 yıl ya da en fazla 1-3 yıldır Katılım Bankaları ile çalıştıkları görülmektedir. Bu durum göstermektedir ki Katılım Bankaları'nın müşteri portföyü

son yıllarda çeşitlilik arz etmiş ve bahsi geçen meslek gruplarından müşteriler Katılım Bankaları ile çalışmaya başlamışlardır. Gelir durumuna göre farklılıklar da hatırlanacak olursa son yıllarda orta düzeyde gelire sahip müşteri sayısında artış olduğu görülmektedir. Bu iki sonuç birbiriyle örtüşmekte ve Katılım Bankaları'nın müşteri yapısının sadece ticaret erbabı olmaktan çıkıp çeşitlendiği görülmektedir.

Tablo 40- Meslek Gruplarına göre Katılım Bankaları'nın sermayedarlarının yerli ya da yabancı olmaları arasındaki ilişki (Soru-4)

Soru-4	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ort.	F	P
Sizin için çalıştığımız Katılım Bankası'nın sermayedarlarının (sahiplerinin) Türk (yerli) veya yabancı olmaları önemli midir?	40,595	10	4,059	3,104	0,001

Meslek Grubu	Cevap Dağılımı(kişi)	Ortalama
Serbest Meslek (Esnaf-Tüccar)	152	1,45
Bankacı	13	2,38
Serbest Avukat, Muhasebeci, Mimar, Eczacı vs.	61	1,90
Doktor	11	1,82
Emekli	31	1,23
Memur	30	1,93
Öğretmen	10	1,30
Öğretim Üyesi	16	1,38
Özel Sektör(ücretli)	31	1,39
Öğrenci	11	2,64
Ev Hanımı	2	1,00

Tablo-40'a göre ev hanımı, özel sektör(ücretli), öğretim üyesi, öğretmen, emekli gibi özellikle ücretli ve sabit gelirliler meslek gruplarının Katılım Bankaları'nın sermayedarlarını yerli olması hususundaki görüşü ön plana çıkmaktadır. Özellikle genç müşteri kesimini oluşturan öğrenciler ise bu konuya yerli veya yabancı olması hususunda 'önemsiz' ya da 'yerli veya yabancı ortaklığı olabilir' şeklinde görüş bildirmişlerdir. Diğer meslek gruplarının çoğunun ise genellikle Katılım Bankası sahiplerinin yerli sermaye olması veya yerli ya da yabancı sermaye ortaklığı olması gibi seçeneklerde yoğunluk gösterdikleri sonuçlar arasından çıkmaktadır.

Tablo 41- Meslek Gruplarına göre Katılım Bankaları'nın prensipleri ve işleyişi hakkında bilgi sahibi olma düzeyi arasındaki farklılıklar (Soru-5)

Soru-5	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Katılım Bankaları'nın prensipleri ve işleyişi hakkında bilgi sahibi misiniz?	12,856	10	1,286	1,771	0,064

Meslek Grubu	Cevap Dağılımı(kişi)	Ortalama
Serbest Meslek (Esnaf-Tüccar)	152	1,72
Bankacı	13	1,23
Serbest Avukat, Muhasebeci, Mimar, Eczacı vs.	61	1,98
Doktor	11	1,64
Emekli	31	1,65
Memur	30	1,77
Öğretmen	10	1,70
Öğretim Üyesi	16	1,56
Özel Sektör(ücretli)	31	1,61
Öğrenci	11	2,36
Ev Hanımı	2	1,50

Tablo-41'e göre Katılım Bankaları'nın çalışma prensipleri ve işleyişi hakkında genç müşteri grubunu da oluşturan öğrencilerin '*kararsız*' ya da '*çok az bilgi sahibi*' oldukları görülmektedir. Bu grubun ardından serbest avukat, muhasebeci, mimar, eczacı gibi meslekleri icra edenler de Katılım Bankaları'nın

işleyişi ve prensipleri hakkında 'kararsız' düzeyde bilgiye sahip olduklarını ifade etmektedirler. Diğer meslek grupları özellikle bankacı, öğretim üyesi gibi kesimler ise ağırlıklı olarak Katılım Bankaları'nın prensipleri ve işleyişi hakkında yeterli bilgiye sahip kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 42- Meslek Gruplarına göre Katılım Bankaları'nın uyguladıkları masraf ve komisyon oranları hakkındaki görüş farklılıkları (Soru-15)

Soru-15	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Katılım Bankaları'nın uyguladığı masraf ve komisyon oranları hakkında ne düşünüyorsunuz?	19,930	10	1,993	1,746	0,069

Meslek Grubu	Cevap Dağılımı(kişi)	Ortalama
Serbest Meslek (Esnaf-Tüccar)	152	2,66
Bankacı	13	3,38
Serbest Avukat, Muhasebeci, Mimar, Eczacı vs.	61	2,52
Doktor	11	2,64
Emekli	31	2,68
Memur	30	2,53
Öğretmen	10	2,20
Öğretim Üyesi	16	1,94
Özel Sektör(ücretli)	31	2,53
Öğrenci	11	3,00
Ev Hanımı	2	3,00

Tablo 42’de görüldüğü üzere ev hanımı, öğrenci, doktor, bankacı gibi meslek grupları uygulanan masraf ve komisyonlar hususunda ‘kararsız’ ya da ‘düşük’ şeklinde ağırlıklı görüş bildirmişlerdir. Diğerleri ise ‘normal’e yakın olduğu şeklinde görüş bildirmiştir. Buradan anlaşılmaktadır ki ticari faaliyetlerden dolayı Katılım Bankaları ile münasebet kuranlar ile haricindekiler arasında masraf ve komisyonlar hususunda meslek grupları açısından farklı bir görüş hakim olup ticaretle uğraşanların masraflara önem verdiği ön plana çıkmaktadır.

5.5.4. Yaş Gruplarına Göre Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 43- Yaş Gruplarına göre araştırmaya katılanların Katılım Bankaları ile çalışma süreleri arasındaki farklılıklar (Soru-1)

Soru-1	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Katılım Bankaları ile kaç yıldır çalışıyorsunuz?	26,227	5	5,245	5,368	0,000

Yaş Grubu	Cevap dağılımı(kişi)	Ortalama
18-25 yaş arası	19	1,74
25-35 yaş arası	153	2,39
35-45 yaş arası	142	2,58
45-55 yaş arası	44	2,86
55-65 yaş arası	8	3,00
65’den yukarı	2	4,00

Yaş ortalaması arttıkça Katılım Bankaları ile çalışma süresinin de arttığı gözlenmektedir. Buna göre 45-65 yaş arası müşterilerin 3 yıldan fazla süredir Katılım Bankaları ile çalıştığı tespit edilirken 25-45 yaş arası müşterilerin ağırlıklı olarak 1 ile 3 yıl arasında ağırlıklı olarak çalıştığı görülmektedir. Yine 18-25 yaş arası müşteriler ise en fazla 3 yıl olmak üzere ağırlıklı olarak 0-1 yıl arasında çalışma süresine sahiptirler.

Tablo 44- Yaş Gruplarına göre Katılım Bankaları'nın sermayedarlarının yerli ya da yabancı olması hususunda verilen cevaplar arasındaki farklılıklar(Soru-4)

Soru-4	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ort.	F	P
Sizin için çalıştığınız Katılım Bankası'nın sermayedarlarının (sahiplerinin) Türk (yerli) veya yabancı olmaları önemli midir?	18,315	5	3,663	2,711	0,020

Yaş Grubu	Cevap dağılımı(kişi)	Ortalama
18-25 yaş arası	19	2,37
25-35 yaş arası	153	1,53
35-45 yaş arası	142	1,70
45-55 yaş arası	44	1,45
55-65 yaş arası	8	1,00
65'den yukarı	2	1,00

Katılım Bankaları'nın müşterilerinin yaş ortalaması arttıkça sermayedarların sadece yerli olmasını tercih ettikleri görülmektedir.

Tablo-44'te göre müşterilerden 45 yaş üzeri olanların neredeyse tamamına yakınının Katılım Bankaları'nın sermayedarlarının yerli olması hususunda görüş bildirdikleri tespit edilmiştir. 55 yaşından büyük olan müşterilerin tamamının yerli sermaye istediği de görülmektedir. Öte yandan meslek gruplarına göre farklılıklar incelendiğinde sadece öğrencilerin yani 18-25 yaş grubunu oluşturan gençlerin bu tabloda da yerli veya yabancı sermaye olması önemli değil ya da yerli veya yabancı sermaye ortaklığı olabilir şeklinde görüş bildirdikleri dikkat çekmektedir. 25 ila 45 yaş aralığındaki müşterilerin yine ağırlıklı olarak yerli sermayeyi tercih etmelerinin yanı sıra bir kısmının yerli veya yabancı ortaklığına sıcak baktığı ama yaş gruplarından hiçbirinin sadece yabancı sermaye kuruluşunu kesinlikle tercih etmediği açıkça görülmektedir.

Tablo 45- Yaş Gruplarına göre Katılım Bankaları'nın prensipleri ve işleyişi hakkında bilgi sahibi olma düzeyi arasındaki farklılıklar (Soru-5)

Soru-5	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Katılım Bankaları'nın prensipleri ve işleyişi hakkında bilgi sahibi misiniz?	13,248	5	2,650	3,707	0,003

Yaş Grubu	Cevap dağılımı(kişi)	Ortalama
18-25 yaş arası	19	2,37
25-35 yaş arası	153	1,65
35-45 yaş arası	142	1,80
45-55 yaş arası	44	1,77
55-65 yaş arası	8	1,13
65'den yukarı	2	1,00

Yaş ortalaması arttıkça müşterilerin Katılım Bankaları'nın prensipleri ve işleyişi hakkında kendilerini yeterli bilgi sahibi gördükleri anlaşılmaktadır. 55 yaş üzere hemen hemen tüm müşteriler kendilerini '*yeterli bilgi sahibiyim*' şeklinde ifade etmişlerdir. Yine yaş ortalaması paralelliği hakimken sadece 25-35 yaş grubunun diğerlerine göre daha fazla kendilerini '*yeterli bilgi sahibi*' gördüklerini söylemekte fayda vardır. 18-25 yaş arası genç müşteri portföyü ise '*kararsızım*' veya '*çok az bilgi sahibiyim*' seçeneklerinde ağırlık göstererek Katılım Bankaları'nın işleyişi ve prensipleri hakkında diğer yaş gruplarına nazaran yeterli düzeyde olmadıklarını göstermiştir.

Tablo 46- Yaş Gruplarına göre katılım hesaplarının getirisinden duyulan memnuniyet derecesi arasındaki farklılıklar (Soru-6)

Soru-6	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Katılım hesaplarının getirisinden memnun musunuz?	12,040	5	2,408	3,620	0,003

Yaş Grubu	Cevap dağılımı(kişi)	Ortalama
18-25 yaş arası	19	2,79
25-35 yaş arası	153	2,27
35-45 yaş arası	142	2,20
45-55 yaş arası	44	2,09
55-65 yaş arası	8	1,75
65'den yukarı	2	1,00

Katılım hesaplarının getirisinden duyulan memnuniyet ile yaş ortalamaları arasında paralellik söz konusudur. Yaş ortalaması düştükçe katılım hesaplarının getirisinden elde edilen kazançtan duyulan memnuniyet düzeyi düşmektedir. Araştırmaya katılan 45 yaş üzeri tüm müşterilerin katılım hesaplarının getirisinden 'memnun' ya da 'çok memnun' oldukları görülürken, 18-25 yaş arası müşteriler arasından az memnun olanların çoğunlukta olduğu, 25-35 yaş arası müşterilerin ise 'kararsızlık' sergiledikleri, 35-45 yaş arası müşterilerin ise ağırlıklı olarak 'memnun' ancak bir kısmının da 'kararsız' olduğu ortaya konmaktadır.

Tablo 47- Yaş Gruplarına göre çalışılan Katılım Bankası sayısı arasındaki farklılıklar (Soru-13)

Soru-13	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Kaç Katılım Bankası ile çalışıyorsunuz?	3,788	5	0,758	2,207	0,053

Yaş Grubu	Cevap dağılımı(kişi)	Ortalama
18-25 yaş arası	19	1,05
25-35 yaş arası	153	1,42
35-45 yaş arası	142	1,43
45-55 yaş arası	44	1,30
55-65 yaş arası	8	1,50
65'den yukarı	2	2,00

Tablo-47'ye göre çalışılan Katılım Bankası sayısının 18-25 yaş grubu arasında ağırlıklı olarak sadece 1 kurum, 25-55 yaş arası içinse ağırlıklı olarak 1 kurum nadiren 2 kurum olarak kayda geçmektedir. 55 yaş üzeri müşteri portföyünün ise ağırlık olarak 2 ve 3 kurum ile çalıştıkları dikkat çekmektedir. Ancak araştırma katılan müşterilerden hiçbirinin 4 katılım bankasının tamamıyla çalışmadığı görülmektedir.

Tablo 48- Yaş Gruplarına göre Katılım Bankaları’ndaki hesapların hazine garantisinde olup olmaması hususundaki görüş farklılıkları (Soru-14)

Soru-14	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Katılım Bankaları’ndaki hesaplarımızın hazine garantisinde olup olmaması sizin için önemli midir?	23,988	5	4,798 1,895	2,532	0,029

Yaş Grubu	Cevap dağılımı(kişi)	Ortalama
18-25 yaş arası	19	2,79
25-35 yaş arası	153	2,52
35-45 yaş arası	142	2,21
45-55 yaş arası	44	2,48
55-65 yaş arası	8	2,63
65’den yukarı	2	5,00

Katılım Bankaları ile çalışan müşterilerden 65 yaş üzerinde olanların katılım hesaplarına sağlanan hazine garantisini hiç önemsemedikleri görülmektedir. Buna nazaran en fazla önemseyen 35-45 yaş arasındaki müşterilerin olduğu gözlenmektedir. Diğer yaş gruplarının ise ağırlıklı olarak bu konuda ‘kararsız’ olduğu veya normal düzeyde önemsedikleri tespit edilmiştir.

Tablo 49- Yaş Gruplarına göre Katılım Bankaları'nın uyguladıkları masraf ve komisyon oranları hakkındaki görüş farklılıkları (Soru-15)

Soru-15	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Katılım Bankaları'nın uyguladığı masraf ve komisyon oranları hakkında ne düşünüyorsunuz?	32,875 394,557 427,432	5 362 367	6,575 1,090	6,032	0,000

Yaş Grubu	Cevap dağılımı(kişi)	Ortalama
18-25 yaş arası	19	3,11
25-35 yaş arası	153	2,81
35-45 yaş arası	142	2,37
45-55 yaş arası	44	2,39
55-65 yaş arası	8	2,63
65'den yukarı	2	5,00

Katılım Bankaları'nın uyguladıkları masraf ve komisyonlar için 65 yaş üzeri müşterilerin tamamı '*benim için önemli değil*' şeklinde ifade kullanmışlardır. Bu müşteri 18-25 yaş arası ve 25-35 yaş arası müşteri grubunun izlemesi dikkat çekmektedir. Bu müşteriler de masraf ve komisyonları hakkında '*kararsız*' ya da '*düşük*' olduğu şeklinde görüş beyan etmişlerdir. Ancak 35-55 yaş arası müşteri grubu, uygulanan komisyon ve masrafları ağırlıklı olarak '*normal*' görmektedirler.

5.5.5. Bölgelere Göre Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 50- Bölgelere göre araştırmaya katılanların Katılım Bankaları ile çalışma süreleri arasındaki farklılıklar (Soru-1)

Soru-1	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Katılım Bankaları ile kaç yıldır çalışıyorsunuz?	67,760	6	11,293	13,057	0,000

Bölgeler	Cevap dağılımı(kişi)	Ortalama
İç Anadolu Bölgesi	52	1,56
Marmara Bölgesi	65	2,40
Doğu Anadolu Bölgesi	54	2,52
Karadeniz Bölgesi	50	2,62
Kıyı Akdeniz Bölgesi	45	2,71
İç Akdeniz Bölgesi	47	3,04
Ege Bölgesi	55	2,78

Tablo-50'ye göre araştırmamızın uygulandığı başlıca 7 farklı bölge arasındaki Katılım Bankaları ile çalışma süresi farklılığı görülmektedir. Buna göre İç Anadolu ve Marmara Bölgesi'ndeki müşterilerin Katılım Bankaları ile diğer bölgelere nazaran daha az süredir çalıştıkları ortaya çıkmaktadır. Ancak bu bölgelerde Katılım Bankaları'nın daha uzun süredir faaliyet gösterdikleri göz önünde bulundurulacak olursa Marmara ve İç Anadolu Bölgesi'ndeki müşteri portföyünde diğer bölgelere nazaran yeni müşteri sayısının çalışma süresine oranla daha yoğun olarak arttığı söylenebilir. Yani bu bölgelerde hem uzun yıllardır Katılım Bankaları ile çalışan müşteri mevcut hem de diğer bölgelere nazaran yeni müşteri sayısında Marmara ve İç Anadolu Bölgesi'nde daha yoğun bir artış söz konusudur. Yine tabloya bakıldığında müşterilerin en uzun çalışma süreleri İç Akdeniz ve Ege Bölgesi'nde yoğunlaşmakta bu bölgeler içinse kökleşmiş müşteri portföyüne sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 51- Bölgelere göre Katılım Bankaları ile çalışma sebepleri arasındaki farklılıklar (Soru-2)

Soru-2	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Katılım Bankası ile çalışma sebebiniz?	15,421	6	2,570	2,545	0,020

Bölgeler	Cevap dağılımı(kişi)	Ortalama
İç Anadolu Bölgesi	52	1,46
Marmara Bölgesi	65	1,75
Doğu Anadolu Bölgesi	54	1,09
Karadeniz Bölgesi	50	1,64
Kıyı Akdeniz Bölgesi	45	1,60
İç Akdeniz Bölgesi	47	1,51
Ege Bölgesi	55	1,38

Katılım Bankaları ile çalışma sebepleri incelendiğinde Doğu Anadolu Bölgesi'nin faize karşı hassasiyetinin belirgin bir şekilde ön plana çıktığı görülmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi'nin ardından sırasıyla Ege, İç Anadolu ve İç Akdeniz Bölgeleri Katılım Bankaları ile çalışmalarına '*faizsiz bankacılık uygulamaları*'nı ağırlıklı tercih sebebi olarak göstermişlerdir. Marmara Bölgesi'nde ise işyerine yakınlık ve tavsiye üzerine ya da kurumda tanıdık birinin çalışıyor olması gibi nedenlerin de nadiren olsa tercih edildiği göze çarpmaktadır.

Tablo 52- Bölgelere göre Katılım Bankaları'nın prensipleri ve işleyişi hakkında bilgi sahibi olma düzeyi arasındaki farklılıklar (Soru-5)

Soru-5	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Katılım Bankaları'nın prensipleri ve işleyişi hakkında bilgi sahibi misiniz?	14,447	6	2,408	3,375	0,003

Bölgeler	Cevap dağılımı(kişi)	Ortalama
İç Anadolu Bölgesi	52	2,13
Marmara Bölgesi	65	1,63
Doğu Anadolu Bölgesi	54	1,52
Karadeniz Bölgesi	50	1,70
Kıyı Akdeniz Bölgesi	45	1,84
İç Akdeniz Bölgesi	47	1,55
Ege Bölgesi	55	1,85

Doğu Anadolu, İç Akdeniz ve Marmara Bölgesi'ndeki müşteriler yoğun olarak Katılım Bankaları'nın prensipleri ve işleyişi hakkında kendilerini yeterli bilgi sahibi görmektedirler. Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki müşterilerin çalışma sebebi olarak faizsiz bankacılığı sebep göstermesinin, işleyiş ve prensipler hakkında yeterli bilgi sahibi olduğunu düşünmesinin yanı sıra prensiplerin uygulanması yönünde gösterdiği önem ve dikkat göze çarpmaktadır.

Tablo 53- Bölgelere göre katılım hesaplarının getirisinden duyulan memnuniyet derecesi arasındaki farklılıklar (Soru-6)

Soru-6	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Katılım hesaplarının getirisinden memnunuz?	19,624	65	3,271	5,063	0,000

Bölgeler	Cevap dağılımı(kişi)	Ortalama
İç Anadolu Bölgesi	52	1,85
Marmara Bölgesi	65	2,40
Doğu Anadolu Bölgesi	54	2,13
Karadeniz Bölgesi	50	2,12
Kıyı Akdeniz Bölgesi	45	2,29
İç Akdeniz Bölgesi	47	2,13
Ege Bölgesi	55	2,62

Tablo-53'e göre Marmara ve Ege Bölgeleri'ndeki tasarruf sahibi müşterilerin katılım hesaplarının getirisinden diğer bölgelere nazaran daha az memnun oldukları söylenebilir. İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Doğu Akdeniz Bölgesi'nde yaşayan müşterilerin ise çoğunlukla katılım hesaplarının getirisinden memnun oldukları görülmektedir. Diğer bölgeler memnun olmakla birlikte bazen kararsızlık da arz edebilmektedir.

Tablo 54- Bölgelere göre araştırmaya katılanların Katılım Bankaları ile çalışırken nelere dikkat ettikleri hususundaki farklılıklar (Soru-7)

Soru-7	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Katılım Bankaları ile çalışırken nelere dikkat ediyorsunuz?	58,037	6	9,673	3,525	0,002
	990,571	361	2,744		
	1048,609	367			

Bölgeler	Cevap dağılımı(kişi)	Ortalama
İç Anadolu Bölgesi	52	1,58
Marmara Bölgesi	65	2,66
Doğu Anadolu Bölgesi	54	1,72
Karadeniz Bölgesi	50	2,46
Kıyı Akdeniz Bölgesi	45	2,07
İ Akdeniz Bölgesi	47	2,51
Ege Bölgesi	55	2,44

Katılım Bankaları ile çalışılırken nerelere dikkat edildiği hususunda bölgeler arasında çeşitli farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Özellikle İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgeleri ağırlıklı olarak '*sadece faizsiz olmasına dikkat ediyorum*' tercihi ile çoğunluk göstermektedir. Doğu Anadolu Bölgesi'nde faiz hassasiyeti açısından diğer sorularda görölen farklılıklardan da anlaşılacağı üzere diğer bölgelere nazaran daha tutucu ve sabit görüşün hakim olduğu söylenebilir.

Marmara ve İ Akdeniz Bölgeleri'nde de genellikle faizlik olgusu üzerinde durulmasına rağmen Katılım Bankaları'nın '*güvenilir olmalarına ve işlem hızıyla kalitesine*' dikkat edildiği de görölmektedir. Nadiren de olsa Doğu Anadolu ve İç Anadolu bölgeleri dışında kârlılık ve rekabetçi koşullara önem verenlerin de bulunduğu söylenebilir.

Tablo 55- Bölgelere göre Katılım Bankaları'nın işleyişi ile uygulama prensiplerine önem verme ve dikkat etme hususundaki farklılıklar (Soru-9)

Soru-9	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ort.	F	P
Katılım Bankaları'nın '<i>mutlaka gerçek mal alım-satım işlemleri-ne finansman sağlama ve alınan malın bedelini doğrudan satıcıya ödeme</i>' prensibi sizin açınızdan önemli midir ve bu prensibin uygulanmasına dikkat ediyor musunuz?	37,778	6	6,296	4,158	0,000

Bölgeler	Cevap dağılımı(kişi)	Ortalama
İç Anadolu Bölgesi	52	1,94
Marmara Bölgesi	65	2,18
Doğu Anadolu Bölgesi	54	1,17
Karadeniz Bölgesi	50	2,02
Kıyı Akdeniz Bölgesi	45	2,11
İç Akdeniz Bölgesi	47	1,87
Ege Bölgesi	55	1,76

İkinci ve Yedinci sorulara verilen cevapların bölgeler arasında gösterdiği farklılıklar da olduğu gibi dokuzuncu soruda da Doğu Anadolu Bölgesi faize karşı hassasiyet ve duyarlılık konusunda diğer bölgelere nazaran daha çok ön plana çıkmaktadır. Katılım Bankacılığı prensiplerinin uygulanması konusunda Doğu Anadolu müşteriler çok dikkatli oldukları ve önemsedikleri yönünde ağırlıklı olarak görüş bildirmişlerdir. Bu konuyu önemsemeyen ve dikkat etmeyen hiçbir bölge yoktur. Ancak önem derecesi çok küçük farklılıklar gösterebilmektedir.

Tablo 56- Bölgelere göre Katılım Bankaları'nın personel sayısı ve kalitesi arasındaki ilişki (Soru-10)

Soru-10	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Çalıştığımız Katılım Bankası'nın personel sayısı ve kalitesi sizce yeterli mi?	18,184	6	3,031	3,289	,004

Bölgeler	Cevap dağılımı(kişi)	Ortalama
İç Anadolu Bölgesi	52	2,58
Marmara Bölgesi	65	2,06
Doğu Anadolu Bölgesi	54	2,35
Karadeniz Bölgesi	50	2,12
Kıyı Akdeniz Bölgesi	45	2,38
İç Akdeniz Bölgesi	47	2,15
Ege Bölgesi	55	2,67

Tablo-56'ya göre bölgeler arasında farklılık açısından personel sayısı ve kalitesi genellikle yeterli görülmektedir. Ancak Ege ve İç Anadolu Bölgesi'ndeki müşterilerin personel kalitesi ve sayısı hususunda zaman zaman '*kararsız*' ya da '*fena değil*' şeklinde görüş bildirdikleri dikkat çekmektedir. Bu bölgelerde personel yetersizliği söz konusu olabilir. Öte yandan Marmara Bölgesi personel kalitesi ve sayısını en yeterli bulan bölge olarak kayıt edilmiştir.

Tablo 57- Bölgelere göre Katılım Bankaları'nın şube ağının ve şube sayısının yeterliliği hususundaki görüş farklılıkları (Soru-11)

Soru-11	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Çalıştığımız Katılım Bankası'nın şube ağını ve şube sayısını yeterli buluyor musunuz?	69,894	6	11,649	9,063	0,000

Bölgeler	Cevap dağılımı(kişi)	Ortalama
İç Anadolu Bölgesi	52	4,06
Marmara Bölgesi	65	3,40
Doğu Anadolu Bölgesi	54	2,83
Karadeniz Bölgesi	50	3,04
Kıyı Akdeniz Bölgesi	45	3,42
İç Akdeniz Bölgesi	47	2,68
Ege Bölgesi	55	3,62

Katılım Bankaları'nın şube ağının ve sayısının yetersiz olduğu genel olarak görüş birliği sağlanmış bir konudur. Bu konuda bölgeler arasında ise derece farklılıkları göze çarpmaktadır. Söz konusu yetersizliğin İç Anadolu Bölgesi'nde çok yoğun olarak zikredildiği araştırma sonucumuzda ortaya çıkmaktadır. Ege Bölgesi'ndeki müşteriler de diğer bölgelere nazaran şube ağı ve sayısından şikayetçi olmaktadır. Ayrıca bir husus daha dikkat çekmektedir ki, İç Anadolu ve Ege Bölgeleri'ndeki müşteriler Katılım Bankaları'nın bu bölgelerdeki hem personel sayısı ile kalitesini hem de şube ağıyla sayısını yetersiz görmektedirler. İç Akdeniz Bölgesi müşterilerinin ise şube ağı ve sayısı hususunda ağırlıklı olarak 'kararsız' doğrultuda görüş bildirdikleri diğer bölgelerden farklı olarak gözlenebilir.

Tablo 58- Bölgelere göre çalışılan Katılım Bankası sayısı arasındaki farklılıklar (Soru-13)

Soru-13	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Kaç Katılım Bankası ile çalışıyorsunuz?	6,538	6	1,090	3,237	0,004

Bölgeler	Cevap dağılımı(kişi)	Ortalama
İç Anadolu Bölgesi	52	1,21
Marmara Bölgesi	65	1,38
Doğu Anadolu Bölgesi	54	1,41
Karadeniz Bölgesi	50	1,66
Kıyı Akdeniz Bölgesi	45	1,38
İç Akdeniz Bölgesi	47	1,26
Ege Bölgesi	55	1,47

Katılım Bankaları müşterilerinin genellikle 1 ya da 2 banka ile çalıştığını söylemiştik. Bu bölgeler arasındaki dağılımda da geçerliliğini korumaktadır. Ancak birden fazla Katılım Bankası ile çalışma yüzdesi diğerlerine nazaran Karadeniz Bölgemizde daha fazla görülmektedir.

Tablo 59- Bölgelere göre Katılım Bankaları'ndaki hesapların hazine garantisinde olup olmaması hususundaki görüş farklılıkları (Soru-14)

Soru-14	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Katılım Bankaları'ndaki hesaplarımızın hazine garantisinde olup olmaması sizin için önemli midir?	26,612	6	4,435	2,343	0,031

Bölgeler	Cevap dağılımı(kişi)	Ortalama
İç Anadolu Bölgesi	52	2,77
Marmara Bölgesi	65	2,28
Doğu Anadolu Bölgesi	54	2,74
Karadeniz Bölgesi	50	2,68
Kıyı Akdeniz Bölgesi	45	2,22
İç Akdeniz Bölgesi	47	2,17
Ege Bölgesi	55	2,11

Katılım hesaplarının hazine garantisinde olup olmaması hususundaki bölgeler arası görüş farklılığı pek derin değildir. Buna rağmen Ege, Marmara ve Kıyı Akdeniz Bölgesi'nden müşterilerin diğer bölgelere göre hazine garantisini daha çok önemsedikleri söylenebilir.

Tablo 60- Bölgelere göre Katılım Bankaları'nın uyguladıkları masraf ve komisyon oranları hakkındaki görüş farklılıkları (Soru-15)

Soru-15	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ort.	F	P
Katılım Bankaları'nın uyguladığı masraf ve komisyon oranları hakkında ne düşünüyorsunuz?	28,761	6	4,793	4,341	0,000

Bölgeler	Cevap dağılımı(kişi)	Ortalama
İç Anadolu Bölgesi	52	2,81
Marmara Bölgesi	65	2,49
Doğu Anadolu Bölgesi	54	2,46
Karadeniz Bölgesi	50	3,20
Kıyı Akdeniz Bölgesi	45	2,64
İç Akdeniz Bölgesi	47	2,47
Ege Bölgesi	55	2,27

Karadeniz Bölgesi'ndeki müşterilerin Katılım Bankaları'nın uyguladıkları komisyon ve masraf oranlarını daha az önemseyerek düşük buldukları gözlenmektedir. Bu bölgenin ardından İç Anadolu Bölgesi'nin de masraf ve komisyonlara çok önem vermeyerek düşük gördüğü ya da bu konuda kararsız olduğu söylenebilir. Diğer bölgeler ise genellikle ve ağırlıklı masraf ve komisyon oranları hakkında '*kararsız*' kalmış ya da '*normal*' olduğu şeklinde görüş bildirmişlerdir. Ancak Ege Bölgesi'ndeki müşterilerin diğer bölgelerle kıyaslandığında masraf ve komisyon oranlarını daha '*yüksek*' görmektedir.

Tablo 61- Bölge dağılımına göre müşterilerden Katılım Bankaları'nın yüksek masraf alması halinde faizli bankalarla çalışılmasının düşünülmesi hakkındaki görüş farklılıkları (Soru-16)

Bölgeler	Cevap dağılımı(kişi)	Ortalama
İç Anadolu Bölgesi	52	3,81
Marmara Bölgesi	65	3,77
Doğu Anadolu Bölgesi	54	4,33
Karadeniz Bölgesi	50	4,28
Kıyı Akdeniz Bölgesi	45	3,89
İç Akdeniz Bölgesi	47	4,13
Ege Bölgesi	55	3,55

Soru-16	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama	F	P
Katılım Bankaları'nın sizden yüksek masraf alması durumunda faizli bankalarla çalışmayı düşünür müsünüz?	27,204	6	4,534	3,645	0,002

Katılım Bankaları tarafından daha yüksek masraf yansıtılması halinde Ege Bölgesi'ndeki müşterilerin diğer bölgelerle kıyaslandığında faizli bankalarla çalışma hususunda '*kararsız*' kaldığı gözlenmektedir. Diğer bölgelerden Karadeniz, Doğu Anadolu ve İç Akdeniz Bölgeleri'ndeki müşterilerin daha sadık ve faize karşı hassas bir yapıya sahip oldukları söylenebilir. Çünkü bu bölgeden müşteriler daha yüksek masraf uygulansa bile faizli bankalarla çalışma hususunda '*kesinlikle düşünmem*' şeklinde ifade kullanarak eğilimleri hususunda kararlılık göstermektedirler.

SONUÇ

Bu çalışmada Katılım Bankacılığı kavramı, tarihsel gelişimi, Katılım Bankaları'nın işlemleri, işlevleri, hukuki yapısı, fon kaynakları, fon kullanımları, Türkiye'deki finansal gelişimi ve müşteri özellikleri araştırılmıştır.

Türk ekonomisinin ciddi bir yapısal değişim yaşayarak gelişmiş serbest piyasa koşullarını oluşturmaya çalıştığı 1980'li yıllarda finans sektöründe ve finansal araçlarda yeni şekillenmeler olmuştur. Bu değişimin Türkiye'ye kazandırdığı en önemli yeniliklerden biri ise Katılım Bankaları'dır. Çalışmamızın birinci bölümünde Katılım Bankacılığı kavramı ele alınarak dünyadaki ve Türkiye'deki tarihsel gelişimi ortaya çıkış nedenleri ile birlikte incelenmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünde Katılım Bankaları'nın ortaya çıkışında dini, ekonomik, sosyal, politik nedenlerin rol oynadığı görülürken Türkiye'ye özgü olarak tüm bu sebeplerin yanı sıra ekonomik hayatı zenginleştirme ve serbestleştirme çalışmaları doğrultusunda dünyadaki gelişmelerden bağımsız kalmayan ve hızla dünya ekonomisi ile entegre olmaya başlayan Türkiye'nin bir ihtiyacı olarak Özel Finans Kurumları'nın bugünkü adıyla 'Katılım Bankaları'nın faaliyete başladığı görülmüştür. Bu bölümümüzde hem dünyadaki farklı tanımlamaları hem de Türkiye'deki değişik adlandırmaları ile kavram kargaşası yaşayan Katılım Bankaları'nın kavramı ve tanımına son yasal düzenlemeler de dikkate alınarak değinilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde 1983 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile yayımlanan Kanun Hükmünde Kararname ile faaliyet izinleri verilen Katılım Bankaları'nın geçirdiği hukuki süreç ve mevcut hukuki yapıları ele alınmıştır. 1983'ten 1999'a kadar geçen dönemde Kanun Hükmünde Kararname'nin verdiği yetkiler çerçevesinde hazırlanan çeşitli yönetmelik ve tebliğlerle hukuki boyutu şekillendirilmeye çalışılan Katılım Bankaları'nın bu süre zarfında ciddi sıkıntılar çektikleri görülmüştür. 1999 yılında ilk defa kanun kapsamına alınan Katılım Bankaları 4389 sayılı kanun ile yasal düzenlemeler açısından önemli bir adım atmıştır. Son yapılan düzenleme ile Katılım Bankaları kavram, faaliyet izinleri, çalışma şekilleri ve diğer bankacılık hukukuna ilişkin pek çok madde ile 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda yer bulmuştur.

5411 sayılı Kanun ile tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak, finansal piyasalarda güveni, istikrarı ve kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak amaçlanarak Katılım Bankaları'na da rekabet edebilirlik açısından çeşitli haklar tanınmış, tasarruf sahiplerine de katılım ve özel cari hesapları için 50.000 YTL'ye kadar Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu güvencesi sağlanmıştır.

Katılım Bankaları'nın fon kaynakları ve fon kullanımları ile bu konudaki uygulamalar üçüncü bölümümüzde ele alınmıştır. Ayrıca üçüncü bölümümüzde Katılım Bankaları'nın fon yönetimi hususuna da değinilerek elde ettikleri kaynakları en verimli şekilde nasıl değerlendirmeye çalıştıkları ve yönetim şekilleri üzerinde durulmuştur. Yine bu bölümde Katılım Bankaları'nın ticari bankalarla farklılıklarından bahsedilerek faizsiz prensipleri ekonomik hayata uygulamak, sosyo-ekonomik amaçlara ulaştırmak, dengeli bir finans sistemi kurmak, ekonomiye yeni finansman kaynakları kazandırmak, refah ve kâr sağlamak gibi işlevlerinden bahsedilmiştir.

Türkiye'de faaliyet gösteren Katılım Bankaları'na ve finansal gelişimlerine ise dördüncü bölümde yer verilerek kaynak yapılarındaki gelişmeler, aktifler ve öz kaynaklar açısından mali değişimleri incelenmiştir. Şube ve personel sayıları da incelenen Katılım Bankaları'nın şube ve personel sayılarında birbirine paralel bir artış olduğu gözlenmiştir.

Ayrıca Katılım Bankaları'nın kullanılan fonların toplanan fonlara oranı açısından faizli bankacılık sistemine nazaran daha yüksek kullandırım oranlarına sahip olduğu görülmüştür. Yüksek kullandırım oranının atıl tasarrufların reel sektöre kaynak olarak geri dönmesini sağladığı ve ülke ekonomisinin büyümesine ise doğrudan etkili olduğu düşünülürse Katılım Bankaları'nın özellikle kriz dönemleri ve kriz ertesinde finans sektöründe önemli roller üstlendikleri araştırmamızda öne çıkmıştır. Araştırmamızda toplanan fonlar ve kullanılan fonlar incelenirken faizli bankaların kaynaklarının çoğunu Devlet İç Borçlanma Senetleri ile Kamu'nun finansmanında kullandığı da dikkat çekmiştir. Özellikle 2002 yılından bu yana finansal rakamlar açısından istikrarlı bir büyüme sergileyen Katılım Bankaları'nın bu artışı önümüzdeki dönemde de göstermesi bekleniyor olup yeni şubeler ve yeni personele ihtiyaç duyulacağı ön görülmektedir.

Çalışmamızın beşinci bölümünde Katılım Bankaları'nın müşteri özelliklerine yönelik bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Bu uygulama ile Katılım Bankaları ile çalışan müşterilerin başta demografik özellikleri olmak üzere, çalışma süreleri, çalışma nedenleri, çalışma şekilleri ve beklentileri gibi sorulara cevap aranmıştır. Araştırmamız neticesinde elde edilen cevaplarla Katılım Bankaları'nın müşteri özellikleri hakkında önemli sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırma bulgularına göre Katılım Bankaları ile çalışan müşterilerin öncelikli olarak hassasiyetinin söz konusu kurumların faizsiz bankacılık yapmaları olduğu göze çarpmaktadır. Katılım Bankaları'nı tercih eden müşterilerin çoğunlukla faizsiz bankacılık hassasiyeti ile hareket ettiği ancak bu hassasiyetin Katılım Bankaları ile çalışma sebebi ve çalışma sürecinde dikkat edilen bir husus olmasına rağmen söz konusu çalışmanın sürdürülmesi ve banka ile müşteri arasında kurulan bağların detayında başka faktörlerin de bulunduğu gözlenmiştir. Alınan cevaplara göre bu hassasiyeti destekleyen başkaca faktörler olarak faizsiz bankacılık yapma özelliğinin yanı sıra müşteriler ile Katılım Bankaları arasında oluşturulan ilişkinin arka planında güvenilirlik, çalışma kalitesi, çalışma hızı, rekabet edebilirlik, ürün çeşitliliği ve uygulanan masraf ya da komisyonların payı gibi nedenler de görülmektedir.

Katılım Bankaları'nın, ağırlığı son 1 yıla ait olmak üzere, son 3 yıldır müşteri sayısında ciddi bir artış olduğu gözlenmiştir. Bu artış incelendiğinde Katılım Bankaları'nın bireysel müşteri sayısını ve ürün çeşitliliğini arttıran, riski tabana yayan, reel ekonominin faaliyet çerçevesini genişleten bir politika izledikleri görülmektedir.

Öyle ki Katılım Bankaları ile son üç yıl içerisinde çalışmaya başlayan müşterilerin orta düzeyde ve sabit gelirli memur, öğretim üyesi, öğretmen, avukat, muhasebeci, eczacı, mimar hatta ev hanımlarından oluştuğu dikkat çekmektedir. Katılım Bankaları'nın reel ekonomiyi destekleyen hammadde, makine, teçhizat alımları gibi murabaha işlemleri ile faaliyete geçtiği ilk yıllardan bu yana büyüme grafiği sergilediği bilinmektedir. Ancak bu büyüme ve gelişmenin son birkaç yıl içerisinde sadece kurumsal müşterilerle sınırlı kalmadığı ürün çeşitliliği sağlayarak bireysel müşterilere de gerçek mal alım-satımlarında hitap eden bankacılık hizmetlerinin sunulması neticesinde müşteri sayısının farklı meslek gruplarında çeşitlendiği ve arttığı, riskin tabana yayıldığı araştırma bulguları arasında dikkat çeken hususlardandır.

Katılım Bankaları ile çalışan müşterilerinin sadece %30,2'sinin faizli bankalarla da yatırımlarının değerlendirilmesi ve kredi kullanma amacıyla çalıştığı da araştırmamıza göre tespit edilmiştir. Ancak Katılım Bankaları haricinde faizli bankalarla çalışmadığını belirten katılımcıların söz konusu bankalara maaşlarının yatırılması, bazı kurum tahsilatlarının sadece bu bankalarca yapılması gibi zaruri sebeplerle faizli bankalarla ilişki kurmak zorunda kaldıkları da tahmin edilmektedir.

Araştırma bulgularımızda dikkat çeken başka bir husus ise 368 müşteriden 288 kişilik büyük çoğunluğu Katılım Bankaları'nın sermayedarlarının sadece yerli sermaye tarafından oluşturulmasını istemektedir. Bu konuda hiçbir müşterinin sadece yabancı sermaye tarafından oluşturulacak teşekküllere sıcak bakmadığını hatırlatmak gerekir.

Araştırmamızda, Katılım Bankaları'nın personel sayısı ve kalitesi yeterli görülürken şube ağının yetersiz bulunması dikkat çekmiştir. Şube sayısının yetersizliğine nazaran personel kalitesi hususundaki görüşler Katılım Bankaları'nın insan kaynakları açısından şimdilik yetmiş eleman kapasitesine sahip olduğu yönündedir. Ancak şube sayısının artırılmasına paralel olarak yeni personel ihtiyacı doğacaktır. Orta kademe yönetim ve yeni personel ihtiyacının karşılanması ile birlikte söz konusu personel yetiştirilirken mevcut personel kalitesinin korunması hatta artırılmasının da önemli bir sorumluluk olduğunun hatırlatılmasında fayda vardır.

Yaş grubuna göre Katılım Bankaları ile çalışma seviyesinde paralel bir artış olduğu araştırmamızda açıkça görülmektedir. Yaşı daha büyük olanlar daha uzun süredir Katılım Bankaları ile çalışmakta ve Katılım Bankaları'nın işleyiş ve prensibi hakkında daha fazla bilgi sahibi olduklarına inanmaktadırlar. Müşteriler arasında sadece genç müşteri grubu yabancı ve yerli sermaye ortaklığı tarafından kurulabilecek Katılım Bankaları'na sıcak bakmaktadır. Diğer taraftan yaş grubu daha yüksek olan müşteriler daha kesin bir görüş ile sadece yerli sermayeden yanadır. Yine yaş seviyesi yüksek olan kesim 'katılım hesapları'nın getirisi ile pek fazla ilgilenmemekte tasarruflarını getiri kıstasından ziyade faizsiz bankacılık yapıldığı için Katılım Bankaları'nda değerlendirmekte ve hazine garantisinin olup olmamasına fazla önem vermemektedirler.

Araştırmaya katılan müşteri sayısı açısından bölgelere göre dengeli bir dağılım sağlanmaya çalışılmış olup bölgeler arası çok önemli farklılıklar görülmemiştir. Ancak Doğu Anadolu bölgesinin faize karşı hassasiyet hususunda diğer bölgelere nazaran daha fazla önem verdiği dikkat çekmiştir. Yine Doğu Anadolu bölgesindeki müşteriler Katılım Bankaları'nın prensipleri ve işleyişlerinin bilinmesi açısından daha bilinçli bir yapıya sahip olduklarına inanmaktadır. Marmara, Ege ve Kıyı Akdeniz bölgelerindeki müşterinin ise çalışmalarında güvenilirlik, kalite ve kâr gibi unsurlara da önem verdiği gözlenmiştir.

Katılım Bankaları'nın müşteri özellikleri hususunda göze çarpan bir diğer husus ise eğitim seviyesi yüksek olan müşterilerin (doktora, yüksek lisans gibi) faizsiz bankacılık hususundaki hassasiyetlerinin daha yüksek ve faizsiz bankacılık uygulamalarına dikkat ediyor olmalarıdır. Yine eğitim seviyesi yüksek olanlar Katılım Bankaları'nın hisselerinin borsa kanalıyla halka arzını daha fazla önemsemektedirler.

Son olarak; Türk ekonomisindeki belirsizliğin ortadan kalkması, yabancı yatırımcıların ülkemizi tercih etmesi, sektörün genel olarak büyümesi gibi etkilerin haricinde kazandıkları yeni yasal düzenlemeler, meydana gelen yeni ortaklıklar, artan müşteri sayısı ve müşteri yapılarındaki değişiklik ile Katılım Bankaları'nın büyüme sergilediği görülmektedir. Söz konusu büyümenin koşulların korunması halinde artarak devam etmesi beklenmektedir. Geçtiğimiz 3 yıl içerisinde 20'den fazla yeni yatırımcı, ortaklık, birleşme ve satın alma gibi yöntemlerle Türk Bankacılık sektörüne katılmıştır. Sektörün büyümekte olduğu, Katılım Bankaları'nın da içinde buldukları ekonomi ve sektör ile birlikte büyümeye devam edecekleri beklentisi hâkimdir. Bu beklentilerin artmasında Katılım Bankaları'nın kendi içlerinde sergiledikleri sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, yönetim kalitesi, getiri/kazanç durumu, likidite durumu, hazine işlemleri, pazarlama faaliyetleri, şubeleşme ve personel kalitesi gibi pek çok hususun sonucu etkileyecek rol oynadığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- AHMED, Z., **“Islamic Banking, State of Art”**, Islamic Economic Studies V.2, No:1, December 1994, Jeddah
- AKIN, C., **Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma**, İstanbul, Kayhan Yayınları, 1986
- ALPTEKİN, F., **İslam Tarihi**, İstanbul-1971
- BOZER, A., **Sigorta Hukuku**; Ankara , 1965 sh. 77
- BRAUDEL, F., **“Batı kapitalizmi İslam Medeniyetine Neler Borçlu”, İktisat ve İş Dünyası**”, Temmuz-Ağustos 1992
- ÇİZAKÇA, M., **“Rise of Islamic Banks and Potential fon Venture Capital in Middle East”**, İstanbul, Marmara Üni. Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırma Mer. Yayını, 1998
- _____, **İslam Dünyası’nda ve Batı’da İş Ortaklıkları Tarihi**
- EN-NECCAR A.M, **“İslam Ülkelerinde İktisadi ve İctimai Kalkınma Stratejisi Olarak Bankalar”**, Çev: Hayreddin KARAMAN, İstanbul 1976
- _____, **İslam’a Göre Banka ve Sigorta**, çeviri Hayreddin Karaman, İstanbul, 1986
- FFK, **“Ürün Katalogu Kitapçığı”**, Family Finans Kurumu A.Ş., İstanbul, 2004
- GÜNAL, V., **Özel Finans Kurumları**, Ankara, Türkiye Bankalar Birliği Yay, 1984
- GÜRDOĞAN, N., **“Özel Finans Kurumları’nın Fonksiyonları ve İşleyişi Mekanizması”**, Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması Sempozyumu, İstanbul, M.Ü. Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Ekonomik Araştırma Merkezi Yayını, 1988
- KARAKAŞ, S., **İslami Bankacılık**, İstanbul, 2002
- KIRLI, B., **Ortadoğu’da Bankacılık**, Ankara, 2004
- MEVDUDİ, **“Faiz”**, Bir Yayıncılık, İstanbul, 1985
- MÜSLİM, M., **Ebu Davud: Büyü**
- ÖZSOY, İ., **“Türkiye’de Özel Finans Kurumları ve İslam Bankacılığı”**, Timaş Yayınları (Takdim, Hayrettin KARAMAN), İstanbul 1987
- _____, **Faiz ve Problemleri**, Nil yay., İstanbul-1993
- ÖZTİN, A., **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1989
- TURAN, G., FAYSAL Mehmet Gökalp, **İslam Toplumunun Ekonomik Yapısı**, 1993
- UÇAR, M., **Türkiye’de-Dünya’da Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri**, İstanbul, Faisal Eğitim ve Yardımlaşma Vakfı
- YEŞİLYAPRAK, M., **ÖFK Personel Eğitim Kitapçığı**, İstanbul

Makaleler:

AL BASHIR M., AL-AMİNE M., “**The Islamic Bonds Market: Possibilities and Challanges**”

BÜYÜKDENİZ, A., **Ekonomik Bir gerçek: ÖFK’lar**, İstanbul, 2003

COLE B. M., AL-SHEİKH M., “**The Growth of Sukuk in the Global Capital Markets**” 2004

GÜNGÖRÜRLER, S., “**Venture Capital Uygulamaları**”, Mart 2005

SAYIN, B., **Sektör’den Beklentiler**, Birlik Gazetesi

TOSUN, M., “**Türk Mali Sisteminde Özel Finans Kurumları Deneyimi ve ÖFK’ların Türk Banka Sistemi İçindeki Yerleri Üzerine**”

Diğer Kaynaklar:

İnternet Kaynakları:

<http://www.tkbb.org.tr/KFSigortalanmasi.asp> (20.04.2006)

<http://www.tkbb.org.tr/OFKGenel.asp> (20.04.2006)

<http://www.ofkbir.org.tr/8.html> (14.02.2005)

http://www.asyafinans.com/12_tr.html (25.05.2006)

<http://www.referansgazetesi.com/archiv/2709.html> (15.03.2006)

http://www.tcmb.gov.tr/rap_3fk.html (11.04.2006)

<http://www.kbb.org.tr/mevzuat.html> (22.03.2007)

http://www.albarakaturk.com.tr/ALBA/?P=BTN_BAG (08.02.2007)

www.bankasya.com.tr

http://www.bankasya.com.tr/hakimizda/istirak_bagli.jsp (13.02.2007)

<http://www.turkiyefinans.com.tr/tr/turkiyefinans/tarihce.asp> (18.02.2007)

www.tkbb.org.tr

www.turkiyefinans.com.tr/tr/turkiyefinans/haber_ncb.asp (17.07.2007)

Tezler:

AKCAN, A., **Özel Finans Kurumlarının Türk Finans Sektöründeki Konumu ve Geleceği**, Doktora Tezi, Malatya, 1997

BEROOĞLU, H., Nakit Yönetimi “**Özel Finans Kurumları Açısından Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım**”, Doktora Tezi, İstanbul, 2002

GÜNDOĞDU, A., **Yatırımların Finansmanı Açısından Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması**, Yüksek Lisans Tezi

POLATKAN, R. B., **İslam Bankacılığı ve Türkiye’de Özel Finans Kurumları**, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 1998

SUIÇMEZ, S., **Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002

Raporlar:

FFK, “**Özel Finans Kurumları**”, Family Finans Kurumu A.Ş., 2005

KILIÇ, B., “**Özel Finans Kurumlarının Dünü Bugünü**”, İstanbul, Syf. 44

IOSCO, **İslami Finansal Araçların Araştırılması Çalışma Grubu Araştırma Raporu**, , 2002

INTERNATIONAL JOURNAL OF ISLAMIC FINANCIAL SERVICES,
Accounting Regulatory Issues on Investments in Islamic Bonds, 2006

“Bankacılık”, **Bereket Dergisi** Albaraka Türk Yayınları, 2003

“Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık”, **ÖFK Birliği**, İstanbul, 2006

“Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık”, **ÖFK Birliği**, İstanbul, 2005

“Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık”, **ÖFK Birliği**, İstanbul, 2004

“Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık”, **ÖFK Birliği**, İstanbul, 2003

“Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık”, **ÖFK Birliği**, İstanbul, 2002

Kanunlar:

3182 Sayılı Bankalar Kanunu

4491 Sayılı Kanun ile değişiklik 4389 Sayılı Bankalar Kanunu

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu

Ayetler:

Kur'an-ı Kerim, **Rum Suresi**

Kur'an-ı Kerim, **Nisa Suresi**

Kur'an-ı Kerim, **Al-i İmran Suresi**

Kur'an-ı Kerim, **Bakara Suresi**

EKLER

EK 1- Araştırma için Uygulanan Anket Örneği

Yaşınız:

Mesleğiniz:

Cinsiyetiniz: E K

Aylık geliriniz tahminen ne kadardır?

(YTL olarak): 500-1000 1000-1500 1500-2000 2000-2500
 2500'den yukarı

Öğrenim Durumunuz: İlköğretim Lise Üniversite Yüksek Lisans
 Doktora

1. Katılım Bankaları ile kaç yıldır çalışıyorsunuz?

a. 0-1 yıl arası b. 1-3 yıl arası c. 3-5 yıl arası d. 5 yıldan fazla

2. Katılım Bankası ile çalışma sebebiniz?

- a. Faizsiz bankacılık yapımları
- b. Tavsiye üzerine ya da kurumda tanıdık birinin çalışıyor olması
- c. Sağladıkları hizmetlerin ucuz olması
- d. İşyerinize yakın olması
- e. Yatırımlarınıza daha yüksek kazanç sağlıyor olması

3. Katılım Bankaları'nın haricinde faizli bankalarla da yatırımlarınızı değerlendirme ve kredi kullanma amacıyla çalışıyor musunuz?

a. Evet b. Hayır

4. Sizin için çalıştığımız Katılım Bankası'nın sermayedarlarının (sahiplerinin) Türk (yerli) veya yabancı olması önemli midir?

- a. Yerli sermaye olmalı
- b. Yabancı sermaye olmalı
- c. Yerli ve Yabancı ortaklığı olmalı
- d. Yerli veya Yabancı olması önemli değil

5. Katılım Bankaları'nın prensipleri ve işleyişi hakkında bilgi sahibiy misiniz?

- a. Yeterli bilgi sahibiyim
- b. Kararsızım
- c. Çok az bilgi sahibiyim
- d. Hiçbir fikrim yok

6. Katılım hesaplarının getirisinden memnun musunuz?

- a. Çok memnunum b. Memnunum c. Kararsızım
d. Az memnunum e. Memnun değilim

7. Katılım Bankaları ile çalışırken nelere dikkat ediyorsunuz?

- a. Sadece faizsiz olmasına dikkat ediyorum
b. Karlılığıma dikkat ediyorum
c. Piyasa şartlarına göre rekabetçi olmasına dikkat ediyorum
d. Diğer bankalardan farklı avantajlar sağlamalarına dikkat ediyorum
e. Güvenilir olmalarına ve işlem hızına ve kalitesine dikkat ediyorum

8. Katılım Bankaları'nın hisselerinin borsa kanalıyla halka satılması sizce önemli midir?

- a. Çok önemli b. Önemli c. Kararsızım d. Az önemli e. Önemli değil

9. Katılım Bankaları'nın '*mutlaka gerçek mal alım-satım işlemlerine finansman sağlama ve alınan malın bedelini doğrudan satıcıya ödeme*' prensibi sizin açınızdan önemli midir ve bu prensibin uygulanmasına dikkat ediyor musunuz?

- a. Çok önemlidir ve çok dikkat ediyorum
b. Önemlidir ve dikkat ediyorum
c. Az önemlidir ve az dikkat ediyorum
d. Önemli değildir ve dikkat etmiyorum
e. Önemlidir ancak dikkat etmiyorum

10. Çalıştığımız Katılım Bankası'nın personel sayısı ve kalitesi sizce yeterli mi?

- a. Çok Yeterli b. Yeterli c. Kararsızım d. Fena Değil e. Yeterli Değil

11. Çalıştığımız Katılım Bankası'nın şube ağını ve şube sayısını yeterli buluyor musunuz?

- a. Çok Yeterli b. Yeterli c. Kararsızım d. Fena Değil e. Yeterli Değil

12. Katılım Bankaları'nı ürün çeşitliliği ve projelere sağlanan finansman oranları göz önünde bulundurulduğunda klasik (faizli) bankalarla rekabet edebilir buluyor musunuz?

- a. Rekabet edebilir buluyorum
b. Kısmen rekabet edebilir buluyorum
c. Kararsızım
d. Rekabet edebilir bulmuyorum
e. Hiçbir fikrim yok

13. Kaç Katılım Bankası ile çalışıyorsunuz?

- a.1 b. 2 c. 3 d. 4

14. Katılım Bankaları'ndaki hesaplarınızın hazine garantisinde olup olmaması sizin için önemli midir?

- a. Çok önemli b. Önemli c. Kararsızım d. Az önemli e. Önemli değil

15. Katılım Bankaları'nın uyguladığı masraf ve komisyon oranları hakkında ne düşünüyorsunuz?

- a. Çok yüksek b. Normal c. Kararsızım d. Düşük e. Benim için önemli değil

16. Katılım Bankaları'nın sizden yüksek masraf alması durumunda faizli bankalarla çalışmayı düşünür müsünüz?

- a. Kesinlikle düşünürüm b. Düşünebilirim c. Kararsızım
d. Belki düşünebilirim e. Kesinlikle düşünmem

EK 2. Faizsiz Finans Endüstrisinin Gelişimi				
	1970'li Yıllar	1980'li Yıllar	1990'li Yıllar	2000'li Yıllar
Kurumlar	* Faizsiz Bankalar	* Faizsiz Bankalar	* Faizsiz Bankalar	* Faizsiz Bankalar
		* Tekafül	* Tekafül	* Tekafül
		* Faizsiz Yatırım Şirketleri	* Faizsiz Yatırım Şirketleri	* Faizsiz Yatırım Şirketleri
			* Varlık Yönetim Şirketleri	* Varlık Yönetim Şirketleri
			* Brokerlar-Dealerlar	* Brokerlar-Dealerlar
				* E-Ticaret
Ürünler (Araçlar)	* Faizsiz Bankacılık Ürünleri	* Faizsiz Bankacılık Ürünleri	* Faizsiz Bankacılık Ürünleri	* Faizsiz Bankacılık Ürünleri
		* Tekafül	* Tekafül	* Tekafül
			* Yatırım Fonları	* Yatırım Fonları
			* Faizsiz Bonolar	* Faizsiz Bonolar
			* Hisse Senetleri	* Hisse Senetleri
			* İslami Brokerlik	* İslami Brokerlik
Bölgeler	* Körfez - Ortadoğu	* Körfez - Ortadoğu	* Körfez - Ortadoğu	* Körfez - Ortadoğu
		* Asya Pasifik	* Asya Pasifik	* Asya Pasifik
				* Avrupa - Amerika
				* Küresel Kıyı Ötesi Piyasalar

Kaynak : Faizsiz Finansal Araçların Araştırılması Çalışma Grubu Araştırma Raporu, IOSCO, 2002

EK 3 : 1970'ler ve 1990'larda Kurulmuş Bazı Faizsiz Bankalar		
Bankanın Unvanı	Bankanın Bulunduğu Ülke	Bankanın Kuruluş Yılı
Nasser Sosyal Bankası	Mısır	1971
İslami Kalkınma Bankası	Suudi Arabistan	1975
Dubai İslam Bankası	Birleşik Arap Emirlikleri	1975
Mısır Faisal Bankası	Mısır	1977
Sudan Faisal Bankası	Sudan	1977
Kuveyt Finans Kurumu	Kuveyt	1977
Uluslararası İslami Bankacılık Sistemi Kurumu	Lüksemburg	1978
Ürdün İslami Bankası	Ürdün	1978
Bahreyn İslami Bankası	Bahreyn	1979
Dar Al Mal Al İslami	İsviçre	1981
Bahreyn İslami Yatırım Şirketi	Bahreyn	1981
Uluslararası İslami Yatırım ve Kalkınma Bankası	Mısır	1981
İslami Kalkınma Kurumu	Ürdün	1981
Albaraka Yatırım ve Kalkınma Şirketi	Suudi Arabistan	1982
Suudi-Filipin İslami Kalkınma Bankası	Suudi Arabistan	1982
Kıbrıs Faisal İslami Bankası	KKTC	1982
Malezya İslam Bankası	Malezya	1983
Bangladeş İslam Bankası	Bangladeş	1983
Uluslararası İslam Bankası	Danimarka	1983
Tomadon İslam Bankası	Sudan	1983
Katar İslam Bankası	Katar	1983
Suudi-Tunus Bankası	Tunus	1984
Batı Sudan İslam Bankası	Sudan	1985
Albaraka Türk Özel Finans Kurumu A.Ş.	Türkiye	1985
Faisal Finans Kurumu A.Ş.	Türkiye	1985
Al Rjhi Döviz Mübadele ve Ticaret Şirketi	Suudi Arabistan	1985
Hindistan El emin İslami Finansal Yatırım Şirketi	Hindistan	1985
Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş.	Türkiye	1989
Anadolu Finans Kurumu A.Ş.	Türkiye	1991
Asya Finans Kurumu A.Ş.	Türkiye	1996

Kaynak : İslami Finansal Araçların Araştırılması Çalışma Grubu Araştırma Raporu, IOSCO, 2002

EK 4 : 2006 Yılında Yapılan Projelerin Sektörel Dağılımı	
Sektör	(%) Plasman
Tarım	1.29%
Gıda	7.19%
Tekstil	15.52%
Ağaç ve Ağaç Ürünleri	4.43%
Kağıt, Matbaa, Kırtasiye Ürünleri	3.19%
Kömür, Rafine Petrol Ürünleri	2.82%
Kimya	3.17%
Plastik	2.09%
Metal Dışı Mineral Ürünler	1.02%
Temel Metal ve İşlenmiş Metal Ürünler	9.60%
Makine, Techizat	2.52%
Elektrik ve Optik	1.99%
Ulaştırma	0.46%
Mobilya	3.17%
Otomotiv	0.85%
Toptan ve Perakende	5.54%
İnşaat	3.60%
Banka Dışı Finans	0.10%
Lojistik	1.71%
Diğer (Eğitim, Sağlık, Hizmet Sektörü vs)	29.74%

Kaynak :TKBB - Aralık 2006

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı : Mustafa Mürsel ESKİCİ
Doğum Yeri : Isparta
Doğum Tarihi : 20.12.1979
Medeni Hali : Evli

Eğitim Durumu:

Lise : 1991-1996 Isparta Anadolu Lisesi
1997-1998 Isparta Gazi Lisesi
Lisans : Süleyman Demirel Üniversitesi

Yabancı Dil ve Düzeyi:

İngilizce – Orta Düzey

İş Deneyimi:

1993-1997 : Gülşes Gazetesi – Muhabirlik ve Basın Hizmetleri
1997-2000 : İmaj Ajans Ltd. Şti. - Şirket Müdürü (reklam ve basın-yayın)
2000-2003 : Antalya Belek Belediyesi - Kurumsal Basın Hizmetleri
2003- : Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. Isparta Şubesi
Pazarlama Yetkilisi